

ISSN 1905-7245

JWP

Japan Watch Project

Vol.3 No.3 กรกฎาคม-กันยายน 2552

เอเชียตะวันออกบนเส้นทาง สู่การเป็นประชาคม

- สัมภาษณ์คุณไพศาล ทรุพาศน์ชัยกิจ
Counsellor Department of ASEAN Affairs
Ministry of Foreign Affairs ต่อเรื่อง
“บทบาทของญี่ปุ่นกับการสร้างประชาคม
เอเชียตะวันออก”
- 2009 Global Compact China-Japan-
Korea Roundtables Conference

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	1
แฉดวงวิจัย	
ประสบการณ์ในการศึกษาดูงานและทำการวิจัยด้านพลังงานนิวเคลียร์ในประเทศญี่ปุ่น (ตอนที่ 2) ชาญวิทย์ ชัยกันย์	2
สรรพแสง/Rays of Light	
Comments on “East Asian community”	6
บทสัมภาษณ์	
สัมภาษณ์ คุณไพศาล หงษ์พานิชย์กิจ Counsellor Department of ASEAN Affairs Ministry of Foreign Affairs ต่อเรื่อง “บทบาทของญี่ปุ่นกับการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออก”	8
ญี่ปุ่น ณ จุดเปลี่ยน/Japan in Transition	
การเมืองญี่ปุ่น ณ จุดเปลี่ยน (2) รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ	14
รายงานการวิจัย	
เอเชียตะวันออกบนเส้นทางสู่การเป็นประชาคม (East Asia on a road toward a community) ไพศาล หงษ์พานิชย์กิจ	27
Japan Anatomy	
“2009 Global Compact China-Japan-Korea Roundtables Conference” นุศประวีณ์ สมดี	63
ค้นความคิด	
Beyond Japan: The Dynamics of East Asian Regionalism เอกสิทธิ์ หนูนุกัถ์	71
The Other Side of the Sun	

บทบรรณาธิการ

รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การนำของพรรค DPJ มีข้อเสนอและนโยบายใหม่หลายประการหนึ่งในนโยบายต่างๆ เหล่านั้นคือ การผลักดันประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asian Community) แม้ว่าแนวคิดเรื่องนี้จะไม่ใช่แนวคิดใหม่และเป็นสิ่งที่มีมานานแล้ว แต่การที่ญี่ปุ่นยกประเด็นนี้ขึ้นมาในเวทีระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าจับตามองทั้งในแง่ของความเป็นไปได้และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการผลักดันของญี่ปุ่น

JWP ในฉบับนี้จึงเสนอเรื่อง EAC โดยมีรายงานการวิจัยและบทสัมภาษณ์ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศผู้ติดตามและดำเนินงานในเรื่องนี้โดยตรงอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อทุกท่านที่สนใจในเรื่องนี้

อนึ่ง ขอแก้ไขคำผิดคอลัมน์ญี่ปุ่น ณ จุดเปลี่ยน ใน JWP ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 ที่เกิดความผิดพลาดในขั้นตอนการทำงาน ทำให้อักษรย่อของพรรค LDP พิมพ์ผิดเป็น LPD จึงขอแก้ไขและขออภัยเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย.

ประสบการณ์ในการศึกษาดูงานและทำการวิจัย ด้านพลังงานนิวเคลียร์ในประเทศญี่ปุ่น (ตอนที่ 2)

ชาญวิทย์ ชัยกันย์ *

ตามที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการปัญหาพลังงานนิวเคลียร์ในประเทศญี่ปุ่น : บทเรียนต่อประเทศไทย” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อศึกษาค้นคว้าและวิจัยในด้านการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพลังงานนิวเคลียร์ของประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาและเตรียมการจัดทำกฎหมายและการดำเนินการของภาครัฐให้เอื้อต่อการพัฒนาและใช้พลังงานนิวเคลียร์ในอนาคต ทั้งนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผมจึงได้เดินทางไปศึกษาดูงาน และทำการวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่น เป็นจำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เดินทางไปศึกษาดูงานและทำการวิจัยในกรุงโตเกียวและจังหวัดนีกาตะ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์คาชิวซากิคาริวะ (The Kashiwazaki-Kariwa Nuclear Power Plant) ซึ่งผมได้เล่าให้ฟังแล้วเมื่อฉบับที่แล้ว สำหรับการเดินทางในครั้งที่ 2 ผมเลือกเดินทางไปศึกษาดูงานที่จังหวัดซากะ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์เกินไค (The Genkai Nuclear Power Plant) ตั้งแต่วันที่ 7-21 พฤศจิกายน 2552 ซึ่งในการเดินทางไปศึกษาดูงานและเก็บข้อมูลในครั้งที่ 2 มีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่า ญี่ปุ่นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะซึ่งประกอบด้วย 4 เกาะใหญ่ด้วยกัน ได้แก่ ฮอกไกโด ฮอนชู ชิโกกุ

และคิวชู ซึ่งเกาะคิวชู (Kyushu) ถือเป็นเกาะใหญ่ลำดับที่สาม และอยู่ทางใต้สุดของประเทศ มีจังหวัดฟูกูโอกะเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเกาะแห่งนี้ และเนื่องจากญี่ปุ่นขาดแคลนแหล่งพลังงานธรรมชาติ การพัฒนาการใช้พลังงานนิวเคลียร์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประชาชนที่อยู่อาศัย และบรรดาองค์กรธุรกิจและอุตสาหกรรมภายในเกาะ ดังนั้น บริษัทไฟฟ้ามิวชู (Kyushu Electricity Power Company-KEPCO) หรือที่ชาวญี่ปุ่นเรียกกันจนติดปากว่า “คิวเตง (九電)” จำต้องเร่งสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์เพื่อให้สามารถรองรับการใช้พลังงานของคนในเกาะ และสนับสนุนการค้าและอุตสาหกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในเกาะคิวชู อันถือว่าการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อคนในพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งถือว่าเป็นผู้ได้ผลประโยชน์โดยตรงจากโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ ผมจึงเลือกเข้าไปศึกษาดูงานที่โรงไฟฟ้านิวเคลียร์เกินไค ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดซากะ (Saga Prefecture) อันเป็นโรงไฟฟ้าแห่งแรกและมีขนาดใหญ่ที่สุดของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ก่อสร้างภายในเกาะคิวชู (อีกแห่งหนึ่งคือโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดคาโกะชิม่า ซึ่งก่อสร้างภายหลังและมีขนาดเล็กกว่า) การเดินทางไปศึกษาดูงานที่โรงไฟฟ้านิวเคลียร์เกินไคนี้จะทำให้ผมได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยและจะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

* พนักงานคดีปกครองปฏิบัติการ สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง

เมื่อได้ตัดสินใจเลือกโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ เก็นไกเป็นพื้นที่เป้าหมายแล้ว ภารกิจของผมต่อไป คือ การเตรียมการเดินทาง ซึ่งต้องขอยอมรับว่า ผมยังไม่เคยเดินทางไปเยือนเกาะคิวชูแม้แต่ครั้งเดียว (เพราะสมัยเรียนที่ญี่ปุ่นผมจะใช้เวลาส่วนใหญ่ที่ แถวเมืองหลวงโตเกียวเสียมากกว่า) โชคดีที่มีหลายสายการบินที่บินตรงจากกรุงเทพฯ ไปลงที่ สนามบินฟุกุโอกะเลย ทำให้ประหยัดเวลาการเดินทางได้มากที่สุดทีเดียว เนื่องจากระยะทางไม่ไกลจาก เมืองไทยมาก ทำให้ใช้เวลาบนเครื่องเพียงห้า ชั่วโมงก็เดินทางถึงสนามบินฟุกุโอกะเรียบร้อยแล้ว เมื่อถึงสนามบินแล้วผมเลือกเดินทางโดย นักรถไฟใต้ดินจากสถานีสนามบินมุ่งสู่สถานีรถไฟ ฮากาตะ (Hakata Station) โดยใช้เวลาเพียง ประมาณสิบนาที หลายท่านคงเคยได้ยินชื่อฮากา ตะมานานแล้ว อันที่จริงเป็นชื่อเดิมของเมืองฟุกุ- โอเกะ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองฟุกุโอกะมัก เรียกตัวเองว่าเป็นชาวฮากาตะ ด้วยความสามารถ เดินทางไปไหนได้สะดวก ผมจึงเลือกพักโรงแรม ใกล้ๆ สถานีรถไฟฮากาตะ เพื่อวางแผนการเดินทางไปศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ก่อนที่จะเดินทางมาศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผมได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากอาจารย์อะโกะ (Prof. Ago) และอาจารย์อาเบะ (Prof. Abe) แห่ง คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยคิวชู ช่วยประสานงาน และติดต่อเกี่ยวกับการขอเข้าศึกษาดูงานที่โรง ไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ และการขอสัมภาษณ์กับ บุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ก่อนเข้าเมืองคาวาซากิ ผมได้โทรติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่าย ประชาสัมพันธ์ของบริษัทไฟฟ้าคิวชู ซึ่งเป็นบริษัท เอกชนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐให้ดำเนินโครงการ โรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์แห่งนี้ เพื่อขอเข้าชม บริเวณโรงไฟฟ้าใกล้เคียง พอถึงเมืองคาวาซากิ ผมก็ได้สัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ของ โรงไฟฟ้า ก่อนที่จะมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายประชา- สัมพันธ์ (ที่สวยมาก) พาผมไปดูงานที่อาคาร ประชาสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้า ซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าก่อน

เข้าโรงไฟฟ้า ซึ่งนับว่าเป็นตึกที่สร้างโดยใช้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถ เข้าใจถึงการผลิตกระแสไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าแห่งนี้ ได้ อีกทั้งมีการเปิดเผยข้อมูลรอบด้าน ทำให้ ประชาชนเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยของการ ใช้พลังงานนิวเคลียร์ในโรงงานแห่งนี้ ซึ่งขณะที่ผม เดินทางไปดูงานนั้น ปรากฏว่าทางโรงไฟฟ้า นิวเคลียร์เก็นไกกำลังนำระบบการผลิตกระแส ไฟฟ้าแบบใหม่ที่เรียกว่า “เครื่องผลิตพลังงานโดย ใช้เชื้อเพลิง MOX” ซึ่งเป็นระบบที่ย่อมาจากคำว่า Mixed Oxide ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ผสม ระหว่างออกไซด์ของพลูโทเนียมและยูเรเนียม ซึ่งได้ใช้ในเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ในประเทศทาง ยุโรปเป็นส่วนใหญ่ใช้พลังงานนิวเคลียร์ เชื้อเพลิง MOX ประกอบด้วยพลูโทเนียมปริมาณน้อย ผสม กับยูเรเนียมปริมาณมาก โดยที่โรงไฟฟ้าแห่งนี้ เป็น โรงไฟฟ้าแห่งแรกของญี่ปุ่นที่มีการนำระบบดัง กล่าวมาใช้ ทำให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะต้องทำงาน อย่างหนัก เพื่อสื่อสารความรู้ความเข้าใจการ ทำงานของระบบดังกล่าวให้แก่ประชาชนมากที่สุด เพื่อให้เกิดความมั่นใจในความปลอดภัยมากขึ้น ซึ่ง แม้ว่าจะมีประชาชนบางกลุ่มออกมาต่อต้านการนำ ระบบใหม่มาใช้ แต่ด้วยการเปิดเผยข้อมูลโดยตรง ไปตรงมา และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ตรวจสอบระบบ ทำให้ในที่สุดระบบดังกล่าวก็ สามารถเดินเครื่องได้ด้วยความสำเร็จใน ความปลอดภัยของประชาชนส่วนใหญ่ ระหว่างการเดินทาง ไปศึกษาดูงาน ณ โรงไฟฟ้าแห่งนี้มีสิ่งหนึ่งที่ผม สังเกตเห็นอย่างชัดเจน นั่นคือ ที่ตั้งของโรงไฟฟ้า ติดอยู่กับบ้านเรือนประชาชนและชุมชนอย่างมาก ซึ่งแตกต่างกับโรงไฟฟ้าที่จังหวัดนิกาตะที่ผมได้ เดินทางไปศึกษาดูงานเมื่อครั้งที่แล้วอย่างมาก เพราะที่นั่นตั้งอยู่ห่างจากชุมชนมากกว่าสิบ กิโลเมตรเลยทีเดียว

ผมอยู่ที่เมืองเก็นไก จังหวัดซากะ ประมาณสามวันเนื่องจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ของบริษัทไฟฟ้าคิวชูค่อนข้างเป็นไปด้วยความยาก

ลำบาก เนื่องจากอย่างที่กล่าวไปข้างต้นว่า กำลังอยู่ในช่วงที่ทางบริษัทไฟฟ้าคิวชูต้องดำเนินกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์เกี่ยวกับระบบการผลิตแบบใหม่ ทำให้เจ้าหน้าที่หลายท่านได้ปฏิเสธการขอเข้าสัมภาษณ์ ผมจึงได้ขอเข้าสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่เป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยคิวชู และผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ทั้งนักวิชาการและประชาชนผู้อาศัยที่ผมได้พูดคุยด้วย ต่างยอมรับว่าโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่สร้างขึ้นได้สร้างประโยชน์ให้แก่คนในพื้นที่อย่างแท้จริง ก่อนหน้าที่จะมีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ กระแสไฟฟ้าจะถูกส่งมาจากเกาะฮอนชู ซึ่งต้องซื้อในราคาที่สูงแพงเพราะต้องบวกค่าระยะทางในการส่งกระแสไฟฟ้าด้วย เมื่อสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าจากโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์เองได้แล้ว ก็ทำให้หลายๆ อย่างดีขึ้น เมืองเกิดการขยายตัว ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความเจริญต่างๆ ก็เข้ามา เกิดการจ้างงาน เศรษฐกิจของเมืองขยายตัวขึ้น

คนในพื้นที่ไม่ต้องเดินทางไปหางานในเมืองใหญ่ ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่วัยรุ่นสาวในพื้นที่มักออกไปหางานทำในเมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ๆ สรุปลงแล้ว จากประสบการณ์ครั้งที่สองนี้ ทำให้ผมเห็นว่าชาวญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญต่อพลังงานนิวเคลียร์อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นไปในเชิงบวก (สนับสนุนเมื่อเห็นว่าจะก่อประโยชน์ต่อสังคม) และเชิงลบ (การไม่มั่นใจในความปลอดภัยในอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น ที่นำเอาระบบใหม่มาใช้ เป็นต้น) ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนญี่ปุ่นยอมรับและเลือกใช้พลังงานนิวเคลียร์ นั่นคือการที่เห็นว่าประเทศของตนมีพื้นที่น้อยแต่มีจำนวนประชากรหนาแน่นซึ่งต้องใช้พลังงานอย่างมากในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในช่วงหน้าหนาวที่ต้องใช้พลังงานสูง อีกทั้งญี่ปุ่นยังเป็นประเทศอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับเกาหลีและไต้หวัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้พลังงานในปริมาณสูง แม้จะมีการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์บ้างในระยะแรก แต่

ต่อมาความคิดของประชาชน รวมทั้งรัฐบาลฝ่ายปกครอง ฝ่ายเอกชนทุกฝ่ายต่างต้องการที่จะพัฒนาประเทศโดยเฉพาะภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนส่วนใหญ่จึงต้องยอมรับพลังงานนิวเคลียร์ เพราะในประเทศของตนเกิดความขาดแคลนทรัพยากร แม้ว่ากลุ่มประชาชนต่อต้านมักจะเป็นชาวท้องถิ่น แต่หน่วยงานปกครองท้องถิ่นมีความเข้มแข็งอย่างมาก และมีประสบการณ์มากพอสมควรในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจโดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัย จึงทำให้การพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ในญี่ปุ่นประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งหมดข้างต้นก็เป็นประสบการณ์ในการเดินทางไปศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลครั้งที่สองของผม ซึ่งก็นับว่าเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นอย่างดี ซึ่งคงต้องขอขอบพระคุณโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น สำนักงานสนับสนุนการวิจัยเป็นอย่างมากที่ให้โอกาสผมในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งนอกจากข้อมูลเกี่ยวกับวิจัยที่ได้รับแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ผมได้เปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ อันเป็นการพัฒนาตนเองที่ดีอีกลักษณะหนึ่ง นอกจากนี้ ผมต้องขอขอบพระคุณท่าน รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ ที่ท่านคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้ด้วยดีเสมอมา ซึ่งนับจากนี้ผมก็จะนำข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาวิจัยที่ได้รับมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป สุดท้ายนี้ หากท่านใดอยากสอบถามในเรื่องเกี่ยวกับการทำวิจัยที่ญี่ปุ่น โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมายญี่ปุ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในญี่ปุ่น สามารถส่งเมลล์มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอคำแนะนำต่างๆ กับผมได้ที่ snooker@rocketmail.com ยินดีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตอบข้อซักถามของทุกท่าน รวมถึงความร่วมมือทางวิชาการเกี่ยวกับญี่ปุ่นที่จะเกิดขึ้นร่วมกันในอนาคตด้วยครับ.

1. หน้าอาคารเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โรงไฟฟ้านิวเคลียร์เกินไค
2. อาคารเดินเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ในระยะไกล
3. เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์โรงไฟฟ้าอธิบายระบบ การผลิตกระแสไฟฟ้า

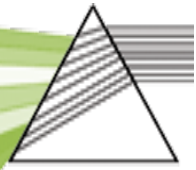
1

2

3

Comments on “East Asian community”

“The Mekong region is the key to an East Asian Community. The region still faces a big development gap and by having them overcome such difficulties will raise the momentum and spirit of the community”

Yukio Hatoyama

Former Japanese PM

The Summit Meeting Between Japan and the Mekong Region Countries

7 November 2009

“The East Asian Community has to engage with America”

Peter Drysdale

Former executive director of Australia–Japan Research Center

November 2009

“The Chinese media originally speculated that Hatoyama’s initiative might pursue a policy of “leaving the US and return to Asia”, while the US media had focused on the “equal relationship”.

YANG Lijun & LIM Chee Kia

EAI Background Brief No. 487

28 October 2009

<http://www.eai.nus.edu.sg/BB487.pdf>

“The creation of an East Asian community will not succeed unless Asia’s two economic giants cooperate.”

Wu Huaizhong

Researcher of Chinese Academy of Social Sciences

3 October 2009

<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20091003f2.html>

“We face a number of problems that challenge our security and well being that we cannot solve by ourselves. The concept of the ‘East Asian Community’ stems from the necessity to solve these issues together.”

Takahashi Shiraishi

Executive Member, Council for Science and Technology Policy, Cabinet Office

The Asian Public Intellectual Symposium

January 2009

สัมภาษณ์ คุณไพศาล ทรุพานิชย์กิจ
 Counsellor Department of ASEAN Affairs
 Ministry of Foreign Affairs ต่อเรือ
 “บทบาทของญี่ปุ่นกับการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออก”

EAC จำเป็นต่อภูมิภาคหรือไม่ ?

การรวมตัวในระดับภูมิภาคนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การรวมตัวที่มีภาครัฐนำ และการรวมตัวโดยภาคเอกชนนำ ซึ่งการรวมตัวโดยภาคเอกชนนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว และภาครัฐตามมาทีหลัง ดังนั้นหากมีการเชื่อมโยงกันในภูมิภาคระดับหนึ่งแล้ว เมื่อถึงเวลาภาครัฐก็ต้องเข้ามาอย่างเป็นทางการ เช่น การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ก็เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่ง มันก็ลุกลามไปอีกประเทศหนึ่ง และกระจายไปทั่วภูมิภาค แสดงให้เห็นว่าถ้าภาครัฐไม่มาร่วมมือกัน ก็ไม่สามารถที่จะป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบได้ในเวลาที่เกิดปัญหาในระดับภูมิภาคขึ้นมา เหตุการณ์นี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศในภูมิภาคเริ่มตระหนักถึงการพึ่งพากัน

EAC อาจจะมีควมจำเป็นต่อภูมิภาคนี้ในระดับหนึ่ง แต่อาจจะไม่ได้มีความจำเป็นมาก เพราะว่าหากภาครัฐไม่เข้าไป มันก็เกิดขึ้นอยู่แล้ว เพียงแต่จะเป็นการร่วมมือที่เป็นพหุติดย ไม่ใช่การร่วมมือที่เป็นระดับทางการ ถ้าถามว่าจำเป็นที่จะต้องร่วมมือในระดับที่เป็นนิตินัยหรือไม่ ในลักษณะที่เป็นเงื่อนไขอย่างไหน ยากที่จะคาดเดาว่า EAC จะมีหน้าตาเป็นอย่างไร เวลาคนพูดถึงประชาคม (Community) ในใจของทุกคนก็จะไปนึกถึงประชาคมยุโรป (European Community) ที่เป็นต้น

ทางของสหภาพยุโรป (European Union) ในปัจจุบัน เพราะมันเป็นตัวแบบที่มีอยู่ คนส่วนใหญ่รู้จัก และสามารถที่จะศึกษาได้ ทั้งๆ ที่การรวมกลุ่มในภูมิภาคที่ใช้คำว่า Community ในแต่ละที่บนโลกนี้ยังมีอีกมาก

อย่างไรก็ตามประชาคมยุโรปก็เป็นรูปแบบที่เป็นทางการ เป็น Regionalism ไม่ใช่ Regionalization ซึ่งในเอเชียตะวันออก (East Asia) ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบ EU เพราะว่า เงื่อนไข และปัจจัยของแต่ละภูมิภาคไม่เหมือนกัน อย่าง ASEAN Community ก็เป็นแบบ ASEAN ที่ซึ่งไม่เหมือนใครตามเงื่อนไขและปัจจัยของ ASEAN เอง ASEAN Economic Community ก็ไม่ได้มาแบบ EU ที่มีลักษณะที่เป็นขั้นบันได ที่ซึ่งเริ่มจากการเป็น Free Trade Area (FTA), Customs Union, Common Market, Economic Community และ เป็น Supranational Economic Community แต่ของ ASEAN เป็นไปในลักษณะของลูกผสม ที่ซึ่งขอบแบบไหนก็จับเอามาผสมกัน และเอามาผสมให้เหมาะกับเงื่อนไขและปัจจัยของ ASEAN เช่น ASEAN เองก็ไม่เคยต้องการที่จะเป็น Customs Union เนื่องจากระดับการพัฒนาที่ต่างกันมาก เป็นต้น.

บทบาทและผลประโยชน์ของญี่ปุ่น ใน EAC ?

ต้องขอบคุณ Yukio Hatoyama นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เพราะว่าแนวคิดเรื่อง EAC เริ่มตกลงไปและไม่มีความชัดเจน แต่พอ Hatoyama ยกเรื่องนี้ขึ้นมา ก็ได้ทำให้มีการนำเรื่อง EAC มาพูดใหม่ ทำให้เกิดความสนใจในเรื่อง EAC นี้กลับขึ้นมา ทั้งๆ ที่มันมีอยู่มาตั้งหลายปีแล้ว แต่เพิ่งจะอยู่ในกระแสมากขึ้นมาตอนที่ Hatoyama ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะฉะนั้นบทบาทหนึ่งของญี่ปุ่นก็คือ การจุดประกายเรื่องนี้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ประโยชน์ของญี่ปุ่นที่จะได้รับจาก EAC นั้น โดยทั่วไปของญี่ปุ่นก็แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก เชื่อว่าญี่ปุ่นกับจีนจะอยู่ด้วยกันอย่างสันติในภูมิภาคถาวรได้ด้วยการสร้างประชาคม (Community Building) แบบเดียวกับที่ยุโรปทำ คือ เลิกทะเลาะกัน เลิกทำสงครามกัน มาสร้างชุมชนที่สันติสุขรุ่งเรืองด้วยกัน และถ้าจะมีปฏิสัมพันธ์กับจีน การสร้าง Counter Balance สร้าง Coalition of Power ด้วยการดึงประเทศอื่นเข้ามา ร่วมด้วยก็จะทำให้เป็นประโยชน์กับญี่ปุ่นมากกว่า การที่ญี่ปุ่นคุยกับจีนลำพัง

แต่ก็มีอีกแนวคิดหนึ่งที่โต้แย้งแนวคิดนี้ เนื่องจากการดึงสหรัฐอเมริกาเข้ามา ดึงอินเดียเข้ามา ดึงประเทศอื่นๆ เข้ามาเพื่อมาถ่วงดุลกับจีน ไม่สามารถสร้างความไว้วางใจและนำไปสู่การสร้างชุมชนร่วมกันได้ ซึ่งในความจริงของคนในทุกสังคม ก็มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่ต่อต้าน ฝ่ายที่สนับสนุนก็มองว่าการสร้างประชาคมเป็นกระบวนการที่นำไปสู่สันติภาพและความสมานฉันท์ ญี่ปุ่นเองก็เคยพยายามที่จะรวมเอเชียด้วยกำลังทางทหารมาครั้งหนึ่งด้วยการสร้างวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเชียแต่ก็ไม่สำเร็จ ดังนั้นการสร้างประชาคมอาจจะเป็นอีกหนทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามระดับความไว้วางใจกันยังไม่ถึงระดับที่จะก้าวข้ามพ้นความ

หวาดระแวงต่อกันไปได้

ในขณะที่บางประเทศหวาดระแวงเงินว่าจะ เป็นภัยคุกคาม การอยู่ในภูมิภาคอาจจะไม่ปลอดภัย และรับมือไม่ไหว การดึงเอาประเทศอื่นเข้ามาเพื่อ สร้างสมดุลก็เป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล แต่เหตุผลดังกล่าวก็ไม่ใช่เหตุผลเดียว เพราะหลายประเทศที่เข้าร่วม ก็ได้เข้าร่วมเพราะต้องการจะมาคานอำนาจ จีน อย่างออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ไม่ใช่ประเทศที่จะมาถ่วงดุลกับจีนได้ อินเดียก็ไม่ใช่ คนคิดว่า อินเดียจะมาถ่วงดุลกับจีนได้อาจจะไม่ใช่ เพราะ อินเดียเขาไม่คิดว่าเขามีหน้าที่นี้ ต้องเป็นสหรัฐฯ และรัสเซียถึงจะสามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้

การผลักดัน EAC ของญี่ปุ่นเป็น ประโยชน์ต่อ ASEAN ในภาพรวม หรือไม่ ?

ความจริง Priority เดิมของ ASEAN มันอยู่ที่ ASEAN Community Building ก่อน เรายังไม่มองอะไรที่ใหญ่ไปกว่า ASEAN เราต้องการเห็น ASEAN Community นี้เกิดขึ้นจริง เข้มแข็ง รวมกัน เป็นหนึ่งก่อน จากนั้นจึงจะมาพูดถึงอะไรที่ใหญ่กว่า ASEAN แต่เราก็ไม่ได้ปฏิเสธความคิดนี้ เพราะเรายังยอมรับว่า มันเป็นเป้าหมายระยะยาวและก็ได้ให้ ASEAN+3 เป็นหลักก่อน

แต่สิ่งนี้ก็ยังเป็นข้อถกเถียงอยู่ถ้าไปถาม อินโดนีเซีย สิงคโปร์ เขาอาจจะไม่เหมือนกับประเทศ ASEAN อื่นก็ได้ จีนก็มองอีกอย่างหนึ่ง จีนมองว่า ASEAN+3 เป็นการขับเคลื่อนหลัก (main vehicle) แต่ถ้าถามญี่ปุ่น ญี่ปุ่นอาจจะมองเป็น EAS ก็ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งนี้ก็ยังเป็นสิ่งที่มีความเห็นไม่ลงรอยกัน ซึ่งก็มีมุมมองหนึ่งของนักวิชาการกล่าวว่า ที่ Hatoyama มาเสนอ EAC ก็อาจจะเป็นเพราะว่า ญี่ปุ่นอยากมีนโยบายต่างประเทศของตนเอง อยากริเริ่มนโยบายต่างประเทศของตนเองที่ไม่ต้องไปพึ่งสหรัฐฯ.

การเมืองภายในของญี่ปุ่น ผลกระทบต่อ EAC หรือไม่ อย่างไร?

ปัญหาของญี่ปุ่นในปัจจุบันคือความต่อเนื่องทางการเมือง ในช่วงเวลาสามสี่ปีมานี้ญี่ปุ่นเปลี่ยนผู้นำบ่อย เวลานายกรัฐมนตรีใหม่ขึ้นมา แม้จะมาจากพรรคเดียวกัน ก็ไม่อยากจะไปดำเนินนโยบายของรัฐบาลเดิม ผู้นำเดิม โดยที่ผ่านมามันไม่ว่าจะเป็นความริเริ่มของรัฐบาลใด พอเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ก็จะหายไป แต่ EAC มันมีของมันแต่เดิมอยู่แล้ว มันไม่ใช่สิ่งที่ญี่ปุ่นเป็นคนริเริ่ม และความจริงแล้วถ้าไปดูอะไรก็ตามที่ญี่ปุ่นเป็นคนเสนอ มันก็มักจะหายไป เพราะว่าประเทศหลายประเทศยังคงมีอคติกับญี่ปุ่นอยู่ มีความหวาดระแวงอยู่ ซึ่งความจริง EAC ควรจะให้เครดิตกับเกาหลีมากกว่า ที่เป็นผู้เล่นระดับกลางและมีบทบาทในการริเริ่มการวางวิสัยทัศน์การรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น แม้ว่าการเมืองของญี่ปุ่นจะเป็นอย่างไร แม้ Hatoyama จะออกไปแล้ว EAC ในเวอร์ชันของ Hatoyama อาจจะหายไป แต่ EAC ของเดิมมันก็ยังอยู่ ซึ่งต้องแยกให้ออก.

ญี่ปุ่นต้องการให้สหรัฐฯ เข้ามา ร่วมเป็น EAC หรือไม่ ?

ญี่ปุ่นอยากให้สหรัฐฯ เข้ามา ถ้าถามว่าระหว่างรัสเซียและสหรัฐฯ ญี่ปุ่นต้องการสหรัฐฯ มากกว่า เพราะสหรัฐฯ เป็นประเทศที่ใหญ่และมีน้ำหนักพอที่จะถ่วงดุลกับจีนได้ และสหรัฐฯ ก็มักจะบอกว่าตัวเองไม่ได้เป็น External Power แต่เป็น Resident Power คือเขาอยู่ในภูมิภาคนี้อยู่แล้ว ซึ่งหลายประเทศก็อยากเห็นสหรัฐฯ อยู่แล้ว แต่มันขึ้นกับตัวสหรัฐฯ เอง ซึ่งที่ผ่านมามันไม่ได้ชัดเจน ตอนสมัย Bush ก็ไม่ได้ให้ความสนใจในภูมิภาคนี้เท่าไร ให้ความสำคัญกับการก่อการร้าย ตะวันออกกลางมากกว่า เพิ่งจะมาเปลี่ยนตอน Obama ขึ้นมา เห็นได้จากการเข้ามาภาคยานุวัติ TAC ให้ความสนใจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สนใจกับเอเชีย และบอกว่าให้ความสนใจกับ EAS จริงๆ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยพูด แต่ปัญหาของเขาก็คือว่า ผู้นำของเขาจะมาประชุมไม่ได้สองครั้งในหนึ่งปี ซึ่งเป็นเรื่อง logistic และ physical ไม่ใช่เรื่องที่เขาอยากเข้า ไม่อยากเข้า แต่เป็นเรื่องที่ผู้นำไม่สะดวกมาประชุม แต่ในอีกด้านหนึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับสหรัฐฯ เอง เพราะถ้าถามความเห็นผม ทำไมผู้นำมหาอำนาจอื่นหลายประเทศสามารถที่จะมาได้ทั้งๆ ที่เป็น rising power ไม่ใช่ declining power เช่น ผู้นำจีน ผู้นำอินเดีย ผู้นำรัสเซีย และทำไมผู้นำของ declining power ทำไมถึงไม่มา เราไปให้หน้าหนักกับสหรัฐฯ มากเกินไปหรือไม่ จริงอยู่ที่ซึ่งตอนนี้สหรัฐฯ ยังเป็นมหาอำนาจของโลกอยู่ แต่ถ้าลองมองไปดูใน 10-20 ปีข้างหน้า ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ มี GDP 40% ของโลก แต่ ณ วันนี้มีแค่ 10 กว่าเปอร์เซ็นต์ และอีก 10 ปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ณ ปัจจุบันสหรัฐฯ ไม่ได้เป็นเหมือนกับที่สหรัฐฯ เคยเป็นแล้ว สหรัฐฯ ก็ควรจะถามตัวเองว่า เขาต้องการ you หรือ you ต้องการเขามากกว่า และศูนย์กลางเศรษฐกิจโลกมันจะไปอยู่ที่ไหน มันก็คงจะต้องมาอยู่ในเอเชีย

ส่วนในรัสเซีย ผมไม่เข้าใจว่าทำไม คนถึงไปตั้งข้อสังเกตกับรัสเซีย ทั้งๆ ที่รัสเซีย มี geographical footprint มากกว่านิวซีแลนด์อีก รัสเซียครั้งกว่าครึ่งอยู่ในเอเชีย แต่ไปมองว่าไม่ใช่เอเชีย แล้วไปมองว่าออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ว่าเป็นเอเชีย ซึ่งความจริงแล้วก็ต้องโทษตัวรัสเซียเองด้วย ซึ่งแต่ก่อนก็ไม่ได้ทำตัวน่ารักเหมือนกับออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แต่ความจริงรัสเซียก็อยากเข้ามา และรัสเซียเองก็มีท่าทีชัดเจน เพียงแต่อาเซียนบางประเทศไม่อยากจะให้เข้าและกีดกัน ในขณะที่จีนมีความยินดีที่จะสนับสนุนให้รัสเซียเข้ามา ร่วม และในส่วนความเห็นของผม ถ้ารัสเซียเข้ามาเพิ่มก็จะเป็นผลดีอยู่แล้ว ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นรัสเซียหรือสหรัฐฯ เอง หลายคนมักมองว่า ถ้าประเทศอื่นๆ เข้ามาเยอะ แล้ว EAC จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ในความเห็นของผมคือว่า ถ้ามันมีชุมชนของคน 8

จังหวัดภาคเหนือ ที่เขามีชุมชนของเขาเข้ามา และคนจากภาคใต้สนใจจะเข้าก็ดี ถามว่าชุมชนภาคเหนือจะหายไปหรือไม่ มันก็คงจะไม่หายไป ชุมชนนั้นก็จะคงอยู่ และทุกวันนี้ก็ไม่มีใครรู้ว่า EAC จะมี shape and form อย่างไร ซึ่งมันเร็วเกินไปที่จะพูด แต่ถ้าถามว่ามีคนอื่นเข้ามา ชุมชนนี้จะหายไปมั๊ย ก็คงจะไม่หายไป ซึ่งผมใช้คำว่าชุมชนมากกว่าประชาคม เพราะประชาคมมันเป็นสถาบันมากกว่า คือใครที่มีผลประโยชน์ ในภูมิภาคอยากเข้ามา ก็เข้ามา ซึ่งความจริงประเทศหลายประเทศ แม้ว่าจะบอกว่าเป็น opened exclusive แต่พอประเทศที่ตัวเองไม่ชอบก็จะกีดกัน หาเหตุผลร้อยประการว่าประเทศนั้นไม่ควรจะเข้า แต่ถ้าเป็นประเทศที่ตัวเองชอบก็จะผลักดันเต็มที่.

EAC ไม่ได้ขยายโดยภูมิศาสตร์ ๕ ขยายโดยผลประโยชน์มากกว่าใช่หรือไม่ ?

นิยามด้วยผลประโยชน์ (interest) มากกว่าอย่าง EAS ก็พูดชัดเจนว่า เป็น Forum for Strategic Dialogue และ criteria participation ก็ไม่มีคำว่า geographical footprint เลย ไม่ได้บอกว่าจะต้องอยู่ในเอเชีย ถ้าอยู่แล้วทำไมออสเตรเลีย นิวซีแลนด์เข้ามาได้ อย่างอินเดีย ความจริงทั้งๆ ที่อยู่ในเอเชียได้ ทำไมถึงบอกว่าอยู่ใน East Asia แต่ก่อนครั้งหนึ่งศรีลังกาเคยขอสมัครเป็นสมาชิก ASEAN แต่ไม่ได้เนื่องจากอยู่ในเอเชียได้ไม่ได้ อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ ณ วันนี้ทำไมถึงบอกว่าอินเดียอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทุกวันนี้โลกมันได้เปลี่ยนไปแล้ว geographical boundary เป็นเรื่องของมุมมองและความคิด ซึ่งประเทศไหนจะเอาไม่เอาก็ต้องมาคุยกัน.

ปัญหาและอุปสรรคในการผลักดันเรื่อง EAC ของญี่ปุ่น ?

ผมคิดว่า Community สร้างขึ้นบนความไว้วางใจกัน ASEAN ตั้งมา 37 ปี ก่อนที่จะมีความคิดเรื่อง Community เมื่อ 20 ปีก่อน ถ้าไปถามว่าวันหนึ่ง ASEAN จะเป็น Community มี Charter เหมือนในวันนี้หรือไม่ ณ เวลานั้นไม่มีใครคาดคิด โดย ASEAN 20 ปีแรกไม่ค่อยมีอะไร มันเพิ่งจะมีใน 20 ปีหลัง โดยมันพัฒนาขึ้นมาได้จากความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่ได้เกิดชั่วคราวคั้น อย่าง ASEAN กว่าจะมี idea เรื่อง ASEAN Community Building ก็ผ่านไปแล้วทั้งหมด 37 ปี เพิ่งเริ่มจะมี Charter จะรวมตัวกันในระดับที่สูงขึ้น แต่ตอนเราเสนอ ASEAN FTA หรือ การเสนอ AFTA ในสมัยท่านอานันท์ ปันยารชุน นั้นก็ไม่ใช่เรื่องง่าย มีคนแล้วว่าหลายประเทศไม่เห็นด้วย อย่างเช่น ประเทศใหญ่อย่างอินโดนีเซีย เราต้องใช้เวลานานมาก กว่าจะอธิบายให้เข้าใจ เพราะในอินโดนีเซียคำว่า Free Trade ถือว่าเป็นคำที่ไม่สุภาพที่เราจะไป Free Trade กับเขา ซึ่งไทยเองก็ต้องใช้เวลานานกว่าจะให้อินโดนีเซียเห็นด้วยกับเราได้ และเพราะว่ามีผู้เห็นด้วยกับเรา ความคิดเราถึงเป็นจริงขึ้นมาได้ แต่ในขณะที่ข้อเสนออื่นๆ อย่างแนวคิด EAEG ของมหาเธร์ คือ เสนอโดยไม่ศึกษาก่อนว่าประวัติศาสตร์มันเป็นอย่างไร โครงสร้างที่แล้วมันเป็นอย่างไร ทำไมมันจึงล้มเหลว ไม่มีการปรึกษาหารือกันก่อน และไม่หาความชัดเจนของข้อเสนอ ผลสุดท้ายมันก็จบไปรวมถึง APC เควิน รัต ของออสเตรเลียก็เช่นกัน

ปัญหาอีกอย่างก็คือ นักการเมืองที่เข้ามามีนโยบายที่จะผลักดันนโยบายของตัวเอง แต่นักการเมืองมาแล้วก็ไป ความคิดต่างๆ หรือข้อเสนอต่างๆ ก็จะจบตามไปด้วย ปัญหาต่างๆ ก็มาอยู่ที่ข้าราชการประจำที่จะต้องมาอธิบายหรือติดตามเรื่องแทน ซึ่งการที่จะอธิบายก็ไม่สามารถอธิบายได้

เพราะไม่รู้ว่าการเมืองคิดอย่างไร ทั้งนี้ไม่ว่าข้าราชการประจำจะไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอต่างๆ ก็จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่

เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ที่มีความพยายามเปลี่ยนวิธีการทำงาน วิธีการกำหนดนโยบายให้มาจากนักการเมืองมากขึ้น แต่ถึงที่สุดแล้วจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด อาจจะศึกษาได้จากตอนที่ญี่ปุ่นจะ Launch EAS ญี่ปุ่นก็เสนอ concept paper ไว้หลายอย่าง (ติดตามรายละเอียดได้ในรายงานการวิจัย) มาถึงปัจจุบันข้อเสนอและแนวคิดต่างๆ ก็เปลี่ยนไปไม่มาก เอาเข้าจริงๆ มันก็พัฒนาขึ้นมาเหมือนกับข้อเสนอในตอนนั้นเลย ใน concept paper ที่เสนอดอนนั้น ที่ซึ่ง built on functional เริ่มจากเศรษฐกิจก่อน เรื่องสมาชิกที่แน่นอนอย่าเพิ่งไปกำหนดถ้าถามมันก็ไม่ต่างกับตอนที่ launch EAS และญี่ปุ่นเสนอความคิด ตอนนั้น ขึ้นมาอย่างไร ณ ตอนนี้ ผมก็คิดว่ามันก็ยังคงเหมือนเดิม ในที่สุดแล้วนักการเมืองก็ต้องหันกลับมาฟังข้าราชการประจำช่วย เพราะเวลาที่มีปัญหาที่ต้องหันกลับมาหาข้าราชการประจำ.

ประเทศไทยควรเปิดปูนาในการสร้าง EAC ?

ในเรื่องของ Leader นั้น คงจะยาก มันเป็นเรื่องอ่อนไหวในเอเชียตะวันออก มันไม่เหมือนกับในยุโรปว่าฝรั่งเศสกับเยอรมนีจับมือกัน เพราะไม่อยากทะเลาะกันแล้ว อยากสร้างสันติภาพ และเป็นแกนนำ ซึ่งเรื่องนี้ในเอเชียมหาเธร์เคยพูดไว้ ตอนไปประชุม East Asia Forum ครั้งแรกที่ประเทศเกาหลี เสนอว่าให้จีนจับมือกับญี่ปุ่น แบบเดียวกับฝรั่งเศสกับเยอรมนี แต่มันทำไม่ได้ คือหนึ่ง จีนกับญี่ปุ่นยังจับมือกันไม่ได้ เนื่องจากประเทศทั้งสองยังไม่สามารถถိ่สมอดีตรหว่างกันได้ และอีกอย่างคือ ขนาดของประเทศ ประชากรของจีนและญี่ปุ่น ที่ต่างกันมาก ไม่เหมือนกับฝรั่งเศสและเยอรมนีที่มีขนาดใกล้เคียงกัน มันเลยทำให้ไม่สมดุล ดังนั้น partnership จึงเป็นประเด็นสำคัญใน

การสร้าง EAC เหมือนกับ ASEAN ที่ค่อยๆ ร่วมมือและพัฒนาขึ้นมาในเวลาที่ซึ่งมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แต่ถ้าถามว่า ASEAN เป็น proactive หรือ receptive นั้น ASEAN เป็น receptive ที่ตามกระแสจากภายนอก AFTA เกิดขึ้นมาเพราะอะไร ASEAN Community เกิดขึ้นมาเพราะอะไร ASEAN+3 ก็เช่นกัน มันเกิดขึ้นเพราะกระแส ไม่ใช่สิ่งที่ ASEAN คิดขึ้นเองหรือเริ่มขึ้นเอง เป็นการตอบสนองต่อเงื่อนไขปัจจัยภายนอกที่ผลักดันให้เกิด มันไม่ได้เกิดขึ้นเองแบบ EAEG ที่มหาเธร์เสนอ ปัจจัยภายนอกต่างๆ มันทำลายให้แต่ละประเทศต้องมาร่วมมือกัน ซึ่งมันก็เป็นเรื่องแปลก สิ่งที่ ASEAN คิดขึ้นเองมักจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จแต่พอมีปัญหาที่จะต้องทำลาย ประเทศต่างๆ ใน ASEAN กลับร่วมมือกันดี อย่างเช่น กรณีปัญหาแกมพูชา เป็นต้น

ส่วนรูปแบบไหนจะไปได้ไกลกว่า ผมก็คิดว่าให้มันไปของมันเอง ให้มันค่อยวิวัฒนาการไปของมันเอง อย่าพยายามไปผลักดันมากไป อย่าพยายามไปลัดขั้นตอน ตัวอย่างก็เห็นมาแล้ว เช่น EAS ที่บอกว่า เป็น Long-term goal เป็น evolution ของ ASEAN+3 Summit แต่ทำไมทั้งที่เป็น evolution เป็น Long-term goal แต่พอมี recommendation แค่ 3 ปีหลังจาก endorse ในปี 2002 ในปี 2005 ก็จัดประชุมแล้ว แบบนี้ก็ไม่ใช่ Long-term goal และ evolution ของบางอย่างมันก็ใจร้อนไม่ได้ มันต้องค่อยเป็นค่อยไป (step by step) ถ้าพยายามไปลัดขั้นตอน ก็จบลงแบบเดียวกับ EAS และเปลี่ยนรูปไปเป็นอีกอย่าง.

EAC จะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในกรอบอื่นๆ ?

ความร่วมมือส่วนภูมิภาค ทำให้แต่ละประเทศมันใกล้ชิดมากขึ้น เกิดความร่วมมือแนบแน่นมากขึ้น ซึ่งผมเขียนไว้ในหนังสือ Trilateral Cooperation ความสัมพันธ์ระหว่างจีน เกาหลี

ญี่ปุ่น มีพัฒนาการขึ้นมา มาจาก ASEAN+3 คือ โอกาสที่แต่ละประเทศได้มาพบกันช่วงประชุม ASEAN+3 Summit หลังจากนั้น เขาก็มีการพบปะ นอกรอบระหว่างเขาเอง รัฐมนตรีต่างประเทศจีน ยังพูดเลยว่าไม่ต้องเป็นห่วงว่าถ้าประเทศบวกสาม เขาพบกันแล้ว ต่อไปเขาจะไม่ให้ความสำคัญกับ ที่มาพบใน ASEAN เพราะว่าถ้าไม่มี ASEAN+3 มันก็จะไม่มีคำว่าบวกสาม หรือ สามประเทศที่มา พบกันได้ เพราะพบกันครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ก็ มาพบกันในช่วงประชุมสุดยอด ASEAN+3 Summit และค่อยๆ มีโอกาสที่จะพบกันเอง จนถึงวันนี้ เขาก็ พบกันเองในบ้านเขาแล้วทุกปี เป็นการประชุมนอก รอบหมุ่นเวียนกันจัด ถามว่าทั้ง สามประเทศจะ ประชุมกันแค่ สามประเทศหรือไม่ นั่น คงเป็นไปได้ เพราะระดับความสบาย (comfort level) มันก็ คงน้อยกว่า การประชุมที่มี ASEAN อยู่ด้วย แต่ใน ความเห็นของผม ถ้ามีความร่วมมือกันเองก็เป็น เรื่องดี เพราะมันก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจกัน มากขึ้น

และถ้า EAC มันพัฒนาไปเรื่อย มันจะส่งผล กระทบในแง่บวกและแง่ลบต่อประเทศไทยอย่างไร นั้น ในส่วนตัวผมแล้ว ผลกระทบในแง่ลบผมยังไม่ เห็น แต่ผลกระทบในด้านบวกมันมีอยู่แล้ว ใน

ศตวรรษที่ 21 เราก็พูดกันอยู่ว่ามันเป็นศตวรรษ แห่งเอเชีย ศูนย์กลางจะกลับมาที่เอเชียตะวันออก อีกครั้ง แต่มันจะเกิดขึ้นได้นั้น มันก็จำเป็นต้องเกิด จาก Peace and Harmony และความร่วมมือส่วน ภูมิภาคนั้นจะช่วยให้ และไม่จำเป็นต้องกลัวว่าจีนจะ มานำเพราะไม่มีใครอยากเป็นผู้ร้ายในเวทีระหว่าง ประเทศ.

อยากจะเก็บ EAC ออกมาเป็น อย่างไร ?

ผมไม่กล้าคาดเดา ไม่ว่าจะมียะไรเกิดขึ้น EAC ก็ยังคงมีอยู่แล้ว และจะยังคงมีต่อไป ในส่วน ว่ามันจะออกมาในรูปแบบไหนนั้นเดายาก บางคน บอกว่าเป็น expansion ของ ASEAN Community หรือไม่นั้น บางคนก็บอกว่าใช่ คำพูดของ บันดาวิ ว่ามันอาจจะ เป็น EU minus หรือ ASEAN plus คือ มากกว่ายุโรปหรือน้อยกว่าอาเซียน หรือไม่นั้น เรา ก็ต้องมาคิดกัน ความจริงเดินสายกลางดีที่สุด แต่ เราก็ต้องมาดูว่า สายกลางของเราอยู่ที่ตรงไหน ซึ่ง ผมว่าประเทศในภูมิภาคนั้นยอมรับได้หมด แต่จะ ให้มีอำนาจอธิปไตยร่วมกันเหมือนใน EU นั้น มันก็ อาจจะยังไม่ใช่.

การเมืองญี่ปุ่น ณ จุดเปลี่ยน (2)

รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ*

รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ได้บริหารประเทศมากกว่า 3 เดือนแล้วนับถึงวันนี้ ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมามากแล้ว รัฐบาลได้พยายามดำเนินการหลายประการตามที่ได้ประกาศไว้เมื่อหาเสียงเลือกตั้ง ในเวลาเดียวกันรัฐบาลก็เผชิญทั้งการสนับสนุนและการต่อต้าน รวมทั้งพบกับสภาพความเป็นจริงหรือความยากลำบากในการดำเนินนโยบายให้บรรลุเป้าหมาย บทความนี้ซึ่งเป็นส่วนที่สองของเรื่องการเมืองญี่ปุ่น ณ จุดเปลี่ยน จะพยายามให้ภาพของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การบริหารประเทศ และนโยบายต่าง ๆ ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ได้บริหารประเทศมาแล้วระยะหนึ่ง และขณะนี้กำลังอยู่ในช่วงเปิดสภาของญี่ปุ่นด้วย (ณ วันที่เขียนบทความนี้)

คณะรัฐมนตรีและแนวทางการบริหารประเทศ

แม้ว่าพรรค DPJ จะได้เสียงข้างมากเด็ดขาดในสภากลางอันเป็นผลมาจากการเลือกตั้งในวันที่ 30 สิงหาคม 2009 ที่ผ่านมา แต่พรรค DPJ ต้องการเป็นรัฐบาลที่ไม่ถูกท้าทายโดยพรรคฝ่ายค้าน รวม

ผลการสำรวจการสนับสนุนของประชาชนต่อคณะรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ณ ช่วงแรกของการประกาศคณะรัฐมนตรีสูงถึง 75% (การสำรวจของ Nikkei Inc. และ TV Tokyo) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพอใจของประชาชนต่อรัฐบาลชุดนี้ ในเวลาเดียวกัน ความนิยมที่สูงนี้ก็แสดงถึงความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ที่สูงด้วย และความคาดหวังนี้ในทางกลับกันก็เป็นแรงกดดันต่อรัฐบาล Hatoyama ในเวลาต่อมา

* อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งได้ประกาศไว้ตั้งแต่ต้นที่จะร่วมมือกับพรรคเล็ก 2 พรรค คือ SDPJ และ PNP ดังนั้น DPJ จึงจัดตั้งรัฐบาลผสม 3 พรรค ประกอบด้วย DPJ, SDPJ และ PNP องค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีของรัฐบาล Hatoyama ซึ่งมีทั้งหมด 18 คน คือ สมาชิกของ DPJ 18 คน ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน รองนายกรัฐมนตรี 1 คน ซึ่งเป็นรัฐมนตรีประจำกระทรวงยุทธศาสตร์แห่งชาติด้วย (Deputy Prime Minister and National Strategy Minister ประจำ National Strategy Office สถานะเทียบเท่า Ministry) รัฐมนตรีประจำกระทรวง 14 คน ประธานคณะกรรมการ 1 คน (Chairman of National Public Safety Commission) และเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 1 คน (Chief Cabinet Secretary) ในบรรดากระทรวงทั้งหมด 14 กระทรวง มีกระทรวงที่ตั้งใหม่และทำหน้าที่เฉพาะ 3 กระทรวง กล่าวคือ State Ministry in Charge of Financial Services and Postal Reform ซึ่งหัวหน้าพรรค PNP เป็นรัฐมนตรี State Ministry in Charge of Consumer Affairs and Declining Birthrate ซึ่งหัวหน้าพรรค SDPJ เป็นรัฐมนตรี และ The Administrative Renewal Council ซึ่งมีสถานะเทียบเท่ากระทรวง ทำหน้าที่ในการปฏิรูประบบราชการและการบริหารประเทศ ในจำนวนคณะรัฐมนตรีทั้งหมด 18 คนนี้ เป็นสมาชิกสภาล่าง 14 คน โดยเป็นสมาชิกของพรรค DPJ 13 คน และสมาชิกพรรค PNP 1 คน และจำนวนที่เหลือ 4 คน เป็นสมาชิกสภาสูง โดยเป็นสมาชิกของพรรค DPJ 3 คน และสมาชิกของพรรค SDPJ 1 คน

จากการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นนี้ หลายฝ่ายได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญบางประการ กล่าวคือ **ประการแรก** คณะรัฐมนตรีชุดนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของพรรค DPJ ที่จะร่วมมือกับพรรคเล็กคือ SDPJ และ PNP รวมทั้งต้องการประนีประนอมต่อทั้งนโยบายและฐานเสียงของทั้งสองพรรคนั้น โดยให้ทั้งสองพรรคได้ดูแลกระทรวงที่สำคัญคือ SDPJ ได้ตำแหน่ง State Minister

in Charge of Consumer Affairs and Declining Birthrate เพื่อให้ความสำคัญแก่ฐานเสียงที่เป็นผู้บริโภคและผู้หญิง ในขณะที่พรรค PNP ได้ตำแหน่ง State Minister in Charge of Financial Service and Postal Reform เพื่อทบทวนนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ-กิจการไปรษณีย์ ซึ่งพรรค PNP มีนโยบายที่แตกต่างจาก LDP และมีฐานเสียงซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายการแปรรูปกิจการไปรษณีย์ของ LDP **ประการที่สอง** ในเวลาเดียวกัน DPJ ก็เก็บตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญไว้และมอบให้แก่คนสำคัญของพรรคดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เช่น นาย Naoto Kan อดีตหัวหน้าพรรค ได้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำ National Strategy Office ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น National Policy Office ในเวลาต่อมา หน่วยงานนี้ถูกตั้งขึ้นใหม่ และถูกคาดหวังที่จะเป็นหน่วยงานที่กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศที่ดำเนินการโดยนักการเมืองไม่ใช่ข้าราชการ หรือนาย Katsuya Okada อดีตหัวหน้าพรรค ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และถูกคาดหวังที่จะเป็นผู้ดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของประเทศที่แตกต่างไปจากนโยบายเดิมของ LDP เป็นต้น **ประการที่สาม** รัฐมนตรีหลายคนเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง และเคยมีประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จ เช่น นาย Hirohisa Fujii รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นาย Masayuki Naoshima รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม (METI) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อประกันว่า กิจกรรมหรือนโยบายที่สำคัญจะได้รับการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ และ**ประการสุดท้าย** การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดนี้สะท้อนภาพความพยายามของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ในการกระจายตำแหน่งรัฐมนตรีไปตามกลุ่มต่างๆ ในพรรค DPJ เพื่อสร้างสมดุลในพรรค เช่น นาย Seiji Maehara ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการก่อสร้างและคมนาคม และนาย

Yoshito Sengoku ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำกระทรวงการปฏิรูปการบริหารประเทศ (Administrative Renewal Ministry) โดยที่ทั้งสองคนเป็นสมาชิกของกลุ่มในพรรค DPJ ที่มีนาย Maehara เป็นผู้นำ และทั้งสองคนดำรงตำแหน่งที่สำคัญในพรรค กล่าวคือ นาย Maehara เป็นรองประธานพรรค (Vice President) และนาย Sengoku เป็นประธานกรรมการนโยบายของพรรค (Policy Research Committee) ตัวอย่างอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ นาย Masahiiki Naoshima ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง METI และนาย Tatsuo Kawabata รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งสองคนเคยเป็นสมาชิกของพรรค SDPJ มาก่อน และแยกตัวออกมาร่วมกับ DPJ เป็นต้น

ผลการสำรวจการสนับสนุนของประชาชนต่อคณะรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ณ ช่วงแรกของการประกาศคณะรัฐมนตรีสูงถึง 75% (การสำรวจของ Nikkei Inc. และ TV Tokyo) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพอใจของประชาชนต่อรัฐบาลชุดนี้ ในเวลาเดียวกัน ความนิยมที่สูงนี้ก็แสดงถึงความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Hatoyama ที่สูงด้วย และความคาดหวังนี้ในทางกลับกันก็เป็นแรงกดดันต่อรัฐบาล Hatoyama ในเวลาต่อมา หลังการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีแล้ว รัฐบาล Hatoyama ได้แถลงนโยบายต่อสภาในวันที่ 26 ตุลาคม 2009 ซึ่งนโยบายที่แถลงนั้นมีเนื้อหาหลักที่ยืนยันนโยบายของพรรค DPJ ที่แถลงต่อประชาชนในช่วงที่หาเสียง ทั้งนโยบายภายในและนโยบายต่างประเทศ

ในการแถลงนโยบายของรัฐบาล Hatoyama ต่อรัฐสภา ประเด็นที่รัฐบาล Hatoyama ให้ความสำคัญมากก็คือ กระบวนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ สิ่งที่รัฐบาล Hatoyama ต้องการคือการเปลี่ยนกระบวนการตัดสินใจและกำหนดนโยบายของประเทศใหม่ โดยลดบทบาทของข้าราชการลงให้เหลือเป็นเพียง “เครื่องมือ” ในการ

ดำเนินนโยบาย ในขณะที่การริเริ่มและตัดสินใจเลือกนโยบายจะเป็นหน้าที่ของนักการเมือง โดยเฉพาะผู้ที่เป็รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงต่างๆ ในลักษณะร่วมกันเป็นคณะ นายกรัฐมนตรี Hatoyama ได้กล่าวถึง “New type of politics” ซึ่งหมายถึง Politics of political leadership and popular sovereignty” โดยที่การเมืองในรูปแบบนี้ นักการเมืองจะต้องแสดงบทบาทเด่น (politician-led-politics) ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากการเมืองในยุคหลังสงคราม (Post war politics) ที่รัฐบาลนำโดยพรรค LDP ให้ความสำคัญแก่ข้าราชการ จนกล่าวได้ว่า ข้าราชการเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างๆ ของประเทศมากกว่านักการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน และเพื่อให้การดำเนินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้บรรลุผล รัฐบาล Hatoyama จึงได้ตั้งหน่วยงานที่มีสถานะเทียบเท่ากระทรวงขึ้นมา 2 หน่วยงาน นั่นคือ The National Strategy Bureau และ The Administrative Renewal Council และเลือกให้นักการเมืองที่สำคัญของพรรคเป็นรัฐมนตรีเพื่อผลักดันเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในเรื่องนี้ของรัฐบาล Hatoyama ถูกตั้งข้อสังเกตและข้อสงสัยหลายประการ โดยเฉพาะความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน The National Strategy Bureau และความลึกลับกับ Chief Cabinet Secretary ในการทำงาน

นอกจากการตั้งหน่วยงานใหม่แล้ว เพื่อลดบทบาทของข้าราชการลง รัฐบาล Hatoyama ยังขอให้ข้าราชการยกเลิกการแถลงข่าวของหน่วยราชการ โดยเฉพาะกระทรวงต่างๆ ที่ดำเนินการโดยข้าราชการกระทรวง ซึ่งอาจจะปัดลัดกระทรวงหรือข้าราชการระดับสูงของกระทรวงต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ข้าราชการดำเนินการอยู่เป็นประจำ (regular official press conferences by administrative vice ministers) โดยเป้าหมายหลักของเรื่องนี้คือการยุติหรือลดการมีบทบาทของข้าราชการในการกำหนดหรือมีอิทธิพลในกระบวนการนโยบายโดยผ่านสื่อมวลชนลง โดย

ที่รัฐบาล Hatoyama ต้องการให้หน้าที่ในการแถลงข่าวนี้เป็นของรัฐมนตรีประจำกระทรวงเป็นผู้ดำเนินการ อย่างไรก็ตาม การยกเลิกการแถลงข่าวในลักษณะนี้สร้างความสงสัยและสับสน รวมทั้งความอึดอัดให้แก่ข้าราชการและสื่อมวลชน คำถามที่เกิดขึ้นในทันทีก็คือ ในทางปฏิบัติจริงแล้ว รัฐมนตรีสามารถจัดสรรเวลาสำหรับการแถลงข่าวได้บ่อยครั้งและสม่ำเสมอหรือไม่ และที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือ ในขณะที่นโยบายบางเรื่องยังไม่ได้มีข้อสรุปที่ชัดเจนหรืออยู่ในระหว่างการพิจารณา เป็นสิ่งที่สมควรหรือไม่ที่จะให้รัฐมนตรีเป็นผู้แถลงข่าว แทนที่ข้าราชการที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ ในเวลาเดียวกัน แม้ว่าจะยังไม่มีข้อสรุปหรือมีข้อมูลเพียงเล็กน้อย แต่การจะไม่แถลงข่าวให้ประชาชนทราบก็อาจจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสได้ ซึ่งในกรณีนี้มีผู้ตั้งข้อสังเกตเช่นกันว่า ข้าราชการอาจจะใช้ประเด็นนี้เป็นข้ออ้างของการไม่ให้ข้อมูลข่าวสารต่อสังคมได้ ซึ่งก็จะสร้างปัญหาใหม่ตามมานั้นคือ ธรรมชาติในการบริหารประเทศ อันที่จริงแล้ว ทั้งข้าราชการ นักการเมือง และสื่อมวลชนไม่ได้ปฏิเสธนโยบายของรัฐบาล Hatoyama ในการแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างข้าราชการกับนักการเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบาย แต่ประเด็นสำคัญน่าจะอยู่ที่ว่า “เส้นแบ่ง” นั้นอยู่ที่ตรงไหนจึงจะเหมาะสมมากกว่า

สิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างข้าราชการและนักการเมืองในกระบวนการนโยบายที่พรรค DPJ ต้องการเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งก็คือ วิธีปฏิบัติที่เรียกว่า “amakudari” ซึ่งหมายถึง การที่นักการเมืองแต่งตั้งข้าราชการที่เกษียณแล้วไปดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ที่อาจอำนวยความสะดวกหรือสิทธิพิเศษให้แก่นักการเมือง หรือสนับสนุนเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการ อันเป็นบ่อเกิดของการฉ้อราษฎร์บังหลวง และความไม่มีประสิทธิภาพในกระบวนการบริหารประเทศได้ พรรค DPJ ได้แสดงเจตนาชัดเจนในการ

ยกเลิกวิธีปฏิบัติที่นับตั้งแต่หาเสียงในช่วงเลือกตั้งและยืนยันเรื่องนี้อีกครั้งในนโยบายที่แถลงต่อสภา อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริง ในช่วงระยะเวลา 3-4 เดือนที่ผ่านมา DPJ ก็ได้แต่งตั้งอดีตข้าราชการระดับสูงให้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลังการเกษียณอายุราชการ 2 คน คือ การตั้งนาย Takeshi Erikawa ซึ่งเป็นอดีต administrative vice health, labor, and welfare minister ให้เป็นหนึ่งในสามของ Commissioners of the National Personnel Authority และนาย Jiro Saito ซึ่งเป็นอดีต administrative vice finance minister ให้เป็นประธานของ Japan Post Co., Ltd. ซึ่งแน่นอนในกระบวนการแต่งตั้งซึ่งต้องผ่านความเห็นชอบของสภา พรรค LDP ได้คัดค้านในเรื่องนี้ รวมถึงอ้างคำแถลงนโยบายของ DPJ ในเรื่องนี้ด้วย แม้ว่าในที่สุด DPJ สามารถจัดการเรื่องนี้ได้ด้วยเสียงข้างมากในสภา แต่เรื่องนี้ก็นำไปสู่การตั้งคำถามต่อแนวปฏิบัติของรัฐบาล Hatoyama ในเรื่อง “amakudari” ในประเด็นที่สำคัญ 2-3 ประการคือ **ประการแรก** การแต่งตั้งทั้งนาย Erikawa และนาย Saito เป็นลักษณะของ “amakudari” หรือไม่ และ**ประการที่สอง** แม้ว่าการแต่งตั้งทั้งนาย Erikawa และนาย Saito จะเป็นลักษณะของ “amakudari” ที่พรรค DPJ ปฏิเสธและต้องการยกเลิก แต่ถ้าบุคคลทั้งสองมีคุณสมบัติที่เหมาะสมและสามารถที่จะทำหน้าที่ในตำแหน่งได้ดีและเป็นประโยชน์แก่ประเทศ การแต่งตั้งบุคคลทั้งสองดังกล่าวเป็นสิ่งที่สมควรหรือถูกต้องหรือไม่ และเรื่องนี้ควรคิดจากหลักการอะไรระหว่างผลประโยชน์ของประเทศในภาพรวม กับการปฏิรูปการเมือง และการบริหารประเทศ (full-scale cleanup the postwar politics) และ**ประการสุดท้าย** คือ ในที่สุดแล้ว หลักการเรื่อง “amakudari” ของพรรค DPJ และรัฐบาล Hatoyama คืออะไร ซึ่งแน่นอนว่า เรื่องนี้ต้องการทิศทางนโยบายที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป ที่รัฐบาล Hatoyama ต้องแจ้งให้ข้าราชการ นักการเมือง และสาธารณชนทราบ

การดำเนินการที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการลดบทบาทของข้าราชการลงอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดของรัฐบาล Hatoyama น่าจะได้แก่ การจัดการเรื่องพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี 2010 ซึ่งโดยปกติข้าราชการของกระทรวงต่างๆ จะเป็นผู้จัดทำแผนการงบประมาณรายจ่ายของแต่ละกระทรวง และรวมกันนั้นเป็นพระราชบัญญัติงบประมาณของประเทศในแต่ละปีซึ่งจะต้องทำเอกสารต่างๆ ให้เสร็จภายในเดือนกันยายน เพื่อเตรียมสำหรับเข้าสภาเพื่อพิจารณาในช่วงต้นปี แต่เมื่อรัฐบาล Hatoyama เข้ารับตำแหน่งและดำเนินการบริหารประเทศ ได้เปลี่ยนแปลงเอกสารทั้งหมดที่ข้าราชการเตรียมไว้ใหม่ โดยขอให้กระทรวงต่างๆ นำเอกสารงบประมาณกลับไปปรับใหม่โดยให้ตัดโครงการ/รายจ่ายที่คาดว่าจะไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนลงโดยเฉพะงาน public projects ต่างๆ ด้วยเหตุผลว่าต้องการใช้งบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด และในเวลาเดียวกัน เมื่อตัดโครงการ public work ออกไปแล้ว รัฐบาล Hatoyama คาดหวังว่าจะมีเงินงบประมาณเหลือมากพอสำหรับดำเนินนโยบายใหม่ๆ ที่พรรค DPJ ประกาศไว้ตอนหาเสียง เช่น Child Allowance และการสนับสนุนการเรียนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (free education) ในระดับมัธยมปลาย รวมถึงระบบบำเหน็จบำนาญใหม่ เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการทำงานงบประมาณใหม่ดังกล่าวนี้ The National Strategy (Policy) Office นำโดยนาย Naoto Kan ได้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่กระทรวงต่างๆ ตัดงบประมาณของโครงการเก่าออก และทำงานงบประมาณโดยคำนึงถึงโครงการใหม่ตามนโยบายของรัฐบาล Hatoyama แล้ว ผลปรากฏว่างบประมาณใหม่มีจำนวนใหญ่กว่างบประมาณเดิมที่ทำโดยข้าราชการภายใต้รัฐบาล Aso ซึ่งนำไปสู่ความวิตกกังวลของหลายฝ่ายในการบริหารประเทศ โดยเฉพาะกระทรวงการคลัง เนื่องจากต้องจัดการหารายรับให้เพียงพอกับ

ประมาณการรายจ่ายตามแผนการงบประมาณของรัฐบาล ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในสภาพตกต่ำจึงมีค่าใช้จ่ายที่จะจัดเก็บภาษีเพื่อเพิ่มรายรับ และการขึ้นภาษีเพื่อเพิ่มรายรับแก่รัฐบาลก็เป็นเรื่องทำได้ยากเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปิดสภาในเดือนมกราคม 2010 รัฐบาล Hatoyama มีแนวโน้มที่จะผลักดันให้พระราชบัญญัติงบประมาณนี้ผ่านสภา เพื่อที่จะได้ดำเนินนโยบายหลายประการตามที่ได้ประกาศไว้แก่ประชาชนเพื่อเป็นการรักษาสัญญา และในเวลาเดียวกันก็หวังผลจากการดำเนินนโยบายนี้ไปสู่การเลือกตั้งสมาชิกสภาสูงในกลางปี 2010 นี้ด้วย สำหรับกระบวนการทำงานงบประมาณที่ถูกเปลี่ยนแปลงใหม่ในครั้งนี้ ถ้าพรรค DPJ และรัฐบาล Hatoyama สามารถผลักดันให้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณปี 2010 ผ่านสภาไปได้ และคงวิธีการทำงานงบประมาณแบบนี้ไปได้ระยะหนึ่งประมาณ 2-3 ปี ระบบนี้ก็จะคงตัวและกลายเป็นแนวปฏิบัติในเวลาต่อไป ซึ่งหมายความว่า พรรค DPJ และรัฐบาล Hatoyama สามารถลดบทบาทของข้าราชการลงได้และสามารถที่จะสร้างการเมืองโดยนักการเมืองขึ้นมาได้ในที่สุด ซึ่งเรื่องนี้คงจะต้องรอดูต่อไปว่าจะเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่

นโยบายภายในประเทศ: From concrete to people

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พรรค DPJ ชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2009 ก็คือ การมีนโยบายในประเทศโดยเฉพาะนโยบายเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาจะได้รับการดูแลให้ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับข้อเสนอหรือนโยบายของ LDP แล้วจะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ LDP ยังคงเน้นในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยภาพรวม และมีสมมติฐานว่า เมื่อเศรษฐกิจโดยภาพรวมของ

ประเทศดีขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่ข้อเสนอหรือนโยบายของ DPJ จะเน้นที่การสนับสนุนทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนในระดับครัวเรือน เช่น การแก้ปัญหาการว่างงาน การให้ค่าเลี้ยงดูบุตร การจัดการศึกษาฟรี และการจัดระบบบำนาญบำนาญใหม่ที่ประกันว่าทุกคนจะได้รับการดูแลเมื่อเกษียณอายุแล้ว มีข้อเสนอผู้ที่เข้าอยู่ในระบบบำนาญขององค์กรหรือบริษัทเท่านั้น ซึ่งข้อเสนอของ DPJ นี้ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงโอกาสของการมีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นเรื่องใกล้ตัวที่สัมผัสได้มากกว่าข้อเสนอของ LDP ซึ่งประชาชนไม่มั่นใจว่าเมื่อเศรษฐกิจของประเทศเติบโตแล้ว พวกเขาจะได้รับส่วนแบ่งของความเจริญนั้นด้วยหรือไม่ นอกจากนั้น ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล Hatoyama ในเดือนตุลาคม 2009 รัฐบาลยังให้ความสำคัญแก่การแก้ปัญหาการว่างงาน โดยการตั้งหน่วยงาน “Headquarter for Emergency Employment Measures” รวมทั้งสนับสนุนอุตสาหกรรมในระดับ SMEs ด้วย อย่างไรก็ตาม การจะดำเนินนโยบายดังกล่าวข้างต้นให้บรรลุผลเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งเวลาในการสร้างระบบและงบประมาณจำนวนมาก คำถามที่เกิดขึ้นในขณะนี้ก็คือ รัฐบาล Hatoyama จะสามารถจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการโครงการต่างๆ เหล่านี้ได้หรือไม่ อย่างไร และวิธีการดำเนินงานจะอย่างไร รวมทั้งหน่วยงานไหนจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และประเด็นที่ซับซ้อนมากกว่านี้ก็คือ การแบ่งงานและความรับผิดชอบ รวมทั้งการจัดการงบประมาณในการดำเนินโครงการระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจนถึง ณ ขณะนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยเฉพาะในเรื่อง Child Allowance (รัฐบาลกลางโดยกระทรวงใด หรือรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งขณะนี้ดูแลเรื่อง Child Care Service อยู่แล้ว) รวมทั้ง

มาตรฐาน/รูปแบบของ Child Allowance ด้วย

ในด้านเศรษฐกิจของประเทศ ข้อเสนอของรัฐบาล Hatoyama ที่กล่าวถึง “From concrete to people” และ “An Economy for the people” จะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรม (change of industrial structure) โดยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “มนุษย์” หรือมี “คน/ประชาชน” เป็นศูนย์กลางมากกว่า “โครงการ/อุตสาหกรรม” จะสร้างอุตสาหกรรมและงานใหม่ในด้านการแพทย์ การบริการสุขภาพ การเกษตร และท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในภูมิภาค รัฐบาลจะให้ความสำคัญแก่โครงสร้างการพัฒนาการขนส่งในลักษณะที่ญี่ปุ่นจะเป็นศูนย์กลางและกระจายบริการ ในขณะที่เดียวกันก็จะสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเอเชีย ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นด้วย

จากนโยบายภายในประเทศดังกล่าวของรัฐบาล Hatoyama จะเห็นได้ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญแก่เศรษฐกิจระดับครัวเรือนค่อนข้างมาก รวมทั้งเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจากการเน้นการเจริญเติบโตซึ่งรัฐบาล LDP ใช้มาก่อน เป็นการเน้นที่การกระจายรายได้ (a switch from a growth-first course to a distribution oriented policy approach)¹ และความต้องการในประเทศ (domestic demand) อย่างไรก็ตาม ทิศทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล Hatoyama ก็ถูกตั้งคำถามจากหลายฝ่าย เนื่องจากการให้ความสำคัญแก่การกระจายรายได้ต้องการนโยบายการเงินและการคลังที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการที่จะต้องปรับทิศทางของนโยบายดังกล่าว ในเวลาเดียวกัน ก็มีคำถามเช่นเดียวกันว่า รัฐบาลจะสามารถกระจายรายได้โดยไม่สร้างหรือให้ความสำคัญแก่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมได้อย่างไร

¹ Nariai Osamu, “Short-comings in the DPJ’s economic policy”, Japan Echo, Vol.36 No.6 December 2009, p.32.

นอกจากการเปลี่ยนโครงสร้างและทิศทางของอุตสาหกรรมมาให้มีความสำคัญแก่อุตสาหกรรมที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางแล้ว รัฐบาล Hatoyama ในคำแถลงนโยบายยังเสนอแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ที่เน้นการรักษาสภาพแวดล้อม (Green Industries) ด้วย รัฐบาล Hatoyama คาดหวังว่า ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เหนือกว่าของประเทศ ญี่ปุ่นจะเป็นผู้นำในอุตสาหกรรมที่มีลักษณะ “Low carbon-type industries” อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของอุตสาหกรรมในเรื่องนี้ และมาตรการสนับสนุนของรัฐบาลยังเป็นสิ่งที่ต้องการความชัดเจนมากกว่าเฉพาะคำแถลงนโยบาย

นโยบายในประเทศอีกประการหนึ่งที่พรรค DPJ และรัฐบาล Hatoyama ให้ความสำคัญอย่างมากก็คือ การกระจายอำนาจและการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล นายกรัฐมนตรี Hatoyama ได้กล่าวถึงการปรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นใหม่ โดยให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในเรื่องของการดำเนินนโยบายต่างๆ ในจังหวัด และการจัดการเรื่องรายรับและงบประมาณของจังหวัดด้วย รัฐบาล Hatoyama ได้เสนอ “a new concept of local autonomy” ซึ่งประชาชนผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบชีวิตและอนาคตของพวกเขาเอง รวมทั้งหมู่บ้านและเมืองที่พวกเขาอยู่ด้วย และเพื่อให้นโยบายนั้นบรรลุผล รัฐบาลจะจัดตั้ง The Local Sovereignty Strategy Council ซึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี รวมทั้งตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ในการออกแบบโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใหม่ อย่างไรก็ตาม คำถามที่เกิดขึ้นพร้อมกับการประกาศนโยบายใหม่นี้ก็คือ ความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นที่จะรับกับการเปลี่ยนแปลงนี้ ในเวลาเดียวกันก็มีการตั้งข้อสังเกตด้วยว่า นโยบายของพรรค DPJ และ

รัฐบาล Hatoyama นี้แตกต่างจากนโยบายเดิมของพรรค LDP อย่างไร รวมทั้งการสนับสนุนการกระจายอำนาจนี้ในที่สุดแล้วจะเป็นการผลักภาระไปให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้ต้องการความชัดเจนจากรัฐบาลอย่างแน่นอน โดยเฉพาะแนวคิดและหลักการว่า การกระจายอำนาจคืออะไร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่รัฐบาลเรียกว่า “regional sovereignty” มีรูปแบบและอำนาจหน้าที่อย่างไร

นโยบายต่างประเทศ

ในบางประเทศ นโยบายต่างประเทศอาจไม่ใช่เรื่องสำคัญมากนัก เพราะมีผลต่อฐานเสียงและการเลือกตั้งน้อย แต่สำหรับในญี่ปุ่นแล้ว นโยบายต่างประเทศมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองค่อนข้างมาก และผลของการเลือกตั้งในวันที่ 30 สิงหาคม 2009 ที่ผ่านมาก็พรรค DPJ ชนะการเลือกตั้งอย่างมากก็เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชนชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญแก่นโยบายต่างประเทศมาก เพราะผลการเลือกตั้งในวันนั้นแสดงให้เห็นว่าประชาชนต้องการการเปลี่ยนแปลงเพราะนโยบายต่างประเทศที่พรรค DPJ เสนอแตกต่างอย่างมากจากนโยบายที่พรรค LDP ดำเนินการมาโดยตลอดในช่วงหลังสงครามจนถึงปัจจุบัน โดยประเด็นที่สำคัญอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา และความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับประเทศในเอเชีย

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ นับได้ว่าเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา รัฐบาลที่นำโดย LDP จะมึนนโยบายที่สนับสนุนหรือเน้นไปในทิศทางเดียวกับนโยบายของสหรัฐฯ รวมทั้งมักจะดำเนินนโยบายตามที่สหรัฐฯ ร้องขอด้วย โดยที่ล่าสุดนี้ รัฐบาลที่นำโดย LDP ได้ร่วมมือกับสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรอื่นปฏิบัติการในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายทั้งใน

อู่ฟากนิสถานและอิรัก แม้ว่าบุคลากรของญี่ปุ่นจะไม่ได้เข้าร่วมในปฏิบัติการทางทหารโดยตรง แต่ก็มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรม เช่น ภารกิจการเติมน้ำมันให้แก่กองเรือพันธมิตรในมหาสมุทรอินเดีย เป็นต้น นอกจากการดำเนินนโยบายที่คล้อยตามสหรัฐฯ แล้ว ประเด็นที่เป็นเรื่องถกเถียงกันในสังคมญี่ปุ่นมายาวนานนับตั้งแต่หลังสงครามก็คือความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันที่ฝ่ายญี่ปุ่นอนุญาตให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพในญี่ปุ่นได้เพื่อป้องกันญี่ปุ่นจากภัยคุกคามต่างๆ แม้ว่าในขณะนี้จำนวนฐานทัพและทหารสหรัฐฯ ในญี่ปุ่นจะลดลงมากเมื่อเทียบกับช่วงสงครามเย็น แต่ฐานทัพและทหารสหรัฐฯ ส่วนมากก็ยังคงอยู่โดยเฉพาะในโอกินาวา ซึ่งประชาชนในโอกินาวาเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายฐานทัพมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่ก็ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะรัฐบาล LDP ยืนยันที่จะคงฐานทัพและทหารสหรัฐฯ ไว้

ในการหาเสียงเลือกตั้ง พรรค DPJ แฉกแก่ประชาชนว่า จะแสวงหาความสัมพันธ์ที่ “เท่าเทียม” กับสหรัฐฯ แม้ว่าจะยังให้ความสำคัญแก่สหรัฐฯ อยู่ก็ตาม และแน่นอนว่าจะทบทวนเรื่องภารกิจในมหาสมุทรอินเดีย รวมทั้งเรื่องฐานทัพของสหรัฐฯ ในโอกินาวาด้วย เมื่อชนะการเลือกตั้งรัฐบาล Hatoyama ได้แถลงนโยบายต่อสภาในเดือนตุลาคม ยืนยันนโยบายของพรรค DPJ ที่เคยประกาศต่อประชาชนไปแล้ว นั่นคือ การแสวงหาความสัมพันธ์ที่ “เท่าเทียม” กับสหรัฐฯ โดยการทบทวนความสัมพันธ์สองฝ่ายหรือความเป็นพันธมิตรระหว่างกัน โดยเฉพาะเรื่องฐานทัพและนโยบาย รวมทั้งกิจกรรมต่อต้านการก่อการร้ายในต่างประเทศด้วย ผลที่ตามมาของการประกาศนโยบายดังกล่าวก็คือ ในขณะที่ญี่ปุ่นได้ยุติภารกิจการเติมน้ำมันให้แก่กองเรือพันธมิตรในมหาสมุทรอินเดียแล้ว เนื่องจากการหมดอายุของกฎหมายที่อนุญาตให้ทำกิจกรรมนี้ซึ่งออกโดย

รัฐบาล LDP และรัฐบาล Hatoyama ไม่ต่ออายุกฎหมายดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า ญี่ปุ่นจะให้การสนับสนุนการต่อต้านการก่อการร้ายในลักษณะการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากกว่าภารกิจทางทหาร ซึ่งเรื่องนี้ได้นำไปสู่การตั้งคำถามต่อทิศทางนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นว่าจะกลับไปสู่ยุคของ Checkbook Policy หรือไม่

ในส่วนของฐานทัพสหรัฐฯ นั้น แนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาล Hatoyama ที่ต้องการย้ายฐานทัพออกจากญี่ปุ่น หรืออย่างน้อยออกจากโอกินาวาสว่างความกังวลใจให้กับหลายฝ่ายเนื่องจากความไม่ชัดเจนในหลายเรื่อง เช่น สถานะของข้อตกลง ฐานทัพ และรูปแบบของความสัมพันธ์ ซึ่งนายกรัฐมนตรี Hatoyama ได้แถลงว่าจะมีความชัดเจนในเดือนพฤษภาคม และในระหว่างนี้จะมีการหารือกับฝ่ายต่างๆ รวมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ต่างๆ ด้วย สำหรับประชาชนในโอกินาวา โดยเฉพาะที่อยู่รอบฐานทัพและพรรคร่วมรัฐบาลอย่าง SDPJ ย่อมสนับสนุนการย้ายฐานทัพ แต่คำถามในเรื่องนี้ซับซ้อนกว่าประเด็นเรื่องการย้าย-ไม่ย้ายฐานทัพ กล่าวคือ ฐานทัพเป็นเพียงส่วนหนึ่ง และเป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์สองฝ่ายระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ และรัฐบาล Hatoyama ไม่สามารถแก้ปัญหาฐานทัพได้โดยไม่คำนึงถึงเรื่องความสัมพันธ์สองฝ่ายดังกล่าว และแน่นอนไม่สามารถแยกเรื่องนี้ ออกจากเรื่องความมั่นคงของญี่ปุ่นได้ สำหรับผู้ที่สนับสนุนการย้ายฐานทัพก็มีความเห็นว่า การดำรงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อญี่ปุ่น เพราะภัยคุกคามที่ญี่ปุ่นเคยเผชิญอยู่ได้หมดไปแล้วหรือไม่มีอยู่ในยุคหลังสงครามเย็นเช่นในปัจจุบัน แต่สำหรับผู้ที่กังวลกับความมั่นคงของประเทศ ก็จะต้องคำถามว่า ประการแรก การดำรงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นจริงหรือไม่ และประการต่อมาถ้าย้ายฐานทัพออกไปจากโอกินาวาแล้ว จะเอาไปไว้ที่ไหนในญี่ปุ่น ยังมีจังหวัดหรือพื้นที่ใดที่ประชาชนยอมให้ฐานทัพเข้าไปตั้งหรือไม่

ถ้าไม่มี รัฐบาลจะทำอย่างไร ประการสุดท้าย ถ้า ฝ่ายสหรัฐ ถอนฐานทัพออกไปจริงโดยย้ายไปอยู่ที่เกาะกวมหรือฮาวายจะเกิดผลกระทบต่อความมั่นคงต่อญี่ปุ่นหรือไม่ โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่ญี่ปุ่นก็เป็นเป้าหมายของการก่อการร้ายเช่นกัน รวมทั้งสภาพการณ์ในคาบสมุทรเกาหลีที่ยังไม่มีท่าทีจะดีขึ้นมากนัก และการเติบโตของกองทัพจีน ซึ่งอาจเป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่นได้ ยิ่งกว่านั้น การดำรงอยู่ของกองทัพสหรัฐ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อป้องกันความมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่นเพียงประการเดียวเท่านั้น หากยังมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสันติภาพในภูมิภาคเอเชียด้วย ดังนั้น การถอนฐานทัพสหรัฐ ออกจากญี่ปุ่นน่าจะส่งผลกระทบต่อดุลแห่งอำนาจในภูมิภาค รวมทั้งเสถียรภาพและสันติภาพของภูมิภาคในอนาคตด้วย ซึ่งประเด็นเหล่านี้ รัฐบาล Hatoyama ต้องคำนึงและนำมาคิดคำนวณว่าการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นในเรื่องนี้ควรเป็นอย่างไรจึงจะสามารถรักษาผลประโยชน์ของทุกฝ่ายได้

ประเด็นด้านนโยบายต่างประเทศที่รัฐบาล Hatoyama ให้ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชีย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับจีน และการสนับสนุนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของ ASEAN รวมทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รัฐบาล Hatoyama ประกาศให้ญี่ปุ่นเป็น “สะพาน” เชื่อมระหว่าง “ตะวันตก” กับ “ตะวันออก” ระหว่าง “ประเทศที่พัฒนาแล้ว” กับ “ประเทศกำลังพัฒนา” และระหว่าง “วัฒนธรรมต่างๆ” สำหรับผู้ที่ “Pro-Asia” นโยบายของรัฐบาล Hatoyama ได้รับการขนานรับเป็นอย่างดี รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเพราะนโยบายนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นและความพยายามในการมีนโยบายต่างประเทศของตนเองที่เป็นอิสระจากสหรัฐ มากกว่านั้น นโยบายในลักษณะนี้จะเป็นการสร้าง “ความแตกต่าง” ระหว่างนโยบายของ LDP และ DPJ ด้วย อย่างไร

ประเด็นด้านนโยบายต่างประเทศที่รัฐบาล Hatoyama ให้ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชีย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับจีน และการสนับสนุนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของ ASEAN รวมทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รัฐบาล Hatoyama ประกาศให้ญี่ปุ่นเป็น “สะพาน” เชื่อมระหว่าง “ตะวันตก” กับ “ตะวันออก” ระหว่าง “ประเทศที่พัฒนาแล้ว” กับ “ประเทศกำลังพัฒนา” และระหว่าง “วัฒนธรรมต่างๆ”

ก็ตาม แม้ว่านโยบายนี้จะได้รับการตอบสนองในด้านบวกค่อนข้างมาก แต่นโยบายนี้ก็ถูกตั้งคำถามด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในเรื่องความชัดเจนและวิธีดำเนินการในทางปฏิบัติ โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่บทบาทของญี่ปุ่นในการผลักดันนโยบายสำคัญในภูมิภาค กล่าวคือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asian Community) ซึ่งรัฐบาล Hatoyama ประกาศให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

นอกเหนือจากความสัมพันธ์กับสหรัฐ และประเทศในเอเชียแล้ว นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในยุคของรัฐบาล Hatoyama ยังพยายามส่งเสริมบทบาทของประเทศให้มีความเป็น “ผู้นำ” ในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในเวทีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ประกาศนโยบายสนับสนุน “Low Carbon Society” เพื่อที่จะดำรงรักษาภาพ

แวดล้อมของโลก ในขณะเดียวกันก็พัฒนาเศรษฐกิจไปด้วย โดยญี่ปุ่นจะลดระดับของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ลดลง 25% ในปี 2010 ซึ่งหมายความว่า อุตสาหกรรมในประเทศหลายด้าน จะต้องปรับตัวเพื่อรองรับกับนโยบายดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนโยบายนี้สอดคล้องกับกระแสของโลกและการเรียกร้องของชุมชนระหว่างประเทศ ทั้งยังมีผลในทางบวกต่อสถานะของประเทศญี่ปุ่นในชุมชนระหว่างประเทศด้วย ดังนั้น นโยบายนี้จึงได้รับการขนานรับเป็นอย่างดี ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้จึงขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาล Hatoyama จะสามารถดำเนินนโยบายนี้ได้จริงหรือไม่ และมีมาตรการในการสนับสนุนหรือชดเชย/ช่วยเหลือภาคอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการปรับตัวอย่างไรบ้าง

100 วันของรัฐบาล Hatoyama

นับตั้งแต่วันที่ชนะการเลือกตั้งเมื่อ 30 สิงหาคม และจัดตั้งรัฐบาลในกลางเดือนกันยายน 2009 ถึงขณะนี้ รัฐบาล Hatoyama ได้บริหารประเทศมาแล้วกว่า 100 วัน ผลของการสำรวจความนิยมของประชาชนต่อรัฐบาลเมื่อปลายปี 2009 ปรากฏว่าความนิยมเริ่มลดลง ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติ เพราะเมื่อบริหารประเทศจริง รัฐบาล Hatoyama ยังไม่สามารถขับเคลื่อนหรือสร้างความชัดเจนให้แก่นโยบายหลายประการได้ ถ้ามองย้อนหลังไปในระยะเวลาช่วง 100 กว่าวันที่ผ่านมา โดยเฉพาะถ้าดูจากจำนวน “ข่าว” และ “บทบรรณาธิการ” ของหนังสือพิมพ์ที่สำคัญ 2 ฉบับ คือ Yomiuri Shimbun กับ Asahi Shimbun ก็จะพบว่า จำนวนของข่าวหรือบทบรรณาธิการกระจุกตัวอยู่ที่ประเด็นสำคัญ 2-3 ประเด็นคือ นโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และการโยกย้ายฐานทัพจากโอกินาวา นโยบายภายในประเทศ คือความชัดเจนในการดำเนินนโยบายต่างๆ ที่พรรค DPJ แถลงไว้แก่ประชาชน

ในช่วงที่หาเสียงเลือกตั้ง เช่น Child Allowance, การจ้างงาน, และระบบบำเหน็จบำนาญ เป็นต้น และพฤติกรรมของนักการเมืองคนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความโปร่งใสทางการเงิน โดยเฉพาะกรณีของนายกรัฐมนตรี Hatoyama เอง และนาย Ozawa Ichiro ซึ่งเป็นเลขาธิการพรรค

สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนภาพความกังวลใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล Hatoyama และอนาคตของประเทศ แม้ว่าประชาชนญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่จะพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่รัฐบาล Hatoyama และพรรค DPJ นำมาสู่สังคมญี่ปุ่น แต่เพราะความไม่ชัดเจนในหลายเรื่องและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดในอนาคตอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีมาก ดังนั้นประชาชนจึงยังมีความไม่มั่นใจในรัฐบาล สำหรับพรรค DPJ นั้น การได้โอกาสในการเป็นรัฐบาลในครั้งนี้ เป็นผลจากความพยายามที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่การเมืองญี่ปุ่น ซึ่งถ้าพรรค DPJ สามารถทำได้บรรลุผล โอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาสูงในกลางปีนี้ก็น่าจะมีมาก แต่ถ้ารัฐบาล Hatoyama และพรรค DPJ ยังไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนได้ ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาสูงในกลางปีนี้ก็อาจจะไม่ตึงที่พรรคคาดหวังไว้ ในเวลาเดียวกัน สิ่งที่น่าจับตามองหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในขณะนี้ก็คือ การทำบทบาทหน้าที่ของพรรค LDP ในฐานะพรรคฝ่ายค้าน เพราะเป็นครั้งแรกตั้งแต่ตั้งพรรคมาในปี ค.ศ. 1955 ที่ LDP ได้เป็นพรรคฝ่ายค้าน และการจะฟื้นฟูสถานะและความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อพรรคให้กลับมาได้อีกครั้งหนึ่งนั้น ไม่มีวิธีใดดีไปกว่าการทำให้ประชาชนเห็นว่า LDP เป็นพรรคการเมืองที่มีคุณภาพและเป็นทางเลือกได้ในกรณีที่พรรค DPJ ไม่สามารถทำหน้าที่ของการเป็นพรรครัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ และโดยลักษณะนี้ การเมืองญี่ปุ่นก็จะค่อยๆ พัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคดังเช่นในประเทศตะวันตก อย่างอังกฤษหรือสหรัฐฯ ที่มีพรรคการเมืองสองพรรคผลัด

กันเป็นรัฐบาล

ณ. ถึงวันนี้ อาจกล่าวได้ว่า การเมืองญี่ปุ่นได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปมาก แม้ว่าพรรค DPJ อาจจะไม่ได้เป็นรัฐบาลยาวนาน หรือพรรค LDP สามารถกลับมาเป็นพรรครัฐบาลใหม่ได้ การเมืองญี่ปุ่นก็จะไม่กลับมาเหมือนเดิมอีกแล้ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถูกเลือกโดยประชาชนญี่ปุ่นที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และคาดหวังว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ที่สำคัญคือ เศรษฐกิจและ

สังคมที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในทางกลับกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในครั้งนี้หน้าจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และประชากรในประเทศอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น ประเด็นที่น่าติดตามศึกษาต่อไปก็คือ ความเชื่อมโยงเกี่ยวพันระหว่าง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจ-สังคม-ประชากรของญี่ปุ่น ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอในครั้งต่อไป.

เอกสารอ้างอิง

1. China may take over refueling”, *Yomiuri Shimbun*, Jan, 17, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/t200116003907.htm>
2. Government ends refueling mission in Indian Ocean”, *Yomiuri Shimbun*, Jan, 16, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100116tdy01301.htm>
3. Noriko Sakakibara, “Government’s Child Policy Lacks inspiration”, *Yomiuri Shimbun*, Jan, 16, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100116tdy01302.htm>
4. Hirano resets Futenma move/Says govt. will consider relocation of U.S. base “from scratch” *Yomiuri Shimbun*, Jan, 10, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100116tdy02310.htm>
5. Michiro Okamoto, “Charting Japan’s Course/Japan, U.S. must reaffirm alliance’s importance” *Yomiuri Shimbun*, Jan, 09, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100109tdy03101.htm>
6. “Rough going certain for Diet session/DPJ seeks tangible results, LDP to obstruct, as both eye upper house rate” *Yomiuri Shimbun*, Jan, 03, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/100103002326..htm>
7. “Anti..amkudari policy has only limited success”, *Yomiuri Shimbun*, Jan, 01, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20100101tdy02303.htm>
8. “P.M.: Futenma to Guam move ‘difficult’”, *Yomiuri Shimbun*, Dec, 26, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/t09001226001782.htm>
9. “Hatoyama: DPJ to revise manifesto”. *Yomiuri Shimbun*, Dec, 26, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/t091226tdy01304.htm>
10. “Hatoyama to decide on tax reforms, budget”. *Yomiuri Shimbun*, Dec, 20, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/t091220002823.htm>

11. "Solve Futenma Issue first to deepen Japan-US. Ties", Yomiuri Shimbun, Editorial, Jan, 14, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20100114tdy02305.htm>
12. "P.M. needs to make good use of Cabinet changes" Yomiuri Shimbun, Editorial, Jan, 07, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20100107tdy02308.htm>
13. "Rebuild shaky Japan-US Alliance", Yomiuri Shimbun, Editorial, Jan, 04, 2010.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20100104tdy02304.htm>
14. "Can Hatoyama sort out ties with China, US." The Asahi Shimbun, Editorial, Nov. 26, 2009.
15. "Agonizing over Futenma" The Asahi Shimbun, Editorial, Nov. 23, 2009.
16. "Budget spending cuts" The Asahi Shimbun, Editorial, Nov. 20, 2009.
17. "Decentralization Council" The Asahi Shimbun, Editorial, Nov. 19, 2009.
18. "Budget decisions rest with lawmakers", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 28, 2009.
19. "Hiring right bureaucrat for right job is no tatoo", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 19, 2009.
20. "Restore US trust by settling relocation issue", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 19, 2009.
21. "Don't let manifests vows trigger economic slump", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 17, 2009.
22. "Japan-US Alliance key to Asian pace, prosperity", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 15, 2009.
23. "Settle Futenma issue to deeper alliance", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 14, 2009.
24. Takeo Azuma and Yuich Shiraishi, "Transfer of Power: Hatoyama eyes steady path/New premier's Cabinet picks reflect desire for stability, reliability" Yomiuri Shimbun, Sept, 17, 2009:
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20090917tdy02309.htm>
25. Makoto Miyazaki and Hiroshi Arimitsu, "DPJ at the helm/Finance Ministry to retain budget role", Yomiuri Shimbun, Sept, 21, 2009:
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20090921tdy02305.htm>
26. "Is govt. returning to 'checkbook diplomacy'", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 11, 2009.
27. "Japan, China, US can play joint role in Mekong", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 8, 2009.
28. "Govt. must do more for U.S. security alliance", The Yomiuri Shimbun, Editorial, Nov. 7, 2009.
29. "Muzzling bureaucrats might be step too far", Yomiuri Shimbun, Sept, 18, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20090918tdy04305.htm>
30. "Take the right direction toward change", Yomiuri Shimbun, Sept, 17, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20090917tdy04305.htm>
31. Kan Naoto, "How the DPJ will govern", Japan Echo, Vol.36, No.5, Oct. 2009.
32. Matsuzawa Shigefumi, "Toward a Sustainable Relationship with the US Forces in Japan", Japan Echo, Vol.36, No.4, August 2009.
33. Shiraishi Takashi, "From the Editor", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
34. Takenaka Harukata, "Hatoyama Facing Rough Seas? Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
35. Inamori Kazuo, "Finally, a True Change of Government", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
36. Sakakibara Eisuke, "A Golden Opportunity for the Japanese Economy", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.

37. Terashima Jitsuro, "Time for a Mature Foreign Policy", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
38. Kitaoka Shiniichi and Mikuriya Takashi, "Starting Point for a Transformation", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
39. Sasaki Takeshi, "The End of Two Eras", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
40. Nariai Osamu, "Short-comings in the DPJ's Economic Policy", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
41. Kojima Akira, "Japan as Number Three", Japan Echo, Vol.36, No.6, December 2009.
42. Akishisa Aoyama, "Cabinet must lead autonomy drive/Independent local govt. measures should be encouraged as 1st step", Yomiuri Shimbun, Sept, 17, 2009.
<http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20091022tdy04305.htm>
43. Hidemichi Katsumata, "Japan-US SOFA at Crossroads/Preindictment transfers, environmental protection in govt's sights", Yomiuri Shimbun, Sept. 19, 2009. <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20090919tdy04302.htm>
44. "DPJ at the Helm/Eco bill could be submitted to Diet in 2010", Yomiuri Shimbun, Sept. 22, 2009, <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20090922tdy01203.htm>

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกบนเส้นทางสู่การเป็นประชาคม (East Asia on a road toward a community)

ไพศาล หงษ์พานิชย์กิจ *

ในปัจจุบัน ด้วยความใกล้ชิดทางเศรษฐกิจ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกได้ขยายครอบคลุมทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปลายทศวรรษที่ 1980 นายมหาเธร์ โมฮัมหมัด อดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้เสนอแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Economic Group-EAEG) ซึ่งประกอบด้วย ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็ได้นำไปสู่มุมมองใหม่ของเอเชียตะวันออกเฉียง ซึ่งกลายเป็นชื่อที่ใช้เรียกทั่วไป (communal name) ของภูมิภาคนี้ที่ครอบคลุมทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997-1998 แม้จะทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคนี้ชะลอตัวลง แต่กลับเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ประเทศในภูมิภาคตระหนักในความใกล้ชิดและความเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ในเวลาต่อมา โดยมีองค์ประกอบของประเทศที่เข้าร่วมไม่แตกต่างจากแนวคิด EAEG ของนายมหาเธร์

อย่างไรก็ดี ปัจจัยการเมืองภายในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันของบางประเทศในภูมิภาคได้นำไปสู่การจัดตั้งเวทีความร่วมมือใหม่เรียกว่า การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Summit-EAS) ในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งเดิมที่จะเป็นวิวัฒนาการของการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 แต่ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศต้องการเปิดโอกาสให้ประเทศอื่นๆ นอกกลุ่มอาเซียน+3 เข้าร่วมด้วย ซึ่งในปัจจุบันได้แก่ อินเดีอ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

การจัดตั้งเวทีใหม่นี้ ทำให้เกิดความพยายามผลักดันแนวคิดใหม่เกี่ยวกับ “เอเชียตะวันออกเฉียง” ซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมไม่เฉพาะแต่เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเทศอื่นๆ ที่เข้าร่วมในการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเฉียง (EAS) ด้วย ได้แก่ อินเดีอ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ โดยอ้างปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐศาสตร์ ซึ่งหากแนวคิดดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางต่อไปในอนาคต ก็อาจมีผลต่อการกำหนดขอบเขตของภูมิภาค “เอเชียตะวันออกเฉียง”

* ที่ปรึกษา สังกัดกองอาเซียน 2 กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

** บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “เอเชียตะวันออกเฉียงบนเส้นทางสู่การเป็นประชาคม (East Asia on road toward a community) โดย ไพศาล หงษ์พานิชย์กิจ สรุปความโดย นุศประวีร์ สมดี

รวมทั้งกระบวนการและโครงสร้างของการรวมตัวในภูมิภาค อย่างไรก็ตาม มีประเทศในกลุ่มอาเซียน +3 หลายประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าว โดยเห็นว่า เอเชียตะวันออกเฉียงและประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง ถึงแม้ว่าในขั้นนี้ยังเป็นเพียงเป้าหมายกว้างๆ ระยะยาวก็ควรยึดปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก

การจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Economic Group-EAEG)

หากกล่าวถึงการรวมกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียง คนส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Economic Group-EAEG) ของนายมหาเธร์ ซึ่งแม้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการผลักดันการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงโดยปัจจัยที่ทำให้แนวคิด EAEG ไม่ประสบความสำเร็จนั้นมีดังนี้

- **การขาดการปรึกษาหารือกับประเทศในกลุ่มอาเซียนก่อนตามแนวปฏิบัติของอาเซียน** มาเลเซียเสนอแนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยมีได้ปรึกษาหารือกับประเทศสมาชิกอาเซียนก่อนโดยเฉพาะประเทศสำคัญอย่างเช่น อินโดนีเซีย

- **ความไม่ชัดเจนของแนวคิด** จุดประสงค์หลักของแนวคิด EAEG จะอยู่ที่การจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในเวทีการค้าระหว่างประเทศเป็นหลักมากกว่าที่จะเป็นกรอบความร่วมมือเพื่อการรวมตัวทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรี จึงเป็นการยากที่จะโน้มน้าวให้ประเทศอื่นๆ ตระหนักถึงประโยชน์และความจำเป็นนอกเหนือไปว่าการสร้างอำนาจต่อรอง

- **แนวคิดของนายมหาเธร์ถูกมองว่าเป็นความพยายามจัดตั้งกลุ่มที่เกิดกันตะวันตก** แนวคิด EAEG ซึ่งต่อมาถูกเปลี่ยนเป็น East Asia Economic Caucus (EAEC) ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เกิดกันชาติตะวันตก โดยมีคำกล่าวเชิงล้อเลียนว่า ‘a caucus without Caucasians’ เนื่องจากไม่รวมชาติตะวันตกที่ใกล้ชิดกับภูมิภาค เช่น ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

- **การคัดค้านของมหาอำนาจภายนอก** ประเทศที่จะอยู่ใน EAEG เป็นประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ของเอเปค ดังนั้น ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันเอเปคและมีได้รวมอยู่ในกลุ่ม EAEG โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจึงค่อนข้างจะไม่พอใจและเกรงว่า การจัดตั้ง EAEG อาจส่งผลกระทบต่อเอเปค ซึ่งเพิ่งจะจัดตั้งขึ้น ดังนั้น สหรัฐฯ จึงไม่ลังเลที่จะออกมาคัดค้านแนวคิดการจัดตั้ง EAEG อย่างเต็มที่ ท่าทีดังกล่าวของสหรัฐฯ ทำให้ญี่ปุ่นซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดลงเลที่จะสนับสนุนแนวคิดของมาเลเซีย

แนวคิดการจัดตั้ง EAEG แม้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ก็ค่อยๆ ก่อตัวขึ้น ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ. 1994 รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนได้พบหารือกับรัฐมนตรีต่างประเทศของจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี เป็นครั้งแรก ในช่วงรับประทานอาหารกลางวัน และได้มีการหารือเกี่ยวกับ EAEC ที่ประชุมเห็นพ้องว่า ควรมีการหารือเกี่ยวกับ EAEC ต่อไปในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ แม้จะไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้ง EAEC แต่การประชุมอย่างไม่เป็นทางการในครั้งนี้ของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน และจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการพบหารือของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียง ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักในนามของอาเซียน+3

¹ มาเลเซียมิใช่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงประเทศเดียวที่มีนโยบายที่จะศึกษาเรียนรู้ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคก็มีนโยบายคล้ายๆ กัน เช่น สิงคโปร์มีนโยบายเรียกว่า “Learning from Japan”

ปัจจัยสนับสนุนการรวมกลุ่มในเอเชียตะวันออก

(1) การสิ้นสุดของยุคสงครามเย็นและความแตกต่างทางอุดมการณ์ อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันทำให้ประเทศในภูมิภาคมีความหวาดระแวงกันสูงมาก ซึ่งทำให้ยากที่จะร่วมมือกันอย่างไรก็ดี ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 ความแตกต่างและการแบ่งแยกในทางอุดมการณ์ทางการเมืองได้ลดน้อยลงและมีข้ออุปสรรคสำคัญสำหรับการร่วมมือกันอีกต่อไป เวียดนามและลาวซึ่งยังคงปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ได้ตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน จีนได้ประกาศนโยบายเปิดประเทศเพื่อการค้าและการลงทุน ในปลายทศวรรษที่ 1970 และหันไปใช้ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมแบบการตลาดการค้าและการลงทุนได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกให้ใกล้ชิดและพึ่งพากันมากขึ้น

(2) ความเชื่อมโยงและการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ ก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของเอเชียตะวันออกมีลักษณะที่เรียกกันว่า “ฝูงห่านบิน” (“flying-geese pattern”) กล่าวคือ จะมีประเทศหนึ่งซึ่งมีความเจริญทางเศรษฐกิจมากที่สุดทำหน้าที่เป็นเจ้าฝูง ซึ่งในกรณีนี้คือ ญี่ปุ่น ตามด้วยประเทศอื่นๆ ที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับที่รองๆ ลงมา ได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ และตามมาด้วยประเทศกลุ่มที่สามซึ่งมีระดับการพัฒนารองลงไปจากประเทศกลุ่มที่สอง ได้แก่ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์²

ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 รูปแบบการพัฒนาในเอเชียตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบ “ฝูงห่านบิน” มาเป็นแบบ “เครือข่ายการผลิต” (Network-based Economy) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ และการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวคือ การย้ายฐานการผลิตสินค้าทั้งกลุ่มไปยังประเทศที่มีค่าแรงต่ำกว่า ภายใต้อารมณ์แบบ “ฝูงห่านบิน” ได้เปลี่ยนไปเป็นการสร้างเครือข่ายการผลิตที่ประกอบด้วยหลายประเทศ ซึ่งจะผลิตชิ้นส่วนของสินค้าตามความถนัดและความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งประเทศในกลุ่มนี้อาจมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน ประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่ต่ำมากอาจจะส่งออกวัตถุดิบ เช่น ยางพารา ไปยังประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า ซึ่งจะนำวัตถุดิบดังกล่าวไปผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม เช่น ยางรถยนต์ เพื่อส่งออกไปยังอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งจะนำยางรถยนต์ดังกล่าวไปประกอบเป็นรถยนต์เพื่อจำหน่ายต่อไป ประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่สูงมาก เช่น ญี่ปุ่น อาจจะผลิตยานยนต์ลดลง โดยจะหันไปเป็นผู้ส่งออกทุนและเทคโนโลยีในการผลิตยานยนต์มากขึ้น

ในช่วงกว่า 20 ปีที่ผ่านมา การพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ โดยผ่านทางการค้าและการลงทุนดังกล่าว ทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉยเหนือและเอเชียตะวันออกเฉยใต้เชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเรื่อยๆ และทำให้ประเทศนอกภูมิภาคมองเอเชียตะวันออกเฉยเหนือและเอเชียตะวันออกเฉยใต้เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกในภาพรวม ดังนั้น เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในประเทศหนึ่งจึงส่งผลกระทบต่ออย่างรวดเร็วไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค ดังนั้นวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 จึง

² ในรายงานของธนาคารโลก (1993) “ความมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออก: การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและนโยบายสาธารณะ” (East Asian Economic Miracle: Economic Growth and Public Policy) จัดให้ญี่ปุ่นเป็น “High Performing Asian Economy (HPAE)” ฮองกง สิงคโปร์ และเกาหลีใต้เป็น “First-Tier Newly Industrializing Countries-(NICs)” อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทยเป็น “Second-Tier Newly Industrializing Countries”

เป็นจุดพลิกผันสำคัญที่นำไปสู่การจัดตั้งกรอบความร่วมมือในภูมิภาค

(3) วิกฤตเศรษฐกิจปี ค.ศ. 1997: จุดพลิกผันไปสู่การจัดตั้งกรอบความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

วิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ทำให้ประเทศในภูมิภาคได้ประจักษ์ในความจริง 3 ประการ คือ

(1) ประเทศในภูมิภาคมีความเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด วิกฤตเศรษฐกิจในประเทศหนึ่งสามารถส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงและรวดเร็วไปยังอีกประเทศหนึ่ง

(2) ประเทศในภูมิภาคซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนักไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างรวดเร็วและจริงจัง สหรัฐฯ มิได้กระตือรือร้นให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศในเอเชียตะวันออกเหมือนดังเช่นในกรณีการให้ความช่วยเหลือแก่เม็กซิโกซึ่งประสบกับวิกฤตการเงินในระหว่างปี ค.ศ. 1994-1995 แม้ว่าประเทศเอเชียตะวันออกที่ประสบปัญหาจะเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิด สหรัฐฯ เพียงแค่เสนอให้ประเทศที่ประสบปัญหาขอรับความช่วยเหลือจาก IMF และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เข้มงวดของ IMF

(3) กรอบความร่วมมือในภูมิภาคที่มีอยู่ไม่สามารถจัดการกับวิกฤตได้ วิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997-1998 ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า อาเซียนอ่อนแอเกินไปที่จะจัดการกับวิกฤตในระดับนี้ได้ แม้ว่าอาเซียนจะมีความตกลงร่วมมือทางการเงินในกรณีที่เกิดการไหลออกของเงินทุน เรียกว่า “โครงการแลกเปลี่ยนเงินตราอาเซียน” (ASEAN Swap Arrangement) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 แต่ก็มีขนาดเล็กโดยมีวงเงินกู้ยืมเพียง 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอที่จะจัดการกับวิกฤตการเงินในระดับนี้ได้

(4) โลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยม ในเอเชียตะวันออก อาเซียนแม้จะประสบความสำเร็จในทางการเมืองจนเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ แต่ในทางเศรษฐกิจแล้ว อาเซียนยังมีความ

สำคัญทางเศรษฐกิจไม่มากนัก นอกจากนี้ อาเซียนยังมีช่องว่างในการพัฒนาระหว่างประเทศสมาชิกเก่าและใหม่ และต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก โดยเฉพาะจากประเทศสำคัญในภูมิภาค ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ในการลดช่องว่างดังกล่าว

สำหรับจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี แม้จะมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่กว่าอาเซียนมาก แต่มีปัญหาคู่ที่จะร่วมมือกัน หากไม่มีอาเซียนทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือ ความใกล้ชิดทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียดเหนือและเอเชียตะวันออกเฉียดใต้จำเป็นต้องร่วมมือกัน เพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเงินในภูมิภาค และเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและเผชิญกับสิ่งท้าทายในรูปแบบใหม่ต่างๆ ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์

ความไม่คืบหน้าของการเปิดเสรีทางการค้าภายใต้กรอบ WTO ทำให้หลายประเทศเริ่มหันมามองทางเลือกสำรองในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ กระแสการรวมตัวในภูมิภาค เช่น ยุโรป และอเมริกา ก็เป็นปัจจัยกระตุ้นให้ประเทศในเอเชียตะวันออกสนใจที่จะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่ค้าขายกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในอดีตไม่ค่อยให้ความสนใจกับความร่วมมือในภูมิภาค แต่เมื่อเริ่มประสบกับการกีดกันทางการค้าในภูมิภาคอื่นที่มีการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ก็เริ่มหันมาสนใจกับการส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคมากขึ้น

(5) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างยุโรปและเอเชียตะวันออกในช่วงการจัดตั้งเวทีการประชุม เอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Meeting-ASEM) ความพยายามในการจัดตั้ง ASEM นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของความร่วมมือในเอเชียตะวันออก เพราะได้ช่วยทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกได้มีโอกาสพบหารือกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้สึกของการเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่นายมหาเธร์พยายามผลักดันภายใต้แนวคิด EAEG แต่ไม่

ประสบผลสำเร็จ โดยแนวคิดการจัดตั้ง ASEM เป็น
 ซอร์ริเริ่มของนายโก๊ะ จ๊ก ตง นายกรัฐมนตรีของ
 สิงคโปร์

ASEM นอกจากจะเปิดโอกาสให้ประเทศ
 ในยุโรปและเอเชียได้มาพบหารือกันแล้ว ยังเปิด
 โอกาสให้ประเทศในฝ่ายเอเชีย ซึ่งในขณะนั้น
 ประกอบด้วยอาเซียน จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐ
 เกาหลี ได้มีโอกาสพบหารือกันเพื่อเตรียมทำที่ร่วม
 กันก่อนที่จะพบหารือกับฝ่ายยุโรป การพบหารือกัน
 ดังกล่าวได้ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกของการเป็น
 กลุ่มเดียวกันของประเทศในเอเชียตะวันออก

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับ จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี: รากฐานสำคัญของความร่วมมือ เอเชียตะวันออก

ภายหลังการจัดตั้งอาเซียน ความสัมพันธ์
 ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเริ่มดี
 ขึ้นโดยลำดับ และยังเปิดทางไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับ
 ประเทศภายนอก ซึ่งรวมถึงประเทศในเอเชียตะวัน
 ออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐ
 เกาหลี ทั้งสามประเทศนี้ แม้ว่าจะมีความใกล้ชิดกัน
 ทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม มากกว่าประเทศ
 สมาชิกอาเซียน แต่กลับมีปัญหาระหว่างกันอันเป็น
 ผลสืบเนื่องมาจากการรุกรานของญี่ปุ่นในช่วงก่อน
 และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ความสัมพันธ์
 ระหว่างอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี
 ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในลักษณะอาเซียน+1 ได้พัฒนาไปสู่
 กรอบอาเซียน+3 ในเวลาต่อมา โดยพัฒนาการที่
 สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับจีน
 ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี สามารถสรุปเป็น
 ตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 : พัฒนาการที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี

ปี	จีน	ญี่ปุ่น	สาธารณรัฐเกาหลี
1973		การติดต่อกับอาเซียนครั้งแรก เกี่ยวกับปัญหาการนำเข้ายาง	
1977		การประกาศ “Fukuda Doctrine” และการสถาปนาความสัมพันธ์ อย่างเป็นทางการกับอาเซียน	
1981		การจัดตั้งศูนย์อาเซียน-ญี่ปุ่นที่ กรุงโตเกียว	
1989			เข้าเป็นคู่เจรจาเฉพาะด้านของ อาเซียน
1991			เข้าเป็นคู่เจรจาอย่างเต็มรูปแบบ
1996	เข้าเป็นคู่เจรจาอย่างเต็มรูปแบบ		

ปี	จีน	ญี่ปุ่น	สาธารณรัฐเกาหลี
2002	การลงนาม ASEAN-China Framework Agreement on Economic Cooperation		
2003	การภาคยานุวัติ TAC และการลงนาม Joint Declaration on Strategic Partnership for Peace and Prosperity	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนาม Framework for Comprehensive Economic Partnership - การประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ เพื่อฉลองครบรอบ 30 ปีความสัมพันธ์ ที่กรุงโตเกียว และการลงนาม Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring ASEAN-Japan Partnership in the New Millennium 	
2004	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนามความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้า - แสดงความพร้อมที่จะลงนามพิธีสารต่อท้ายสนธิสัญญาปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 	การภาคยานุวัติ TAC และการรับรอง ASEAN-Japan Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism	การภาคยานุวัติ TAC และการลงนาม Joint Declaration on Comprehensive Cooperation Partnership
2005	การจัดตั้งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทบทวนความสัมพันธ์อาเซียน-จีนในช่วง 15 ปี		การลงนาม Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation
2006	การประชุมสุดยอดอาเซียนจีนสมัยพิเศษ ในโอกาสครบรอบ 15 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-จีน ที่นครหนานหนิง	การจัดตั้ง Japan-ASEAN Integration Fund (JAIF)	การลงนามความตกลงการค้าเสรีด้านสินค้า
2007	การลงนามความตกลงด้านการค้าบริการ		<ul style="list-style-type: none"> - การลงนามความตกลงการค้าเสรีด้านบริการ - การลงนามบันทึกความเข้าใจจัดตั้งศูนย์อาเซียน-เกาหลี
2008		<ul style="list-style-type: none"> - การจัดตั้งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทบทวนความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น - ลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจอาเซียน-ญี่ปุ่น 	

ปี	จีน	ญี่ปุ่น	สาธารณรัฐเกาหลี
2009	การลงนามความตกลงด้านการลงทุน		<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมสุดยอดอาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี สมัยพิเศษที่เกาะเจจู วันที่ 1-2 มิถุนายน ค.ศ. 2009 ในโอกาสครบรอบ 20 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี - ในการประชุมสุดยอดครั้งนี้ ได้มีการลงนามแถลงการณ์ร่วมของการประชุมสุดยอดฯ สมัยพิเศษ โดยผู้นำ และการลงนามความตกลงด้านการลงทุนโดยรัฐมนตรีเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ภายใต้กรอบอาเซียน+1 เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยปูทางไปสู่ความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 ซึ่งดึงเอาประเทศทั้งสามประเทศมาปฏิสัมพันธ์กับอาเซียน ซึ่งนอกจากจะเป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่ายแล้ว ยังเป็นผลดีต่อทั้งอาเซียนและประเทศบวกสามเอง อาเซียนแม้จะสามารถรวมกลุ่มกันได้เป็นอย่างดีแน่นอนว่าประเทศบวกสาม แต่ก็มีความแตกต่างกันในทางเศรษฐกิจอย่างมาก ประเทศสมาชิกเก่าแม้จะมีความเจริญทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศสมาชิกใหม่ แต่ก็ไม่อยู่ในฐานะที่ช่วยดึงประเทศสมาชิกใหม่ให้ก้าวทันประเทศสมาชิกเก่าได้ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก

ประเทศที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่อาเซียนอย่างเต็มที่ คือ ประเทศบวกสาม ซึ่งมีความใกล้ชิดกับอาเซียนทั้งในด้านภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ ประเทศทั้งสามแม้จะมีความใกล้ชิดกันทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม แต่กลับมีปัญหาที่จะร่วมมือกัน ดังนั้น การเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนจึงทำให้ทั้งสามประเทศได้มีโอกาสใกล้ชิดกันเองด้วย โดยมีอาเซียนทำหน้าที่เป็นตัวประสานและเป็นตัวขับเคลื่อนความร่วมมือในเอเชียตะวันออก

ในขณะที่จีนยืนยันทันอย่างหนักแน่น สนับสนุนบทบาทนำของอาเซียนในความร่วมมือเอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นกลับลังเลที่จะสนับสนุนบทบาทนำของอาเซียน และมีหลายครั้งที่ญี่ปุ่นแสดงความผิดหวังต่อทำที่และบทบาทนำของอาเซียนในความร่วมมือเอเชียตะวันออก อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างอาเซียนและจีนได้ช่วยกระตุ้นให้ญี่ปุ่นต้องหันมาแข่งขันกับจีน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอาเซียน

ในขณะที่จีนค่อนข้างที่จะพอใจกับแนวทางการดำเนินความสัมพันธ์ตามวิถีอาเซียน หรือ ASEAN Way ญี่ปุ่นซึ่งเน้นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและการยึดกฎระเบียบที่เคร่งครัด ไม่ค่อยจะพอใจกับวิถีอาเซียนเท่าใดนัก ซึ่งทำให้จีนดูเหมือนจะได้รับความชื่นชมจากอาเซียนมากกว่า ญี่ปุ่น ทั้งๆ ที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือแก่อาเซียนคิดเป็นจำนวนเงินมากกว่าที่จีนให้กับอาเซียนหลายเท่า

จีนมีนโยบายที่ค่อนข้างจะชัดเจนเกี่ยวกับความร่วมมือในเอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นยังมีทำที่ที่ไม่ชัดเจนนัก โดยยังให้ความสำคัญกับการเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นไม่อยู่ในฐานะที่จะทุ่มเทให้กับการรวมตัวในเอเชียตะวันออกได้อย่างเต็มที่ สำหรับญี่ปุ่นแล้วความสัมพันธ์กับ

ต่างประเทศยังคงยึดมั่นอย่างมั่นคงกับการเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า ในทางการเมืองและจิตวิทยา ญี่ปุ่นมองตนเองเป็นชาติเอเชียหรือไม่ แม้ว่าในทางภูมิศาสตร์ ญี่ปุ่นจะตั้งอยู่ในเอเชีย

สำหรับสาธารณรัฐเกาหลีหากเปรียบเทียบกับจีนและญี่ปุ่นแล้ว อาจจะมีมีความสำคัญและบทบาทน้อยกว่า แม้ว่าสาธารณรัฐเกาหลีจะเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 11 ของโลก และมีขนาดของ GDP ใกล้เคียงกับขนาดของ GDP ของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศรวมกัน อย่างไรก็ตาม สาธารณรัฐเกาหลีก็เป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มการวางวิสัยทัศน์การรวมตัวในเอเชียตะวันออกเช่นกัน

พัฒนาการที่สำคัญของกรอบ ร่วมเอเชีย+3

การจัดตั้งกรอบอาเซียน+3 ในปี ค.ศ. 1997 เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของความร่วมมือในเอเชียตะวันออก การพบหารือกันครั้งแรกของผู้นำอาเซียนกับผู้นำจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ในโอกาสครบรอบ 30 ปีของอาเซียน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 เป็นจุดเริ่มต้นของกรอบความร่วมมือ ซึ่งรู้จักแพร่หลายในเวลาต่อมาว่า กรอบอาเซียน+3 (ASEAN+3 Process) ซึ่งพัฒนาการของความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 สรุปเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 : พัฒนาการของความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3

การประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ครั้งที่	สถานที่และปี	พัฒนาการที่สำคัญ
1	กัวลาลัมเปอร์ 16 ธ.ค. 1997	ผู้นำอาเซียนและผู้นำจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลีพบหารือกันครั้งแรก
2	ฮานอย 16 ธ.ค. 1998	ผู้นำอาเซียน+3 ตกลงที่จะพบหารือกันทุกปี
3	มะนิลา 28 พ.ย. 1999	การออกแถลงการณ์ว่าด้วยความร่วมมือเอเชียตะวันออก (Joint Statement on East Asia Cooperation) ฉบับแรก ผู้นำจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลีพบหารือกันเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์
4	สิงคโปร์ พ.ย. 2000	มาเลเซียเสนอให้เปลี่ยนชื่อการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 เป็นการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit-EAS)
5	บรูไนฯ 5 พ.ย. 2001	การรับทราบรายงานของกลุ่มวิสัยทัศน์เอเชียตะวันออก ซึ่งเสนอแนวคิดการจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออก
6	พนมเปญ 4 พ.ย. 2002	การรับทราบรายงานการศึกษาของกลุ่มศึกษาเอเชียตะวันออก ซึ่งเสนอมาตรการความร่วมมือ 26 มาตรการ ซึ่งรวมถึงการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก และ การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก

การประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ครั้งที่	สถานที่และปี	พัฒนาการที่สำคัญ
7	บาห์ลี 7 ต.ค. 2003	สิงคโปร์เสนอให้มีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเป็นครั้งแรกและให้ประเทศ+3 ได้มีโอกาสเป็นเจ้าภาพ
8	เวียงจันทน์ 29 พ.ย. 2004	ผู้นำอาเซียน+3 เห็นพ้องว่า การจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเป็นเป้าหมายระยะยาวของกรอบอาเซียน+3 และให้มีการจัดประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกครั้งแรกที่มาเลเซีย
9	กัวลาลัมเปอร์ 14 ธ.ค. 2005	การลงนามปฏิญญากรุงกัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 (Kuala Lumpur Declaration on the ASEAN+3 Summit) เพื่อกำหนดบทบาทและเป้าหมายของกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ทั้งนี้ เพื่อแบ่งแยกบทบาทระหว่างกรอบอาเซียน+3 และ EAS
10	14 เซบู ม.ค. 2007*	การรับรองรายงานการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก และเห็นชอบตามข้อเสนอของสาธารณรัฐเกาหลีให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ระยะที่สอง
11	สิงคโปร์ 20 พ.ย. 2007	การรับรองแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือเอเชียตะวันออก ฉบับที่ 2 และแผนงานความร่วมมืออาเซียน+3 ในโอกาสครบรอบ 10 ปี ของกรอบอาเซียน+3
12	ชะอำ หัวหิน** 24 ต.ค. 2009	การรับรองแถลงการณ์ความร่วมมืออาเซียน+3 ว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหารและการพัฒนาพลังงานชีวภาพ

* การประชุมเดิมจะมีขึ้นในเดือน ธ.ค. ค.ศ. 2006 แต่ถูกเลื่อนอย่างกะทันหัน เนื่องจากพายุไต้ฝุ่น Seniang

** การประชุมเดิมจะมีขึ้นในเดือน ธ.ค. ค.ศ. 2008 แต่ถูกเลื่อนออกไปเนื่องจากปัญหาการเมืองภายในของไทย

การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit-EAS): จุดพลิกผันของความร่วมมือเอเชียตะวันออก

การจัดตั้งเวทีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit-EAS) ในปี ค.ศ. 2005 เป็นพัฒนาการที่สำคัญในความร่วมมือเอเชียตะวันออก เนื่องจากการเปิดมิติใหม่ของการสัมพันธและความร่วมมือในภูมิภาค ซึ่งมีได้จำกัดเฉพาะแค่ประเทศอาเซียน+3 เท่านั้น แต่มีการเปิด

โอกาสให้ประเทศนอกภูมิภาคเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ประเทศเหล่านี้สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป บางประเทศเข้ามาด้วยความประสงค์เพียงเพื่อที่จะทราบว่าจะกำลังเกิดอะไรขึ้นในภูมิภาคใกล้บ้านตน และไม่ต้องการตกขบวนพัฒนาที่สำคัญ บางประเทศนอกจากจะประสงค์ที่จะรับรู้พัฒนาการต่างๆ แล้ว ยังปรารถนาที่จะเข้ามามีส่วนกำหนดทิศทางความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออก บางประเทศมีแนวคิดการรวมกลุ่มของตนเอง และต้องการเข้ามาเพื่อใช้เวทีใหม่นี้เป็นเครื่องมือในการผลักดันเป้าหมายของตน

กลุ่มศึกษาเอเชียตะวันออก (East Asia Study Group-EASG)³ ได้รับมอบหมายจากที่ประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ครั้งที่ 4 ที่สิงคโปร์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2000 ให้ดำเนินการศึกษาข้อเสนอของนายมหาเธร์ ที่เสนอให้เปลี่ยนชื่อการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 เป็นการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit-EAS) แต่ก่อนที่ EASG จะทำการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องมีการระบุเกี่ยวกับ EAS ไว้ในรายงานการศึกษาของกลุ่มวิสัยทัศน์เอเชียตะวันออก (East Asia Vision Group-EAVG) ซึ่งได้รับมอบหมายให้ศึกษาวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความร่วมมือในเอเชียตะวันออก ซึ่งในขณะที่มีการหารือเกี่ยวกับ EAS นั้น EAVG โกลัที่สำเร็จภารกิจที่ได้รับมอบหมายแล้ว และกำลังเตรียมที่จะจัดทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน+3

เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 EASG ได้เสนอรายงานการศึกษาต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ครั้งที่ 6 ที่กัมพูชา โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ EAS EASG ได้เสนอแนะให้มีการพัฒนาการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ไปสู่การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก โดยจัดให้เป็นมาตรการระยะยาว เนื่องจาก EAS เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ประกอบกับในการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ครั้งที่ 4 ที่สิงคโปร์ ในปี ค.ศ. 2000 ผู้นำได้มอบหมายให้ EASG ไปศึกษาเกี่ยวกับ EAS EASG จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับ EAS เป็นพิเศษ แยกต่างหากจากข้อเสนอแนะอื่นๆ

ในรายงานของ EASG สรุปว่า EAS ควรเป็นมาตรการระยะยาวที่จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออก อย่างไรก็ตาม กรอบอาเซียน+3 ยังคงเป็นกลไกที่มีความเป็นไปได้และน่าเชื่อถือได้ (“the ASEAN+3 framework remains

the only credible and realistic vehicle”) ที่จะขับเคลื่อนความร่วมมือเอเชียตะวันออกทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระและรูปแบบ นอกจากนี้ EASG ยังได้ย้ำว่า EAS ควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิวัฒนาการและการก้าวอย่างค่อยเป็นค่อยไป (“the EAS should be part of an evolutionary and step-by-step process”) เพื่อให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางให้มากที่สุด ซึ่งต้องอาศัยการเสริมสร้างระดับของความสบายใจ (“comfort level”) ระหว่างประเทศสมาชิก นอกจากนี้ ควรที่จะคำนึงถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการ คือ

(1) EAS จะเป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดของความร่วมมือเอเชียตะวันออก

(2) จังหวะและความเร็วของการพัฒนาการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ไปสู่การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกจะสัมพันธ์อย่างไรกับกระบวนการความร่วมมือซึ่งกรอบอาเซียน+3 พยายามที่จะก้าวไป

(3) อะไรคือแก่นแท้ของ EAS ซึ่งประเทศอาเซียน+3 ต้องการจะเห็น EAS ควรจะประกอบด้วยประเทศใดบ้าง และอะไรคือหลักเกณฑ์ในการเข้าเป็นสมาชิก

EASG ได้หารืออย่างกว้างขวางเกี่ยวกับผลที่จะตามมาจากการจัดประชุม EAS ต่ออาเซียนและภูมิภาคเอเชียตะวันออก อย่างไรก็ตาม เมื่อคำนึงถึงขอบเขตและระดับของความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 แล้ว EASG เห็นว่า การดำเนินความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน+3 ยังเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับกระบวนการความร่วมมือในเอเชียตะวันออก ซึ่งเพิ่งจะเริ่มต้น (“the ASEAN+3 framework represents the most viable and practical way to move the nascent East Asian process forward”)

³ EASG ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่อาวุโสของกระทรวงการต่างประเทศจากประเทศอาเซียน+3 จัดตั้งขึ้นตามข้อเสนอของนายคิม ดด จุง ประธานาธิบดีของสาธารณรัฐเกาหลี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและคัดเลือกข้อเสนอแนะของกลุ่มวิสัยทัศน์เอเชียตะวันออก (East Asia Vision Group-EAVG) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 3 : พัฒนาการที่สำคัญของ EAS

การประชุม ESA ครั้งที่	สถานที่และปี	พัฒนาการที่สำคัญ
1	กัวลาลัมเปอร์ ธันวาคม 2005	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนามปฏิญญากรุงกัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (Kuala Lumpur Declaration on the East Asia Summit) - การรับรองปฏิญญา EAS ว่าด้วยความร่วมมือในการจัดการ การควบคุม และป้องกันไข้หวัดนก (EAS Declaration on Avian Influenza Prevention, Control, and Response)
2	เซบู มกราคม 2007	<ul style="list-style-type: none"> - การลงนามปฏิญญาเซบูว่าด้วยความมั่นคงด้านพลังงานเอเชียตะวันออก (Cebu Declaration on East Asian Energy Security) - สนับสนุนข้อเสนอของญี่ปุ่นให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจรอบด้านในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia - CEPEA) และการจัดตั้งสถาบันวิจัยเศรษฐกิจสำหรับอาเซียนและเอเชียตะวันออก (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia - ERIA) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2008 โดยมีสำนักงานชั่วคราวอยู่ที่กรุงจาการ์ตา
3	สิงคโปร์ พฤศจิกายน 2007	การลงนามปฏิญญาสิงคโปร์ว่าด้วยพลังงานการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อม (Singapore Declaration on Climate Change, Energy, and the Environment)
4	ชะอำ หัวหิน ตุลาคม 2009	การรับรองแถลงการณ์ชะอำ หัวหินว่าด้วยความร่วมมือด้านการจัดการภัยพิบัติ

ในมุมมองของอาเซียน EAS คือ อาเซียน +6 โดยจะเป็นเวทีใหม่อีกเวทีหนึ่งที่อาเซียนปรารถนาจะมีบทบาทนำ (“driving force”) แต่ในมุมมองของประเทศภายนอก โดยเฉพาะประเทศที่เข้ามาใหม่ เช่น อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ EAS เป็นเวทีที่ประกอบด้วย 16 ประเทศที่เท่าเทียมกัน ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ย้ำอย่างชัดเจนในระหว่างการเจรจาร่างปฏิญญาว่าด้วยการประชุม EAS ว่า การภาคยานุวัติ TAC⁴ เป็นการลงทุนที่สำคัญ การเข้าร่วมในเวทีการประชุมที่

เป็นเพียง “Talk Shop” ไม่ใช่สิ่งที่สองประเทศนี้คาดหวังในการเข้าร่วมใน EAS

การจัดตั้ง EAS เป็นบทเรียนสำคัญสำหรับประเทศในเอเชียตะวันออก การสร้างความไว้วางใจกันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการรวมตัวในภูมิภาค และเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา การริบร้อนจัดการประชุม EAS ก่อนเวลาอันสมควร ในขณะที่ประเทศอาเซียน+3 ยังไม่มีความไว้วางใจกันมากพอและยังมีความหวาดระแวงกัน ทำให้ EAS ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่จะเป็นวิวัฒนาการของการประชุมสุดยอดอาเซียน+3

⁴ สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and cooperation in Southeast Asian-TAC)

การที่เงินออกมาเคลื่อนไหวเสนอตัวเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม EAS ทำให้ญี่ปุ่นซึ่งหวาดระแวงอยู่แล้วมีความหวาดระแวงเงินมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเลวร้ายลงอย่างมากในช่วงปี ค.ศ. 2005 เป็นโชคไม่ดีที่ EAS ซึ่งจะเป็นก้าวแรกที่สำคัญของความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกบังเอิญมาจัดขึ้นในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างยักษ์ใหญ่ 2 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเลวร้ายอย่างมาก ประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศก็ไม่ค่อยจะเห็นด้วยกับการจัดประชุม EAS เท่าไร แต่ต้องจำใจสนับสนุนมาเลเซีย เพราะต้องการรักษาบทบาทนำของอาเซียน

สำหรับประเทศอินโดนีเซียซึ่งมีความหวาดระแวงมาเลเซียมาแต่ไหนแต่ไร และยังมีความกังวลต่ออิทธิพลของจีน เกรงว่า EAS ในแนวทางดั้งเดิมซึ่งจะนำไปสู่การจัดตั้ง EAC จะเบี่ยงเบนความสนใจของอาเซียนไปจากการจัดตั้งประชาคมอาเซียนตามที่ระบุใน Bali Concord II จึงผลักดันให้ขยายวงประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS และเมื่อตระหนักว่าคงจะไม่สามารถหยุดยั้งความพยายามที่จะให้มีการประชุม EAS ได้สำเร็จ การผลักดันให้ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ได้เข้าร่วมใน EAS ได้ทำให้เป้าหมายของ EAS เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

อินโดนีเซียน่าจะตระหนักเป็นอย่างดีว่ามาเลเซียคงจะรับไม่ได้ หากจะดึงเอาออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เข้ามาาร่วมด้วย แต่อินโดนีเซียก็ไม่ลังเลที่จะผลักดันสองประเทศนี้ เมื่อเห็นว่าไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการจัดประชุม EAS ได้ กลยุทธ์ที่อินโดนีเซียใช้จึงเป็นเสมือนการยิงกระสุนนัดเดียวแต่ได้นกถึงสองตัว กล่าวคือ ได้บุญคุณจากออสเตรเลียและนิวซีแลนด์และยังได้ขัดขวางความพยายามของมาเลเซียที่จะจัดการประชุม EAS เพื่อนำไปสู่การจัดตั้ง EAC

สำหรับประเทศสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศที่จุดกระแสการจัดประชุม EAS มีท่าทีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำจาก

นายโก๊ะ จ๊ก ตง มาเป็นนายลี เซียน ลุง ซึ่งในสมัยที่ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีเคยเดินทางไปเยือนไต้หวัน ซึ่งสร้างความไม่พอใจอย่างมากให้กับจีน โดยได้ตอบโต้สิงคโปร์อย่างรุนแรง เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้สิงคโปร์ห่วงเกรงอิทธิพลของเงินมากขึ้น

ดังนั้น EAS จะเข้ามาแทนที่กรอบอาเซียน+3 หรือจะพัฒนาคู่ขนานกันไป จะเป็นทำให้ความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกเข้มแข็งขึ้นหรืออ่อนแอลง เป็นสิ่งที่ต้องศึกษากันต่อไป ประเทศในกลุ่มอาเซียน+3 เองก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน ประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 ที่ได้เข้าร่วมใน EAS ต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่ดี EAS ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากจุดมุ่งหมายเดิม อาจเป็นผลดีต่อความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก เพราะจะช่วยให้ความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกมีสีสันและพลวัตมากขึ้น การเป็นเวทีความร่วมมือที่เปิดกว้างไม่จำกัดเฉพาะประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก ทำให้ EAS สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองของโลกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังอาจใช้เป็นเครื่องมือสำคัญควบคุมจีน หากในอนาคตจีนมีท่าทีเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พยายามจะแสดงอิทธิพลมากขึ้น

กำกับองประเทศต่างๆ ่อความร่วมมือและการรวบตัวใเอเชียตะวันออกเฉียง

ท่าทีของประเทศในกลุ่มอาเซียน: มาเลเซีย

ในบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียนมาเลเซียดูเหมือนจะเป็นประเทศที่มีนโยบายชัดเจนมากที่สุดเกี่ยวกับการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นนโยบายแห่งชาติ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำประเทศ หรือจะมีความขัดแย้งระหว่างนายอับดุลลาห์ อาหมัด บัตตาวี ซึ่งขึ้น

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากนายมหาเธร์ โมฮัมหมัด นโยบายดังกล่าวก็มิได้เปลี่ยนแปลง แต่อย่างใด นอกจากนี้ มิใช่เฉพาะแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักการเมืองเท่านั้นที่สนับสนุนนโยบายดังกล่าว นักธุรกิจและนักวิชาการของมาเลเซียก็มีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกับรัฐบาล

ก่อนที่มาเลเซียจะรับหน้าที่ประธานอาเซียนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2005 นายบัตดารี ได้ประกาศนโยบายของมาเลเซียในช่วงที่เป็นประธานอาเซียนว่า มาเลเซียจะให้ความสำคัญกับการรวมตัวของอาเซียน โดยจะให้ความสำคัญกับการผลักดันกฎบัตรอาเซียน เพื่อรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ มาเลเซียจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออก โดยจะผลักดันการจัดประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (EAS)

เป้าหมายทั้งสองประการดังกล่าวของมาเลเซีย แม้จะไม่บรรลุผลอย่างที่มาเลเซียตั้งใจไว้ กล่าวคือ ไม่สามารถผลักดันการยกร่างกฎบัตรอาเซียนให้แล้วเสร็จทันในช่วงที่มาเลเซียเป็นประธานอาเซียน โดยทำให้แค่เพียงจัดให้มีการออกปฏิญญาแสดงเจตนา รวมถึงที่จะให้มีการออกกฎบัตร และไม่สามารถผลักดันการจัดประชุม EAS ซึ่งประกอบด้วยประเทศอาเซียน+3 เพื่อนำไปสู่การจัดตั้ง EAC ได้ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ มาเลเซียให้แก่ความร่วมมือและการรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

ในมุมมองของมาเลเซีย ความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออกในกรอบ อาเซียน+3 สามารถดำเนินควบคู่ไปกับการรวมตัวของอาเซียน ซึ่งนายบัตดารีได้กล่าวในการประชุม International Conference on “the Future of Asia” ครั้งที่ 10 วันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 2004 ว่า เป้าหมายที่เป็นไปได้สำหรับการรวมตัวในเอเชียตะวันออก ไม่ควรเป็นในลักษณะที่ลอกเลียนรูปแบบสหภาพยุโรปหรืออาเซียน เนื่องจากรูปแบบแรกอาจจะมีมากเกินไป

ในขณะที่รูปแบบหลังอาจจะน้อยเกินไป ตนเห็นว่า รูปแบบการรวมตัวที่เหมาะสมสำหรับเอเชียตะวันออก ควรจะเป็นในลักษณะที่น้อยกว่าสหภาพยุโรป แต่มากกว่าอาเซียน (‘EU minus’ and ‘ASEAN plus’)

ความสำคัญที่มาเลเซียให้กับความร่วมมือในเอเชียตะวันออกค่อนข้างจะมั่นคงไม่ผันแปร แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำ และแม้จะไม่ประสบความสำเร็จในการผลักดันข้อริเริ่มหรือข้อเสนอต่างๆ ตามที่ตนปรารถนา ความล้มเหลวในการผลักดันแนวคิดการจัดตั้ง EAEG มิได้หยุดยั้งความพยายามในการจัดตั้งกรอบอาเซียน+3 ในเวลาต่อมา ข้อเสนอที่ให้เปลี่ยนชื่อการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 เป็นการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asian Summit-EAS) และการผลักดันเพื่อที่จะขอเป็นเจ้าภาพจัดประชุม EAS ของมาเลเซีย แม้จะถูกคัดค้านในระยะแรกและถูกปรับเปลี่ยนเป้าหมายและทิศทางไปในเวลาต่อมา มาเลเซียก็มิได้ย่อท้อที่จะแสดงบทบาทนำในความร่วมมือเอเชียตะวันออก

ความหวาดระแวงของอินโดนีเซียและสิงคโปร์ ทำให้มาเลเซียไม่ประสบผลสำเร็จในการผลักดันข้อเสนอต่างๆ ของตน แต่ก็มิได้ทำให้มาเลเซีย ลดความสนใจต่อความร่วมมือเอเชียตะวันออก เพียงแต่ไม่สามารถแสดงบทบาทนำได้อย่างที่ต้องการเท่านั้น

อินโดนีเซีย

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีแนวคิดที่ค่อนข้างจะตรงกันข้ามเกือบจะโดยสิ้นเชิงกับมาเลเซีย อินโดนีเซียไม่เห็นด้วยกับแนวคิด EAEG ของมาเลเซีย และไม่เห็นด้วยกับการจัดประชุม EAS โดยพยายามคัดค้านมาโดยตลอด และเมื่อเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะหยุดยั้งการจัดประชุม EAS ได้ อินโดนีเซียได้เปลี่ยนกลยุทธ์โดยการดึงเอาออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งทำให้เป้าหมายและแนวทางของ EAS เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สำหรับอินโดนีเซียแล้ว การจัดประชุม EAS เพื่อนำไปสู่การจัดตั้ง EAc เป็นสิ่งที่อินโดนีเซียไม่ค่อยสบายใจ เนื่องจากเกรงว่าจะเบี่ยงเบนความสนใจจากการจัดตั้งประชาคมอาเซียนไปสู่การจัดตั้งประชาคมที่ใหญ่กว่า ซึ่งหากมองในแง่ดี ก็มีเหตุผลพอสมควร เพราะที่ผ่านมาอาเซียนมักจะกระตือรือร้นสนใจที่จะร่วมมือกับประเทศภายนอกที่มีทุนหนากระเป๋านักมากกว่าประเทศภายในกลุ่มอาเซียนด้วยกันเอง แต่หากมองในแง่ลบ อินโดนีเซียอาจไม่ต้องการเห็นการรวมตัวในกรอบอาเซียน+3 ซึ่งอาจทำให้ประชาคมอาเซียนที่มีอินโดนีเซียเป็นยักษ์ใหญ่ถูกกลืนหายไป การดึงเอาออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ซึ่งมีใช้ชาติเอเชียเข้ามาร่วม นอกจากจะทำให้ทิศทางของ EAS เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังช่วยชะลอหรือเปลี่ยนทิศทางการรวมตัวในเอเชียตะวันออกได้ด้วย

อินโดนีเซียไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนชื่อการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 เป็น EAS หรือการจัดประชุม EAS เพื่อแทนที่การประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ซึ่งจะนำไปสู่การสิ้นสุดลงของกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ที่ดำเนินมาด้วยดี โดยไม่มีหลักประกันว่า จะได้ประโยชน์อะไรที่ชัดเจนกลับมา นอกจากนี้ ควรต้องคำนึงถึงการรักษาบทบาทนำของอาเซียน โดยในกรอบอาเซียน+3 ประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศรวมกันเป็นกลุ่มในการร่วมมือกับประเทศ+3 ในกรอบ EAS การเข้าร่วมและดำเนินกิจกรรมอาจเป็นเรื่องของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ ดังนั้น ประโยชน์ที่อาเซียนเคยได้รับจากการเข้าร่วมเป็นกลุ่มเช่นในกรอบอาเซียน+3 อาจจะสูญเสียไป

ดังนั้น จึงควรมีการแบ่งแยกบทบาทของการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 กับการประชุม EAS โดยต้องดำรงบทบาทนำของอาเซียนในกระบวนการจัดตั้ง EAc และเห็นว่าอาเซียนจะต้องสร้างทัศนคติใหม่ที่สร้างสรรค์และเด่นชัด โดยการมองออกไปนอกกรอบอาเซียน+3 อาเซียนควรจะเป็นศูนย์กลาง และมีการเชื่อมโยงไปยังประเทศ

ต่างๆ ใน 3 ทิศทาง คือ ทางเหนือเชื่อมโยงกับประเทศ+3 ทางตะวันตกเชื่อมโยงกับอินเดีย ทางใต้เชื่อมโยงกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับอาเซียน คือ การรวมตัวเพื่อจัดตั้งประชาคมอาเซียน การจัดประชุม EAS ต้องไม่เบี่ยงเบนความสนใจของอาเซียนไปจากเป้าหมายดังกล่าว

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่ามาเลเซียและอินโดนีเซียจะให้ความสำคัญต่อการรวมตัวของอาเซียนไม่น้อยไปกว่ากัน แต่ทั้งสองประเทศมีมุมมองต่อการรวมตัวในเอเชียตะวันออกไม่เหมือนกัน อินโดนีเซียมองว่า การรวมตัวในเอเชียตะวันออกจะเข้ากลืนหรือเจือจางการรวมตัวของอาเซียน ในขณะที่มาเลเซียมองว่า การรวมตัวในกรอบอาเซียน+3 เป็นอีกชั้นหนึ่งของการรวมตัวในภูมิภาค (another layer of regional integration) โดยมีอาเซียนเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งจะไม่ทำให้อาเซียนจางหายไป แต่จะทำให้อาเซียนมีพลังเข้มแข็งมากขึ้น โดยอาศัยการสนับสนุนของประเทศ+3 ทำที่ที่แตกต่างกันระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซียทำให้ทั้งสองประเทศนี้ต้องเผชิญหน้ากันหลายครั้ง ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากมุมมองที่แตกต่างกัน และส่วนหนึ่งอาจมาจากความหวาดระแวงกันเอง ซึ่งมีมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการจัดตั้งอาเซียน และทำให้ทั้งสองประเทศนี้ไม่ปรารถนาที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งมีบทบาทนำ

สิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศสมาชิกอาเซียนอีกประเทศหนึ่งที่มีท่าทีที่ชัดเจนเกี่ยวกับความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออก สิงคโปร์เป็นประเทศเล็กที่ต้องพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศเป็นหลัก ดังนั้น จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการรวมตัวทางเศรษฐกิจในกรอบอาเซียนหรือกรอบที่ใหญ่กว่า ซึ่งจะนำมาซึ่งโอกาสในทางการค้าและการลงทุน สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีระบบการค้าเสรี โดยแทบจะไม่มีการกีดกันภาษีนำเข้าเลย การรวมทางเศรษฐกิจในกรอบกว้างขึ้นย่อมเป็นประโยชน์ต่อสิงคโปร์

อย่างไรก็ดี สิ่งที่สิงคโปร์กังวลอย่างมากสำหรับการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อิทธิพลของเงินที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งก็เป็นประเด็นที่ประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ก็มีความวิตกกังวลเช่นกัน แต่ท่าทีที่แสดงออกมาแตกต่างกัน นายลี กวน ยู อดีตนายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ เคยกล่าวว่า การก้าวขึ้นมาไม่ว่าจะโดยชาติไหนๆ เป็นสิ่งที่น่าตื่นตา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่น่าหวาดระแวง (“Any rise will be spectacular and will raise suspicions”)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำจาก นาย โกะ จึก ตง มาเป็นนายลี เซียน ลุง ท่าทีของสิงคโปร์ต่อความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สิงคโปร์ผลักดันให้อินเดียได้เข้าร่วมใน EAS เพื่อคานอิทธิพลของจีน โดยการจับมือเป็นพันธมิตรกับอินโดนีเซียในการบีบให้มาเลเซียยอมรับให้อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมใน EAS อย่างไรก็ตาม ทั้งสองประเทศนี้ก็จะมีความเห็นตรงกันในการเปิดให้ประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 ได้เข้าร่วมใน EAS แต่สักทีแล้ว ทั้งสองประเทศก็มีเหตุผลของตนซึ่งอาจจะไม่เหมือนกันสักทีเดียวนัก

หลักเกณฑ์ 3 ประการในการเข้าร่วมใน EAS ที่สิงคโปร์เสนอในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ เดือนเมษายน ค.ศ. 2005 ซึ่งได้แก่ (1) การเป็นประเทศคู่เจรจาเต็มตัว (2) การมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับอาเซียน และ (3) การภาคยานุวัติหรือตกลงที่จะภาคยานุวัติ TAC สะท้อนให้เห็นว่า สิงคโปร์มีประเทศที่ต้องการอยู่ในใจอยู่แล้วว่าควรจะเป็นประเทศ

เงื่อนไขทั้ง 3 ประการดังกล่าวที่สิงคโปร์เสนอ สะท้อนถึงความปรารถนาของสิงคโปร์ที่จะให้ประเทศใดประเทศหนึ่งได้เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมใน EAS สำหรับสิงคโปร์แล้ว EAS ควรเป็นเวทีไปสู่การจัดตั้ง EAc มิใช่อาเซียน+3 ซึ่งสิงคโปร์มองว่าอาจถูกครอบงำโดยจีน นอกจากนี้ สิงคโปร์ยังปรารถนาที่จะเห็นสหรัฐฯ เข้ามามีส่วนร่วมในความ

ร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างไรก็ตาม สำหรับการรวมตัวของอาเซียน สิงคโปร์ค่อนข้างที่จะมีความเห็นที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ ประสงค์ที่จะให้มีการรวมตัวที่เป็นปีกแผ่น เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง และขีดความสามารถในการแข่งขัน สิงคโปร์เป็นผู้เสนอแนวคิดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และผลักดันการลงนามกฎบัตรอาเซียน ซึ่งได้รับการลงนามในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่สิงคโปร์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2007 สิงคโปร์มักจะย้ำหนักแน่นตลอดเวลาว่า อาเซียนต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ไทย

บทบาทและท่าทีของไทยในความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเดินสายกลาง ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ ทำให้ไทยสามารถเข้าได้กับทุกประเทศ ข้อเสีย คือ ทำให้ถูกมองว่าไม่มีท่าทีที่ชัดเจนของตนและเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งมักจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งในประเทศไทยก็มีส่วนสำคัญทำให้ไทยไม่สามารถแสดงบทบาทนำได้อย่างเต็มที่

ในช่วงที่ประเทศไทยพอจะมีความมั่นคงทางการเมืองในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (นายกรัฐมนตรีระหว่างปี ค.ศ. 2001-2006) ไทยกลับไม่ค่อยให้ความสนใจกับอาเซียนมากนัก ในช่วงที่ทักษิณก้าวขึ้นสู่อำนาจเป็นช่วงที่ผู้นำอาเซียนคนสำคัญ เช่น นายมหาเธร์ โมฮัมหมัด และนายโกะ จึก ตง กำลังจะก้าวลงจากตำแหน่ง จึงมีการคาดหมายกันว่า ทักษิณจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำอาเซียน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ความสนใจของทักษิณกลับมิได้อยู่ที่อาเซียน แต่เป็นกรอบความร่วมมือที่ทักษิณเป็นผู้ริเริ่มเอง ได้แก่ ACMECS และ ACD

แม้ว่าในระดับการเมือง ผู้นำของไทยจะไม่ค่อยสนใจหรือมีเวลาว่างพอที่จะสนใจอาเซียนหรืออาเซียน+3 แต่ในระดับข้าราชการประจำ ไทยได้มี

ส่วนผลักดันความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างน้อยในเดือนกันยายน ค.ศ. 2003 ไทยได้จัดทำ Concept Paper on Deepening ASEAN+3 Cooperation Process เสนอแนะแนวทางและยุทธศาสตร์ในการดำเนินมาตรการความร่วมมือที่เสนอแนะโดย EASG

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2006 ไทยได้จัดทำ Discussion Paper on East Asia Summit เสนอแนะรูปแบบ บทบาท และกลไกการดำเนินงานของการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit-EAS) เพื่อให้เวทีซึ่งเพิ่งจะจัดขึ้นใหม่นี้เป็นเวทีหารือทางยุทธศาสตร์อย่างแท้จริงในลักษณะเดียวกับ G8

แม้ว่าการจัดเอกสารต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจะช่วยส่งเสริมบทบาทของไทยในระดับหนึ่ง แต่หากปราศจากการสนับสนุนจากฝ่ายการเมืองแล้ว ก็เป็นการยากที่จะชูบทบาทของไทยให้เป็นที่ยอมรับในเวทีความร่วมมือในภูมิภาค

ท่าทีของประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ

ประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ มีท่าทีที่เป็นผู้ตามมากกว่าที่จะเป็นผู้นำ ฟิลิปปินส์มีปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองภายในเช่นเดียวกับไทย ในช่วงที่เจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนกำลังหารือเกี่ยวกับประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS ฟิลิปปินส์ยืนอยู่ฝ่ายเดียวกับมาเลเซีย คือ เห็นว่า EAS ควรเริ่มต้นด้วยประเทศอาเซียน+3 เมื่ออาเซียนบรรลุฉันทมติเปิดโอกาสให้ประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 เข้าร่วมใน EAS ฟิลิปปินส์เป็นประเทศหนึ่งที่สนับสนุนการเข้าร่วมของรัสเซีย

ภายหลังที่เข้ารับหน้าที่ประธานอาเซียน ฟิลิปปินส์เสนอที่จะเชิญผู้นำรัสเซียเข้าร่วมการประชุม EAS ในฐานะแขกของประเทศเจ้าภาพตั้ง เช่นที่มาเลเซียเคยกระทำในการประชุม EAS ครั้งแรก แต่ถูกสิงคโปร์คัดค้าน ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงมะนิลาเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2007 ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์กล่าวต้อนรับ

รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่เข้าเยี่ยมชมการวะและมีการกล่าวถึงรัสเซียว่า ควรจะได้เข้าร่วมใน EAS ในอนาคต ในขณะที่ลาว และเวียดนาม ซึ่งมีความใกล้ชิดกับรัสเซียเป็นพิเศษ ก็มีท่าทีสนับสนุนรัสเซียอย่างชัดเจน แต่ประเทศสมาชิกอาเซียนเหล่านี้และประเทศสมาชิกอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ พม่า กัมพูชาและบรูไนฯ มักจะเป็นผู้ตามมากกว่าที่จะเป็นผู้นำในการกำหนดทิศทางความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียง

ท่าทีของประเทศนอกกลุ่มอาเซียน:

จีน

จีนออกมาเคลื่อนไหวขอเป็นเจ้าภาพจัดประชุม EAS ตามที่ผู้นำสิงคโปร์เสนอในการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ที่บาหลี ในปี ค.ศ. 2003 การออกมาเคลื่อนไหวดังกล่าว จีนอาจจะไม่คาดคิดว่าจะทำให้ประเทศที่หวาดระแวงจีนเป็นทุนเดิมอยู่แล้วเกิดความหวาดระแวงจีนมากยิ่งขึ้นไปอีก และในที่สุดทำให้ทิศทางของ EAS ต้องเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเริ่มตระหนักว่า คงจะไม่สามารถเป็นเจ้าภาพจัดประชุม EAS ครั้งแรกได้ตามที่คาดในตอนแรก จีนยังหวังที่จะได้เป็นเจ้าภาพจัดประชุม EAS ครั้งที่ 2 เพื่อมิให้ตัวเองต้องเสียหน้า แต่เมื่อทราบว่า ทิศทางของ EAS ได้เปลี่ยนแปลงไป ภายหลังจากที่มีการเปิดให้ประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 ได้เข้าร่วมใน EAS จีนก็เปลี่ยนท่าทีโดยหันมาให้ความสำคัญกับกรอบอาเซียน+3

ในมุมมองของจีน EAS ควรเป็นเวทีสำหรับการหารือระหว่างประเทศอาเซียน+3 กับประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาค ในทำนองเดียวกันกับกรอบอาเซียน+3 ซึ่งเป็นเวทีความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศ+3 จีนสนับสนุนการเข้าร่วมของรัสเซีย และไม่ขัดข้องถ้าประเทศอื่นๆ จะขอเข้าร่วม จีนค่อนข้างจะผิดหวังที่รัสเซียไม่ได้เข้าร่วมใน EAS ในขณะที่ประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 ที่ได้เข้าร่วมเป็นประเทศที่จีนมอง

ว่าถูกดึงเข้ามาเพื่อมาคานอิทธิพลของจีน

อย่างไรก็ดี เมื่อจีนเห็นว่าญี่ปุ่นออกมาเคลื่อนไหวผลักดันเต็มที่ให้อินเดีย ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เข้าร่วมใน EAS และต้องการให้ EAS เป็นส่วนหนึ่งของการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อคานอิทธิพลของจีน ท่าทีของจีนก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ นอกจากจะหันมาสนับสนุนกรอบอาเซียน+3 ให้เป็นกลไกหลักในการจัดตั้ง EAEC แล้ว ยังสนับสนุนบทบาทนำของอาเซียนอย่างเต็มที่ เพราะจีนคงจะตระหนักเป็นอย่างดีว่า ด้วยสภาพการณ์และเงื่อนไขที่เป็นอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนและญี่ปุ่นไม่สามารถที่จะจับมือกันเป็นผู้นำในการรวมตัวในภูมิภาคได้ นอกจากนี้ จีนและญี่ปุ่นคงจะยอมรับไม่ได้ที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นำในการรวมตัว อาเซียนเองก็คงจะรับไม่ได้ที่จะให้ยักษ์ใหญ่ทั้งสองประเทศเป็นผู้นำ ดังนั้น จีนจึงสนับสนุนบทบาทนำของอาเซียนอย่างเต็มที่

สำหรับจีน อาเซียนที่เป็นปีกแผ่นย่อมจะเป็นผลดีต่อจีนมากกว่าอาเซียนที่แตกแยกและอ่อนแอ ซึ่งจะถูกแทรกแซงจากภายนอกได้โดยง่าย นโยบายของจีนต่อภูมิภาคค่อนข้างที่จะชัดเจนว่า จีนต้องการเห็นความสงบสุขของประเทศในภูมิภาค จีนไม่ต้องการเห็นปัญหาและความวุ่นวายใดๆ ในละแวกบ้าน ทั้งนี้ เพื่อที่จีนจะสามารถทุ่มเทให้การพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ สิ่งสำคัญที่สุดของจีน คือ การพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าเพื่อรักษาอำนาจและความชอบธรรมในการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของประเทศ แม้ว่าจีนจะเป็นประเทศที่กว้างใหญ่มหึมาแต่ก็แตกสลายง่าย ซึ่งเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้งหลายหนในอดีตในช่วงที่จีนอ่อนแอ

สำหรับความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนมองว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ประเทศในภูมิภาคสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสงบ และสมานฉันท์ ปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก จีนไม่ค่อยพอใจมากนักต่อการดึงประเทศ

ต่างๆ นอกภูมิภาคเข้ามาเพื่อคานอิทธิพลของจีน หรือมาสร้างวงล้อม (containment) เพื่อสกัดอิทธิพลของจีนที่กำลังเพิ่มขึ้น ตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของจีน

ญี่ปุ่น

ความกังวลต่ออิทธิพลของจีนที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ญี่ปุ่นไม่เชื่อว่า กรอบอาเซียน+3 จะเป็นกลไกที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะอาจถูกจีนครอบงำได้โดยง่าย ก่อนที่จะมีการประชุม EAS ญี่ปุ่นไม่ค่อยพอใจต่อบทบาทและท่าทีของอาเซียนมากนัก โดยญี่ปุ่นมองว่าอาเซียนค่อนข้างที่จะเอนเอียงไปทางจีน การที่จีนออกมาเคลื่อนไหวเสนอตัวเป็นเจ้าของจัดประชุม EAS ทำให้ญี่ปุ่นหวาดระแวงจีนมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ญี่ปุ่นจึงต้องการเห็นกรอบความร่วมมือที่กว้างกว่ากรอบอาเซียน+3 โดยปรารถนาที่จะเห็นประเทศพันธมิตรที่เป็นประชาธิปไตย เช่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมด้วย

เมื่อมีความพยายามที่จะผลักดันให้มีการจัดประชุม EAS ญี่ปุ่นในตอนแรกมีท่าทีที่ค่อนข้างระมัดระวัง เนื่องจากหวาดระแวงจีน อย่างไรก็ตาม เมื่อเริ่มตระหนักว่า การประชุม EAS คงจะเกิดขึ้น ญี่ปุ่นจึงหันมาให้ความสนใจเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยกระโดดเข้ามาเป็นผู้เล่นด้วย เพื่อที่จะผลักดัน EAS ไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2004 ญี่ปุ่นได้เสนอเอกสารอีกหนึ่งฉบับเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ EAS และความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) ญี่ปุ่นยอมรับในความสำคัญของกรอบอาเซียน+3 ในฐานะกรอบความร่วมมือหลัก (core framework) ในความพยายามจัดตั้งประชาคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ดี ญี่ปุ่นเห็นว่า มีความจำเป็นที่กรอบอาเซียน+3 จำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ บนพื้นฐานของหลักการเปิดกว้าง

โปร่งใส และครอบคลุม (openness, transparency, and inclusiveness)

(2) ในประเด็นเรื่องประเทศใดควรจะได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกใน EAC ญี่ปุ่นเห็นว่า เป็นเรื่องของอนาคต ประเทศที่ได้เข้าร่วมใน EAS ไม่ได้หมายความว่า จะได้เข้าเป็นสมาชิก EAC

(3) ญี่ปุ่นเห็นว่า ประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศ+3 ควรมีบทบาทที่สมดุลในความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียง ในขณะเดียวกันควรมีการปฏิสัมพันธ์ที่เพียงพอระหว่างประเทศอาเซียน+3 และประเทศอื่นๆ ญี่ปุ่นเสนอให้แบ่งการประชุม EAS ออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก เรียกว่า 'core session' ระหว่างประเทศอาเซียน+3 เพื่อหารือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งประชาคม ช่วงที่สอง เรียกว่า 'expanded session' เป็นการพบหารือกันระหว่างประเทศอาเซียน+3 และประเทศอื่นๆ เพื่อประเทศอาเซียน+3 จะได้สรุปให้ประเทศอื่นๆ ทราบถึงสิ่งที่ได้หารือใน 'core session'

(4) ญี่ปุ่นเห็นว่า ควรมีการหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม และควรให้ประเทศ+3 ได้เป็นประธานร่วมของการประชุม การประชุม EAS ควรมีความถี่ไปกับการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 แต่ไม่ควรจัดทุกปี (held only once in multiple years)

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 ญี่ปุ่นได้เสนอเอกสารอีกฉบับ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) ย้ำการยอมรับบทบาทนำของอาเซียน และแสดงความยินดีต่อการตัดสินใจของอาเซียนที่จะให้มีการจัดประชุม EAS ครั้งแรกที่มาเลเซีย แต่ต้องการเห็นการแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างประชุมสุดยอดอาเซียน+3 และ EAS ญี่ปุ่นสนับสนุนการจัดประชุม EAS อย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่เห็นด้วย หากจะมีการแยกจัดประชุมสุดยอดทั้งสองในปีเดียวกัน

(2) ญี่ปุ่นยอมรับว่า กรอบอาเซียน+3 เป็นแกนหลักของความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียง

แต่ในขณะเดียวกันก็เห็นว่า ควรมีการปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย รวมทั้งสหรัฐฯ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง โดยยกตัวอย่างกรณีที่ประเทศดังกล่าวได้เข้ามาช่วยเหลือประเทศในภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ

(3) ย้ำข้อเสนอของญี่ปุ่นในเรื่องรูปแบบการประชุมที่แบ่งเป็นสองช่วง คือ 'core session' และ 'expanded session' ซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า 'Two-Tier Approach' อย่างไรก็ดี หากเป็นไปได้ ญี่ปุ่นเห็นว่า ควรจะจัดรวมเป็น session เดียว แต่ญี่ปุ่นตระหนักถึงท่าทีของประเทศอาเซียน+3 เกี่ยวกับบทบาทของกรอบอาเซียน+3 ญี่ปุ่นจึงเสนอรูปแบบการประชุมซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า 'Two-Tier Approach' โดยหากมีการจัดประชุมสุดยอดอาเซียน+3 และ EAS ในช่วงเดียวกัน การประชุมสุดยอดอาเซียน+3 อาจถือเป็น 'core session' ในขณะที่ EAS ถือเป็น 'expanded session' การประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ควรจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ ในขณะที่ EAS ควรจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ หรือที่เรียกว่า 'retreat'

ท่าทีของญี่ปุ่นเกี่ยวกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่าง EAS และกรอบอาเซียน+3 ความจริงแล้วก็ได้แตกต่างไปจากท่าทีของจีนและมาเลเซีย ซึ่งต้องการให้ EAS เป็นเวทีหารือระหว่างประเทศอาเซียน+3 และประเทศอื่นๆ แต่ปัจจัยที่ทำให้ท่าทีของญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเจรจาสร้างปฏิญญาสองฉบับเพื่อแบ่งแยกบทบาทระหว่าง EAS และกรอบอาเซียน+3 คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่นได้เลวร้ายลงอย่างมากในปี ค.ศ. 2005 อันเนื่องมาจากการเดินทางไปสักการะศาลเจ้ายาซึคุนิอย่างต่อเนื่องของนายกรัฐมนตรีจุนอิชิโร โคอิซุมิ ซึ่งสร้างความไม่พอใจอย่างมากให้แก่จีนและสาธารณรัฐเกาหลี จนถึงกับมีการยกเลิกการประชุมสุดยอดระหว่างประเทศทั้งสาม ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 ซึ่งจัดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานถึง 6 ปี นับตั้งแต่นั้นปี ค.ศ. 1999

ญี่ปุ่นยังยอมรับบทบาทนำของอาเซียน และเห็นว่า กรอบอาเซียน+3 เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือในเอเชียตะวันออก เพื่อก้าวไปสู่การจัดตั้ง EAc แต่ญี่ปุ่นต้องการเห็นการเปิดกว้างและโปร่งใส โดยไม่ต้องการเห็นการรวมกลุ่มในลักษณะที่ปิดกันประเทศอื่นๆ ญี่ปุ่นปรารถนาที่จะเห็นประเทศพันธมิตรที่ร่วมอุดมการณ์ประชาธิปไตย ได้แก่ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมใน EAS รวมทั้งสหรัฐฯ ญี่ปุ่นพยายามผลักดันให้สหรัฐฯ ได้เข้าร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ใน EAS แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากสหรัฐฯ เองไม่สนใจ รูปแบบการประชุมของ EAS ซึ่งมีเฉพาะผู้นำเท่านั้นที่เข้าร่วม และไม่มีห้องสำหรับรับฟังเสียงการประชุมของผู้นำ ทำให้เป็นการยากที่จะมีผู้สังเกตการณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่นมีความสำคัญอย่างมากต่อทิศทางความร่วมมือและการรวมตัวในเอเชียตะวันออก หากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองไม่ราบรื่น เส้นทางไปสู่การรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกก็คงจะไม่ราบรื่นตามไปด้วย การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของจีน ซึ่งส่งผลให้จีนผงาดขึ้นมาในเวทีโลก ทำให้ญี่ปุ่นวิตกกังวลอย่างมาก และไม่มั่นใจกับการรวมตัวในเอเชียตะวันออกจำกัดที่จำกัดเฉพาะประเทศอาเซียน+3 เท่านั้น ญี่ปุ่นจึงหันมาให้ความสำคัญแก่ EAS และต้องการเห็น EAS มีบทบาทมากขึ้นในการรวมตัวในภูมิภาค ญี่ปุ่นได้เสนอแนวคิดการจัดทำ Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA) และการจัดตั้ง Economic Research Institute in ASEAN and East Asia (ERIA) ในการประชุม EAS ครั้งที่ 2 ซ้อริเริ่มดังกล่าว⁴ ของญี่ปุ่นได้สร้างความหวาดระแวงอย่างมากให้แก่จีน ซึ่งได้ผลักดันให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง East Asia Free Trade Area (EAFTA) ในกรอบอาเซียน+3

สาธารณรัฐเกาหลี

บทบาทของสาธารณรัฐเกาหลี โดยเฉพาะในสมัยประธานาธิบดี คิม แด จุง จึงค่อนข้างที่จะโดดเด่น การเป็นผู้เล่นระดับกลาง ทำให้สาธารณรัฐเกาหลีไม่เป็นที่หวาดระแวง การผลักดันจัดตั้ง EAVG และ EASG ของสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายการจัดตั้ง EAc และการจัดประชุม EAS อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับ หากจีนหรือญี่ปุ่นเป็นผู้เสนอเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่า ภายหลังกยุคของประธานาธิบดี คิม แด จุง บทบาทของสาธารณรัฐเกาหลีในกรอบอาเซียน+3 ได้ลดลงไปมาก ประธานาธิบดีโนห์ มู เฮียน ค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าในเอเชียตะวันออกโดยรวม ดังนั้น ในช่วงที่มีความพยายามที่จะผลักดันให้มีการจัดประชุม EAS สาธารณรัฐเกาหลีจึงไม่ค่อยที่จะมีบทบาทมากนัก สิ่งที่สาธารณรัฐเกาหลีให้ความสำคัญมากที่สุดกลับเป็นเรื่องความเป็นเจ้าของร่วมกัน (ownership) หรือการมีบทบาทที่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศ+3

สาธารณรัฐเกาหลีไม่ค่อยพอใจนักที่อาเซียนตัดสินใจเกี่ยวกับบทบาท รูปแบบ และประเทศที่จะเข้าร่วม รวมทั้งเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์สามประการในการเข้าร่วมใน EAS โดยไม่เปิดโอกาสให้ประเทศ+3 ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ทั้งๆ ที่แนวคิดในการจัดประชุม EAS เป็นสิ่งที่ประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศ+3 ริเริ่มร่วมกัน ดังนั้น เมื่อมีฉันทมติให้มีการจัดประชุม EAS สิ่งที่สาธารณรัฐเกาหลีเรียกร้องอย่างมาก คือ การให้โอกาสแก่ทุกประเทศในการเป็นเจ้าของภาพจัดการประชุม ในการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน+3 ที่นครเกียวโต เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2005 เพื่อเตรียมสำหรับการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน+3 สมัยพิเศษ สาธารณรัฐเกาหลีเรียกร้องอย่างหนักแน่นในเรื่องโอกาสการเป็นเจ้าภาพ

⁴ CEPEA และ ERIA เป็นข้อริเริ่มของนายโตชิฮิโร นิกไก (Toshihiro Nikai) รัฐมนตรีเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2006

จัดการประชุม EAS โดยขอให้อาเซียนให้คำตอบในเรื่องนี้ในการประชุมครั้งนี้ ทำที่ที่แข็งแกร่งของสาธารณรัฐเกาหลีสร้างความวิตกให้ฝ่ายอาเซียนอย่างมาก เจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนต้องประชุมฉุกเฉินเพื่อพิจารณาสิ่งที่สาธารณรัฐเกาหลีเรียกร้องซึ่งฝ่ายอาเซียนเห็นพ้องที่จะยืนยันท่าทีเดิมที่จะให้มีการจัดประชุม EAS ในอาเซียนเท่านั้น

การที่จีนและญี่ปุ่นมีท่าทีที่ยินยอมคล้อยตามฉันทามติของอาเซียน แม้ว่าจะไม่ค่อยจะพอใจมากนักกับการตัดสินใจแต่ฝ่ายเดียวของอาเซียน ทำให้สาธารณรัฐเกาหลีต้องยอมคล้อยตามด้วย แต่สาธารณรัฐเกาหลีก็มักจะย้ำในประเด็นเรื่องความเป็นเจ้าของร่วมกัน (ownership) หรือการมีบทบาทที่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศ+3 สำหรับประเด็นเรื่องความร่วมมือในภูมิภาค ในช่วงที่มีการเจรจาจัดทำปฏิญญากรุงกัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก สาธารณรัฐเกาหลีมีความเห็นอ่อนแอถึงไปทางญี่ปุ่นมากกว่าจีน คือ ต้องการให้ EAS มีบทบาทในการจัดตั้ง EAc อย่างไรก็ดี สาธารณรัฐเกาหลีได้เปลี่ยนท่าทีในภายหลังโดยหันเหไปทางจีนมากกว่าญี่ปุ่น คือ ต้องการให้มีการแบ่งแยกบทบาทอย่างชัดเจนระหว่างกรอบอาเซียน+3 และ EAS และเห็นว่า การรวมตัวในภูมิภาคและการจัดตั้ง EAc ควรอยู่ภายใต้กรอบอาเซียน+3 สาธารณรัฐเกาหลีได้ออกมาผลักดันให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำ EAFTA ระยะที่สองต่อจากจีน และมีท่าทีที่ระมัดระวังเกี่ยวกับข้อเสนอของญี่ปุ่นในเรื่อง CEPEA และ ERIA

อินเดีย

อินเดียให้ความสนใจอย่างมากกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงที่อินเดียหันมาใช้นโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1991 อินเดียพบว่าประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเคยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย มีความเจริญ

ก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมากกว่าอินเดีย ซึ่งทำให้อินเดียต้องเร่งพัฒนาตนเอง ภายหลังจากการปฏิรูปเศรษฐกิจของอินเดียเริ่มเห็นผล อินเดียได้แสดงความปรารถนาที่จะเห็นการรวมตัวทางเศรษฐกิจในเอเชีย ในความเห็นของอินเดีย ศตวรรษที่ 21 เป็นศตวรรษของเอเชีย โดยอินเดียและจีนจะก้าวขึ้นมาเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกในศตวรรษนี้ และนี่คือส่วนหนึ่งนโยบาย “มองตะวันออก” ของอินเดีย

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2005 ปลัดกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียได้เชิญเอกอัครราชทูตประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าพบ เพื่อขอให้สนับสนุนการเข้าร่วมของอินเดียใน EAS โดยชี้แจงว่า อินเดียมองว่าการจัดประชุม EAS เป็นเหตุการณ์สำคัญที่จะวางรากฐานไปสู่การรวมตัวในภูมิภาคในกรอบที่กว้างขึ้น แนวคิดการจัดประชุม EAS สอดคล้องกับมุมมองในระยะยาวของอินเดียที่ปรารถนาที่จะเห็นการรวมตัวทางเศรษฐกิจในเอเชีย และสอดคล้องกับข้อเสนอของนายมานโมฮัน ซิงก์ (Manmohan Singh) นายกรัฐมนตรีของอินเดียในการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดีย ครั้งที่ 3 ที่เวียงจันทน์ในปี ค.ศ. 2004 ที่เสนอให้ประเทศสมาชิกอาเซียน จีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และอินเดีย ร่วมกันจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจเอเชีย (Asian Economic Community) เพื่อเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองของเอเชีย

ในความเห็นของอินเดีย ประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS ควรจะได้แก่ประเทศที่มีประชุมสุดยอดกับอาเซียนเป็นประจำ ซึ่งได้แก่ จีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และอินเดีย ในการโน้มน้าวเพื่อให้อาเซียนสนับสนุนการเข้าร่วมของอินเดีย อินเดียชี้ว่า การเข้าร่วมของอินเดียจะช่วยสร้างสมดุลทางภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐศาสตร์ของการรวมตัวในเอเชีย ซึ่งจะทำให้อาเซียนสามารถรักษาบทบาทนำได้ต่อไป นอกจากนี้ อินเดียยังอ้างอีกด้วยว่า ได้หารือกับประเทศ+3 แล้ว และได้รับการสนับสนุนให้อินเดียเข้าร่วมใน EAS

ภายหลังจากที่อาเซียนสามารถบรรลุฉันทามติ

เกี่ยวกับการเข้าร่วมใน EAS ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอย่างไม่เป็นทางการที่เมืองเซบู เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2005 รัฐมนตรีต่างประเทศของอินเดียได้มีหนังสือแสดงความขอบคุณรัฐมนตรีต่างประเทศของอาเซียน และแสดงความหวังว่าปฏิญญาที่จะมีการลงนามในการประชุม EAS ครั้งแรกจะมีการกำหนดวิสัยทัศน์ระยะยาวของผู้นำเกี่ยวกับการรวมตัวในภูมิภาค

อย่างไรก็ดี อินเดียมีความกังวลว่า อาจจะมีการจัดแบ่งชั้นของประเทศที่จะเข้าร่วม ระหว่างประเทศอาเซียน+3 และประเทศอื่นๆ ได้แก่ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ อินเดียไม่ต้องการเห็นการแบ่งแยกในลักษณะดังกล่าว โดยต้องการให้ทุกประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS มีความเท่าเทียมเสนอกัน อินเดียสนับสนุนให้มีการจัดประชุม EAS เป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและความน่าเชื่อถือต่อเวทีความร่วมมือใหม่นี้

นอกจากภาครัฐแล้ว ภาควิชาการของอินเดียก็ให้ความสนใจอย่างมากต่อแนวคิดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจเอเชีย (Asian Economic Community-AEC) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2005 Research and Information System (RIS) for Developing Countries ซึ่งเป็นสถาบันวิจัยชั้นนำของอินเดีย ได้จัดการประชุมระดับสูงว่าด้วยการรวมตัวทางเศรษฐกิจในเอเชีย เพื่อมุ่งสู่การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจเอเชีย โดยมีการหารือเกี่ยวกับการจัดตั้ง AEC ซึ่งอินเดียเห็นว่า ในขั้นแรก ควรประกอบด้วย ญี่ปุ่น อาเซียน จีน อินเดีย และเกาหลี (Japan ASEAN China India and Korea - JACIK)

ทันทีที่อาเซียนบรรลุฉันทามติให้มีการจัดประชุม EAS อินเดียจึงไม่รีรอที่จะกระโดดขอเข้าร่วมด้วย แต่ก็พบกับความผิดหวัง เมื่อทราบภายหลังว่า EAS ได้ถูกกำหนดให้เป็นเพียงเวทีหารือทางยุทธศาสตร์ที่เปิดกว้าง ซึ่งจะทำให้ EAS ไม่สามารถเป็นกลไกที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์การรวมตัวในเอเชียของอินเดียได้ ดังนั้น อินเดียจึงยังให้ความ

สนใจที่จะเข้ากลุ่มอาเซียน+3 มากกว่า EAS ซึ่งมีออสเตรเลียและนิวซีแลนด์รวมอยู่ด้วย และอาจจะรวมประเทศอื่นๆ อีกในอนาคต

ออสเตรเลีย

ออสเตรเลียได้ติดตามความเคลื่อนไหวของอาเซียนในการพิจารณาประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS อย่างใกล้ชิด เมื่อทราบว่ามีโอกาสเชื่อมโยงการเข้าร่วมใน EAS กับการภาคยานุวัติ TAC ออสเตรเลียค่อนข้างที่จะไม่สบายใจ โดยต้องการให้แยกเรื่องทั้งสองออกจากกัน ภายหลังจากที่รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนพบหารือกันอย่างไม่เป็นทางการที่เมืองเซบู และสามารถบรรลุฉันทามติให้เปิดกว้างสำหรับการเข้าร่วมใน EAS และกำหนดเงื่อนไข 3 ประการในการเข้าร่วม ซึ่งรวมถึงการภาคยานุวัติ TAC ออสเตรเลียมีความพอใจในระดับหนึ่งว่า EAS จะไม่จำกัดเฉพาะแค่ประเทศอาเซียน+3 เท่านั้น แต่ก็ยังมีความกังวลในประเด็นเรื่องการภาคยานุวัติ TAC

ออสเตรเลียมอง TAC ว่า เป็นซากที่หลงเหลือมาจากยุคสงครามเย็น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของโลกในปัจจุบัน (a relic of the Cold War with little relevance to the current global environment) และเกรงว่า การภาคยานุวัติ TAC อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ นอกจากนี้ ออสเตรเลียยังมีความกังวลเกี่ยวกับหลักการบันดุง (Bandung Principles) ซึ่งเป็นหลักการอันหนึ่งใน TAC ซึ่งสะท้อนแนวคิดกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-aligned movement) รวมทั้งหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศของกันและกัน ซึ่งขัดกับท่าทีของออสเตรเลียที่สนับสนุนหลักการ pre-emptive strike นอกจากประเด็นดังกล่าว ออสเตรเลียยังไม่ค่อยสบายใจกับบทบาทของ High Council ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทตามที่ระบุใน TAC ซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียนเท่านั้น

ดังนั้น ออสเตรเลียจึงไม่ยอมให้เชื่อมโยง

เรื่องการภาคยานุวัติ TAC กับการเข้าร่วมใน EAS ซึ่งออสเตรเลียเห็นว่า ควรพิจารณาบนพื้นฐานของตัวมันเอง (on its own merit) แต่ฝ่ายอาเซียนยืนยันหนักแน่นในเรื่องนี้ นายบัดดาวิ นายกรัฐมนตรีของมาเลเซียได้ยืนยันเรื่องนี้ ในระหว่างการเยือนออสเตรเลีย ในปี ค.ศ. 2005 ว่า การภาคยานุวัติ TAC เป็น “สิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้” (absolute indispensable) สำหรับการเข้าร่วมใน EAS และยังคงถือเป็นการทดสอบความจริงใจของออสเตรเลียที่มีต่ออาเซียน

ท่าทีของฝ่ายอาเซียนที่ยืนยันหนักแน่นในเรื่องการภาคยานุวัติ TAC อีกทั้งการที่จีนได้แจ้งแก่ออสเตรเลียในระหว่างการเยือนจีนอย่างเป็นทางการของนายจอห์น ฮาวเวิร์ดว่า เรื่องการพิจารณาประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับฝ่ายอาเซียน ประกอบกับการที่นิวซีแลนด์ได้ประกาศอย่างชัดเจนที่จะภาคยานุวัติ TAC ในขณะที่อินเดียได้ภาคยานุวัติ TAC เรียบร้อยแล้ว ทำให้ออสเตรเลียจำเป็นต้องผ่อนปรนท่าที เพื่อที่จะได้มีโอกาสเข้าร่วมใน EAS เนื่องจากไม่ต้องการพลาดโอกาสที่สำคัญ รัฐบาลออสเตรเลียเองก็ถูกโจมตีโดยสื่อมวลชนในประเทศและพรรคฝ่ายค้านว่า กำลังดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างผิดพลาด

สำหรับออสเตรเลีย การภาคยานุวัติ TAC เป็นเสมือนการซื้อตั๋ว เพื่อที่จะได้มีโอกาสเข้าร่วมใน EAS ซึ่งออสเตรเลียมองว่า จะเป็นการนำไปสู่การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่สำคัญในเอเชีย ก่อนการประชุม EAS ครั้งแรก ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2005 นายอเล็กซานเดอร์ ดาวน์เนอร์ (Alexander Downer) รัฐมนตรีต่างประเทศออสเตรเลียได้แสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีอาณาเขตครอบคลุมเงินทางตอนเหนือ อินเดียทางตะวันตก และทางใต้จรดเกาะ Stewart ของนิวซีแลนด์ ซึ่งจะเป็นแผนสำรอง (Plan B) หากการเจรจาในกรอบ WTO ล้มเหลว ออสเตรเลียต้องการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการรวมตัวในเอเชียตั้งแต่ช่วงเริ่มแรก โดยจะไม่ดำเนินรอยตาม

นโยบายที่ผิดพลาดของอังกฤษที่ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวในยุโรปตั้งแต่แรก ซึ่งทำให้พลาดโอกาสที่จะกำหนดแนวทางการรวมตัวของยุโรป เพราะในช่วงที่อังกฤษเข้าเป็นสมาชิกในปี ค.ศ. 1973 โครงสร้างหลักของการรวมตัวในยุโรปได้ถูกกำหนดเรียบร้อยแล้ว

ออสเตรเลียเป็นประเทศที่ “โชคดี” กล่าวคือ เป็นชาติยุโรปที่มีความใกล้ชิดกับอเมริกาเหนือ และมีที่ตั้งอยู่ทางภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับเอเชีย ลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้ช่วยให้ออสเตรเลียสามารถปรับเปลี่ยนตัวให้เข้าการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของโลกได้ตลอดเวลา ในช่วงที่อังกฤษยังเรื่องอำนาจในฐานะประเทศเจ้าอาณานิคม ออสเตรเลียก็แสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับอังกฤษในฐานะประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเชื้อสายอังกฤษ ภายหลังจากอังกฤษเสื่อมอำนาจและหันไปให้ความสำคัญกับการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมยุโรป ออสเตรเลียก็หันไปมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในฐานะที่เป็นชาติตะวันตกด้วยกัน

นิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์เป็นประเทศเล็กที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของโลก เป้าหมายของนิวซีแลนด์ในการเข้าร่วมใน EAS คือ การไม่ถูกโดดเดี่ยวและไม่ได้มีส่วนร่วมในพัฒนาการที่สำคัญที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออก นิวซีแลนด์เช่นเดียวกับออสเตรเลียมองตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคนี้ (Being part of Asia without having to become Asian) นิวซีแลนด์ส่งออกสินค้ามากกว่าครึ่งหนึ่งไปยังประเทศใน EAS ดังนั้น ประเทศในกลุ่ม EAS จึงเป็นตลาดสำคัญสำหรับนิวซีแลนด์

รัสเซีย

รัสเซียพลาดโอกาสที่จะได้เข้าร่วมใน EAS อย่างน่าเสียดาย นักการทูตรัสเซียในประเทศสมาชิกอาเซียนพยายามแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับ

EAS ตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 2005 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อที่จะขอเข้าร่วมใน EAS ข้อผิดพลาดของรัสเซีย คือ ไม่แสดงท่าทีที่ชัดเจนตั้งแต่แรกโดยมีวัตถุประสงค์ให้ได้เสียงสนับสนุนจากประเทศสมาชิกอาเซียนให้ครบทุกประเทศก่อนจึงจะประกาศแสดงความจำนงอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้รัสเซียต้องพลาดโอกาสไปอย่างน่าเสียดายต่างๆ ที่ได้ติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ EAS มาโดยตลอด

ประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ส่วนใหญ่มีท่าทีในเชิงบวกต่อรัสเซีย ลาว และเวียดนามสนับสนุนรัสเซียอย่างเต็มที่ มาเลเซียในฐานะเจ้าภาพ EAS ครั้งแรก ก็ให้การสนับสนุนรัสเซียเช่นกัน สำหรับไทย นายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรภายหลังจากกลับจากการเดินทางเยือนรัสเซียในปี ค.ศ. 2005 ได้กำชับให้รัฐมนตรีต่างประเทศไปเจรจาว่านล้อมสิงคโปร์มิให้คัดค้านการเข้าร่วมของรัสเซีย และยังได้โทรศัพท์หารือกับผู้นำสิงคโปร์ด้วยตนเอง แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนท่าทีของสิงคโปร์ได้

สำหรับประเทศนอกกลุ่มอาเซียน จีนมีท่าทีที่ชัดเจนที่จะเห็นรัสเซียได้เข้าร่วมใน EAS ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่เห็นด้วย ประเทศที่เข้ามาใหม่ เช่น ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ไม่อยากให้ EAS ขยายวงออกไปจาก 16 ประเทศ ก่อนที่จะได้เข้าร่วมใน EAS นิวซีแลนด์ย้ำว่า EAS ควรเป็นการประชุมที่เปิดกว้าง โดยใช้คำว่า 'open and inclusive' แต่ภายหลังที่ได้เข้าร่วมใน EAS แล้ว นิวซีแลนด์กลับใช้คำว่า 'inclusive' เท่านั้น ในขณะที่ออสเตรเลียไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการเข้าร่วมของรัสเซีย

สิงคโปร์ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ไม่ต้องการให้รัสเซียเข้าร่วม อาจเป็นเพราะต้องการให้ EAS เป็นเวทีที่จะนำไปสู่การรวมตัวทางเศรษฐกิจ การขยายวง EAS ออกไปโดยรวมรัสเซียและประเทศอื่นๆ เข้ามา อาจทำให้ EAS เป็นอะไรไม่ได้มากไปกว่าเป็นเวทีหารือ หรือ 'Talk Shop' เท่านั้น สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ และจีน

ซึ่งมองว่า EAS เป็นเวทีหารือที่เปิดกว้างสำหรับประเทศที่สนใจที่จะเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ขัดข้องที่จะเปิดรับประเทศอื่นๆ รวมทั้งรัสเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีความสำคัญอย่างมากในทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา

ปัจจัยที่ทำให้สหรัฐฯ ไม่กระตือรือร้นที่จะขอเข้าร่วมใน EAS ที่สำคัญน่าจะ ได้แก่

(1) สหรัฐฯ ยังให้ความสำคัญกับ APEC มากกว่า

(2) สหรัฐฯ ยังไม่แน่ใจในทิศทางและเป้าหมายของ EAS

(3) สหรัฐฯ พอใจที่ประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ ได้แก่ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมใน EAS ซึ่งนอกจากสองประเทศนี้แล้ว สหรัฐฯ ยังมีญี่ปุ่นและสิงคโปร์เป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ ประเทศเหล่านี้เป็นเสมือนตัวแทนที่คอยดูแลผลประโยชน์ของสหรัฐฯ โดยที่สหรัฐฯ ยังไม่มีความจำเป็นต้องเข้าร่วมโดยตรง

อย่างไรก็ดี ท่าทีของสหรัฐฯ ในอนาคตอาจเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เนื่องจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจโลกกำลังจะย้ายจากอเมริกาเหนือมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิกฤตการเงินโลกซึ่งอุบัติขึ้นที่สหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 2008 ได้ส่งผลกระทบไปทั่วโลก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ก็ตาม แต่ก็ได้รับผลกระทบน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป วิกฤตการเงินโลกในครั้งนี้จึงอาจเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เร็วกว่าที่เคยคาดการณ์กันไว้ ซึ่งจะทำให้เป็นการยากที่สหรัฐฯ จะมองข้ามการมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากที่นายบารัค โอบามาได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี สหรัฐฯ ได้หันมาให้ความสนใจที่จะปฏิสัมพันธ์กับเอเชีย

ตะวันออกมากขึ้น โดยได้ตัดสินใจภาคยานุวัติ TAC ซึ่งเป็นทางให้สหรัฐฯ สามารถเข้าร่วมใน EAS หากสหรัฐฯ ต้องการ

สหภาพยุโรป

ในฐานะคู่เจรจาเต็มตัว (full dialogue partner) ของอาเซียน สหภาพยุโรปได้ทราบพัฒนาการต่างๆ ในอาเซียนเป็นอย่างดี ภายหลังที่อาเซียนสามารถบรรลุฉันทมติให้มีการจัดประชุม EAS ประเทศคู่เจรจาของอาเซียนหลายประเทศ รวมทั้งสหภาพยุโรป ได้ให้ความสนใจที่จะขอเข้าร่วมใน EAS

ตามความเข้าใจของฝ่ายสหภาพยุโรป การภาคยานุวัติ TAC จะเปิดทางให้สหภาพยุโรปได้เข้าร่วมใน EAS โดยอัตโนมัติ ซึ่งแตกต่างจากความเข้าใจของฝ่ายอาเซียน ซึ่งมองว่าการภาคยานุวัติเป็นเพียงการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อาเซียนตั้งไว้ การจะได้เข้าร่วมหรือไม่ เป็นเรื่องที่ฝ่ายอาเซียนจะต้องหาฉันทมติกันเองก่อนที่จะแจ้งให้ประเทศที่เข้าร่วมอื่นๆ ทราบ สหภาพยุโรปพยายามผลักดันเรื่องการเข้าร่วมใน EAS อย่างต่อเนื่อง ในการประชุมสุดยอดอาเซียน-สหภาพยุโรป สมัยพิเศษที่สิงคโปร์ เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน ค.ศ. 2007 ในโอกาสฉลองครบรอบ 30 ปี ความสัมพันธ์อาเซียน-สหภาพยุโรป สหภาพยุโรปได้ย้ำถึงความสนใจที่จะเข้าร่วมใน EAS และได้ขอให้ระบุเรื่องนี้ในปฏิญญาร่วมที่จะออกหลังการประชุม แต่ถูกอินโดนีเซียคัดค้าน ประเด็นเรื่องการเข้าร่วมใน EAS ของสหภาพยุโรปจึงยังเป็นประเด็นที่ไม่มีข้อยุติ และคงต้องติดตามกันต่อไป

ปากีสถาน

แม้ว่าปากีสถานจะได้ภาคยานุวัติ TAC แล้ว เมื่อปี ค.ศ. 2004 แต่โอกาสที่ปากีสถาน จะได้เข้าร่วมใน EAS ยังห่างไกล เนื่องจากปากีสถานยังมีสถานะเป็นเพียงคู่เจรจาเฉพาะด้าน (sectoral dialogue) มิใช่คู่เจรจาเต็มตัว (full dialogue)

ปากีสถานพยายามที่จะขอยกระดับตนเองเป็นคู่เจรจาเต็มตัว แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากถูกคัดค้านโดยประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ ซึ่งมองว่าปากีสถานยังมีความสัมพันธ์กับอาเซียนไม่แนบแน่นเพียงพอ

มองโกเลีย

ในช่วงที่มีการหารือเกี่ยวกับรูปแบบและประเทศที่จะเข้าร่วมใน EAS มองโกเลียก็ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อที่จะขอเข้าร่วม แต่ไม่ได้รับความสนใจ เนื่องจากมองโกเลียมิได้เป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียน อีกทั้งยังเป็นประเทศเล็กที่ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการเมือง มองโกเลียเองก็คงจะตระหนักเป็นอย่างดีในเรื่องนี้ จึงยุติการเคลื่อนไหวที่จะขอเข้าร่วมใน EAS เพราะคงจะได้ประเมินแล้วว่า โอกาสที่จะได้เข้าร่วมมีน้อยมาก

ความเป็นไปได้ของประชาคมเอเชียตะวันออก: มุมมองเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบ

(1) เหตุปัจจัยที่นำไปสู่การรวมตัวในภูมิภาค

การรวมตัวของยุโรปมีสาเหตุหลักมาจากความปรารถนาที่จะสร้างสันติภาพที่มั่นคงและยั่งยืนในยุโรป เพื่อหลีกเลี่ยงสงครามระหว่างชาติในยุโรป ซึ่งได้กลายเป็นชนวนนำไปสู่สงครามโลกถึง 2 ครั้ง Jean Monnet และ Robert Schuman บิดาของการรวมตัวในยุโรปเห็นตรงกันว่า รากเหง้าแห่งความขัดแย้งในยุโรปมาจากการแข่งขันช่วงชิงอำนาจของชาติในยุโรป ทั้งสองจึงเห็นพ้องต้องกันว่าหนทางเดียวที่จะทำให้เกิดสันติภาพที่ถาวรในยุโรป คือการส่งเสริมการรวมตัวในภูมิภาค เพื่อสร้างความสมานฉันท์กลมเกลียวระหว่างชาติในยุโรป ซึ่งจะช่วยขจัดความขัดแย้งได้อย่างถาวร การรวมตัวของยุโรปแม้ว่าจะเริ่มต้นจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจ แต่เป้าประสงค์ที่แท้จริงแล้วกลับเป็นเรื่องของการเมือง

การรวมตัวทางเศรษฐกิจของยุโรปในปัจจุบันได้ก้าวไปถึงขั้นสูงสุดแล้ว โดยมีการใช้เงินสกุลเดียวกัน มีการเคลื่อนย้ายทุนและแรงงานได้อย่างเสรี พรมแดนระหว่างประเทศสมาชิกซึ่งเคยเป็นอุปสรรคและสาเหตุของความขัดแย้งในอดีตค่อยๆ ลดความสำคัญลงไปด้วยลำดับ ความเป็นรัฐอธิปไตยตามแนวทาง Westphalia ซึ่งเน้นความสำคัญของความเป็นรัฐอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนค่อยๆ เจือจางลงไป ปัญหาเขตแดนและการแย่งชิงดินแดนซึ่งเคยเป็นชนวนเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งและสงครามเช่นในอดีตได้ลดน้อยลงไปในอย่างไรก็ตาม แม้ว่าเป้าหมายในการก้าวไปสู่การเป็น “สหรัฐแห่งยุโรป” (United States of Europe) จะยังอยู่อีกห่างไป เนื่องจากการรวมตัวในทางการเมืองและความมั่นคงยังพัฒนาไปได้ช้ากว่าการรวมตัวทางเศรษฐกิจมาก แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่ายุโรปได้บรรลุเป้าหมายสำคัญของการรวมตัวในภูมิภาค คือ การสร้างสรรค์สันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยในยุโรป

ในเอเชียตะวันออก ความร่วมมือและการรวมในภูมิภาคมีมูลเหตุที่มาจาก การติดต่อการค้า และการลงทุนของภาคเอกชนซึ่งได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ประเทศในภูมิภาคมีความใกล้ชิดและพึ่งพากันในทางเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อยๆ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการค้าและการลงทุนในภูมิภาค ก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของเอเชียตะวันออกมีลักษณะที่เรียกกันว่า “ฝูงห่านบิน” (“flying-geese pattern”) กล่าวคือ มีประเทศหนึ่งซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมากที่สุดเป็นจำฝูง (ญี่ปุ่น) ในการขยายการค้าและการลงทุนกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการลงนามข้อตกลงพลาซ่าในปี ค.ศ. 1985

ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 รูปแบบการพัฒนาในเอเชียตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบ “ฝูงห่านบิน” มาเป็นแบบ

“เครือข่ายการผลิต” (Network-based Economy) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ การย้ายฐานการผลิตสินค้าไปยังประเทศที่มีค่าแรงต่ำกว่าภายใต้รูปแบบการพัฒนาแบบ “ฝูงห่านบิน” ได้เปลี่ยนไปเป็นการสร้างเครือข่ายการผลิตที่ประกอบด้วยหลายประเทศ ซึ่งจะผลิตชิ้นส่วนของสินค้าตามความถนัดและความสามารถในการแข่งขันของตน

ภายใต้รูปแบบการพัฒนาแบบ “เครือข่ายการผลิต” จีนได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญ โดยการนำเงินทุนและเทคโนโลยีจากญี่ปุ่น ได้หันฮองกง และสาธารณรัฐเกาหลี วัตถุประสงค์และสินค้าที่ทุนจากอาเซียนไปผลิตเป็นสินค้า เพื่อส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการค้าและการลงทุนแบบสามเหลี่ยม จีนได้กลายเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญอันดับต้นๆ ของทุกประเทศในภูมิภาค การค้าระหว่างจีนกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในขณะที่การค้ากับยุโรปและสหรัฐ อยู่ในระดับที่ทรงตัวหรือเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งญี่ปุ่นและจีนต่างก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการรวมตัวในภูมิภาค โดยมีภาคเอกชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ความใกล้ชิดและพึ่งพากันในทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยนำไปสู่ความร่วมมือและการรวมตัวในภูมิภาค โดยภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในภายหลังเมื่อเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน เพื่อเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ ร่วมกัน

(2) ลักษณะของการรวมตัวในภูมิภาค

ในทางทฤษฎี การรวมตัวของยุโรปมีลักษณะที่เรียกว่า “Regionalism” คือ การรวมตัวจากบนสู่ล่าง โดยมีภาครัฐเป็นผู้นำหรือผลักดันให้เกิดการรวมตัว แนวทางที่ใช้ในการส่งเสริมการรวมตัวจะมีรูปแบบที่เป็นทางการ กล่าวคือ มีการลงนามในเอกสารซึ่งมีผลผูกมัดในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น สนธิสัญญา โดยตลอดระยะเวลาว่า

50 ปี ยุโรปมีการลงนามสนธิสัญญามากมายหลายฉบับ เพื่อยกระดับของการรวมตัวในยุโรป

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ขึ้นมารองรับการดำเนินงานของสหภาพยุโรป เช่น คณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission) คณะมนตรีของสหภาพยุโรป (Council of the European Union) รัฐสภายุโรป (European Parliament) และศาลยุติธรรม (European Court of Justice)

ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การรวมตัวมีลักษณะที่เรียกว่า “Regionalisation” คือ การรวมตัวจากล่างสู่บน ภาคเอกชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการรวมตัวในภูมิภาค ภาครัฐมิได้เข้ามา มีบทบาทโดยตรง จนกระทั่งเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ประเทศในภูมิภาคจึงได้ตระหนักถึงความเชื่อมโยงและการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดตั้งกรอบความร่วมมือในภูมิภาค ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ในเวลาต่อมา

กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 เริ่มต้นจากการพบหารือกันอย่างไม่เป็นทางการของผู้นำอาเซียนและผู้นำจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลีในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศในภูมิภาคกำลังเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งเลวร้ายที่สุด กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ภายหลังจากการออกแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ฉบับแรก เมื่อปี ค.ศ. 1999 ต่อมาในปี ค.ศ. 2007 ได้มีการออกแถลงการณ์ร่วมฯ ฉบับที่ 2 ในโอกาสครบรอบ 10 ปีของกรอบอาเซียน+3 เอกสารดังกล่าวเป็นเพียงแถลงการณ์ที่การประกาศเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกัน มิได้มีผลผูกพันทางกฎหมายแต่อย่างใด

แนวทางความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีอาเซียน (ASEAN Way) ที่เน้นการดำเนินความร่วมมืออย่างค่อยเป็นค่อยไปในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ และคำนึงถึงความพร้อมของประเทศสมาชิก ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย

หลายทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดทำสนธิสัญญาที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศและการจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันจึงเป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวสำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมักจะถูกหลีกเลี่ยงมาโดยตลอด

อาเซียนจัดตั้งขึ้นโดยปฏิญญาไมไซสนธิสัญญา ซึ่งทำให้อาเซียนไม่มีสถานะทางกฎหมาย (legal status) ตามกฎหมายระหว่างประเทศ สำนักเลขาธิการอาเซียนได้ถูกจัดตั้งขึ้นภายหลังจากที่อาเซียนจัดตั้งมาได้แล้วเกือบ 10 ปี ตำแหน่งเลขาธิการในตอนแรกก็เป็นเพียงเลขาธิการของสำนักเลขาธิการเท่านั้น มิใช่เลขาธิการอาเซียนดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี อาเซียนมีการลงนามสนธิสัญญาเพียง 2 ฉบับเท่านั้น คือ สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ค.ศ. 1976) และสนธิสัญญาว่าด้วยเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ค.ศ. 1995)

ความพยายามที่จะยกระดับอาเซียนให้เป็นองค์กรในระดับภูมิภาคที่มีสถานะทางกฎหมายระหว่างประเทศ และการจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันขึ้นมารองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 เพิ่งจะเริ่มมีขึ้นภายหลังการลงนามกฎบัตรอาเซียนในปี ค.ศ. 2007 ภายหลังจากที่อาเซียนได้จัดตั้งมาแล้ว 40 ปี

ในกรอบอาเซียน+3 ความพยายามใดๆ ที่จะพัฒนาความเป็นสถาบัน (institutional building) มักจะได้รับการคัดค้าน มาเลเซียเคยเสนอจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน+3 แต่ก็ได้รับการคัดค้านความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 จึงมีลักษณะเป็นการร่วมมือแบบหลวมๆ เน้นความร่วมมือเฉพาะด้านในสาขาต่างๆ หรือที่เรียกว่า “functional cooperation” ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นในรูปของการประชุมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับคณะทำงานไปจนถึงระดับรัฐมนตรี และมักจะเป็นการประชุมที่จัดขึ้นในช่วงเดียวกับการประชุมของอาเซียน

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่ยุโรปเน้นแนวทางและรูปแบบการรวมตัวที่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมตะวันตกที่เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “contractual ties” เอเชียตะวันออกเน้นแนวทางและรูปแบบการรวมตัวที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมตะวันออกที่เน้นความสัมพันธ์บนพื้นฐานของเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายด้านๆ และมักเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์หรือการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน

การรวมตัวในลักษณะที่ต้องมีการสละหรือแบ่งปันอำนาจอธิปไตยเป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวสำหรับประเทศในเอเชียตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกมาก่อนและเพิ่งได้รับเอกราชมาได้ไม่นาน ดังนั้น ความหวงแหนในอำนาจอธิปไตยจึงยังมีอยู่สูง อย่างไรก็ดี เมื่อความร่วมมือในภูมิภาคพัฒนาไปได้ระดับหนึ่ง ทำให้ในเรื่องดังกล่าวก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป การลงนามกฎบัตรอาเซียนเพื่อเตรียมรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนเริ่มมีท่าทีที่ผ่อนคลายในเรื่องนี้มากขึ้น

ในโอกาสการพัฒนาสถาบันหรือองค์กรขึ้นมารองรับความร่วมมือเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เมื่อความร่วมมือพัฒนาไปถึงระดับหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น ความร่วมมือด้านการเงินภายใต้มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสาขาความร่วมมือที่มีพัฒนาการมากที่สุดในกรอบอาเซียน+3 ได้มีข้อริเริ่มที่จะจัดตั้งกองทุนสำรองพหุภาคีภายใต้มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative Multilateralization-CMIM) เพื่อช่วยเหลือประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินระยะสั้น อันเนื่องมาจากการไหลออกของเงินทุนจำนวนมาก

(3) ผู้นำการรวมตัวในภูมิภาค

ในกระบวนการรวมตัวของยุโรป ฝรั่งเศสและเยอรมนีซึ่งเป็นชาติยักษ์ใหญ่ในยุโรปที่เคยทำ

สงครามขบเคี้ยวกันมานาน มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการรวมตัวในภูมิภาค โดยทั้งสองประเทศยอมทิ้งอดีตที่เจ็บปวดและจับมือกันผลักดันการรวมตัวในยุโรป โดยมีบุคคลสำคัญ 2 คน ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการรวมตัวในยุโรป คือ นาย Jean Monnet อดีตข้าราชการระดับสูงชาวฝรั่งเศส และนาย Robert Schuman อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศของฝรั่งเศส เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันแนวคิดการรวมตัวในยุโรป

ในกรณีของเอเชียตะวันออก จีนและญี่ปุ่นยังไม่สามารถลืมหืมความบาดหมางในอดีตได้ ซึ่งทำให้ยักษ์ใหญ่แห่งเอเชียทั้งสองยังไม่สามารถจับมือกันผลักดันการรวมตัวในภูมิภาคได้ นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศก็ดูจะไม่ยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งแสดงบทบาทนำในการรวมตัวในเอเชียตะวันออก ดังนั้น อาเซียนจึงได้รับการยอมรับจากจีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี ให้เป็นผู้ขับเคลื่อนความร่วมมือในเอเชียตะวันออก ทั้งนี้ หากใช้เพราะอาเซียนมีความแข็งแกร่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เป็นเพราะในฝ่ายประเทศ+3 เองไม่มีเอกภาพและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประเทศ+3 ยอมรับบทบาทนำของอาเซียน เพราะเชื่อว่าอาเซียนซึ่งประกอบด้วยประเทศกำลังพัฒนาขนาดกลางและเล็กจะไม่น่าจะคุกคามต่อผลประโยชน์ของตน อาเซียนเองก็มักจะอ้างอยู่เสมอๆ ว่า อาเซียนมีความเป็นกลางและไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อย่างไรก็ตาม หมายความว่า อาเซียนจะไม่ใช้ประโยชน์จากการ “เล่นไพ่จีนหรือญี่ปุ่น” เพื่อผลประโยชน์ของตนที่ผ่านมา อาเซียนและประเทศ+3 ต่างก็ได้รับประโยชน์จากความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 สำหรับอาเซียน ความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากประเทศ+3 มีความสำคัญต่อความพยายามในการลดช่องว่างการพัฒนาในอาเซียน สำหรับประเทศ+3 ความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 เปิดโอกาสในทั้งสามประเทศได้มีโอกาสพบหารือและร่วมมือกัน

อย่างไรก็ดี ความไม่ไว้วางใจและความหวาดระแวงกันยังเป็นอุปสรรคสำคัญของการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับอาเซียน ความกังวลว่าจะถูกรองงำโดยประเทศที่ใหญ่กว่าและการถูกลดบทบาท (marginalization) ในเวทีความร่วมมือในภูมิภาค เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ ประเทศสมาชิกอาเซียนโดยเฉพาะสิงคโปร์และอินโดนีเซีย ไม่ต้องการให้การรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่เฉพาะในกรอบอาเซียน+3 ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการดึงประเทศนอกภูมิภาคเข้ามาร่วมใน EAS

ความร่วมมือและกระบวนการรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดำเนินไปในรูปแบบ “ASEAN Plus” ซึ่งได้แก่ อาเซียน+1 อาเซียน+3 และอาเซียน+6 (EAS) แทนที่จะเป็นในรูปแบบพหุภาคีอย่างเช่นในกรณีของยุโรป ซึ่งเริ่มต้นด้วยประเทศสมาชิก 6 ประเทศ และค่อยๆ ขยายไปเป็น 27 ประเทศในปี ค.ศ. 2007

ความร่วมมือในรูปแบบดังกล่าวนี้ ในแง่หนึ่งก็เป็นการสะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงในภูมิภาค ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีควมไว้วางใจกันเพียงพอที่จะรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งในฝ่ายอาเซียนเองและฝ่าย+3 ดังนั้น ความร่วมมือในรูปแบบ “ASEAN Plus” จึงเป็นการสะท้อนความเป็นจริงในภูมิภาค และเป็นการยอมรับโดยปริยายในบทบาทนำของอาเซียนในการขับเคลื่อนความร่วมมือในภูมิภาค

ในแง่ของตัวบุคคลที่เป็นผู้นำในการผลักดันการรวมตัวในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีผู้นำที่มีอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่จะผลักดันการรวมตัวในภูมิภาคอย่างเช่นในกรณีของ Jean Monnet และ Robert Schuman นายมหาเธร์ โมฮัมหมัด อดีตนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียดูจะเป็นบุคคลที่มีแนวคิดสนับสนุนการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จริงใจและชัดเจนมากที่สุด แต่จุดอ่อนของมหาเธร์ คือ มักถูกมองว่าเป็นบุคคลที่มีแนวคิดต่อต้านตะวันตก และพยายามผลักดันการรวมตัวในลักษณะที่ปิดกั้นประเทศภายนอก ซึ่งทำให้มหาเธร์

ไม่ประสบความสำเร็จในการผลักดันแนวคิดการจัดตั้ง EAEG และทำให้มาเลเซียไม่สามารถผลักดันการจัดประชุม EAS ซึ่งประกอบด้วยประเทศอาเซียน+3 ได้อย่างที่ตั้งใจไว้

นอกจากนายมหาเธร์แล้ว นายคิม แด จุง อดีตประธานาธิบดีของสาธารณรัฐเกาหลี ก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีแนวคิดสนับสนุนการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่สาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศขนาดกลาง จึงทำให้ไม่เป็นที่หวาดระแวงของประเทศอื่นๆ เหมือนอย่างในกรณีของจีนและญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ความเป็นที่น่าเสียดายว่า ภายหลังจากสิ้นสุดยุคของ คิม แด จุง ผู้นำสาธารณรัฐเกาหลีคนต่อๆ มา มิได้ให้ความสำคัญกับการผลักดันการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(4) ทักษะและท่าทีของประเทศในภูมิภาค

การรวมตัวทางเศรษฐกิจของยุโรปอาจกล่าวได้ว่าถึงจุดสูงสุดแล้ว อย่างไรก็ตาม การรวมตัวทางการเมืองยังเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากและอ่อนไหวมากกว่า ในบรรดาประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป ไม่ใช่ทุกประเทศที่มีเชื่อมั่นศรัทธาต่อการรวมตัวในภูมิภาค อังกฤษเป็นประเทศหนึ่งที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรวมตัวในยุโรปมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกเริ่มที่มีการรวมตัวในภูมิภาค

ประเทศในยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศสจึงค่อนข้างที่จะหวาดระแวงอังกฤษ ภายหลังจากที่อังกฤษตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกประชาคมยุโรปซึ่งสร้างความผิดหวังให้กับประเทศในเครือจักรภพอังกฤษหลายประเทศ ฝรั่งเศสในสมัยประธานาธิบดี Charles de Gaulle ได้ใช้สิทธิยับยั้งการเข้าเป็นสมาชิกของอังกฤษถึง 2 ครั้ง ในปี ค.ศ. 1963 และ 1968 อังกฤษต้องรอจนกระทั่งสิ้นสุดยุคของประธานาธิบดี Charles de Gaulle ในปี ค.ศ. 1969 จึงประสบความสำเร็จในการเข้าสมาชิกในปี ค.ศ. 1973

ในช่วงที่อังกฤษได้เข้าเป็นสมาชิกประชาคมยุโรปได้พัฒนาไปมากแล้ว มีหลายสิ่งที่ยังคงไม่ชอบใจ เช่น นโยบายร่วมทางการเกษตร (Common Agriculture Policy) แต่ก็ไม่สามารถที่จะ

เปลี่ยนแปลงอะไรได้ ในเรื่องการใช้เงินสกุลเดียวกัน อังกฤษก็ยังเลือกที่จะใช้เงินปอนด์ของตนเองมากกว่าเงินยูโร นักวิเคราะห์บางคนถึงกับกล่าวว่า อังกฤษไม่ได้ปรารถนาที่จะเห็นการรวมตัวในยุโรปเป็นอะไรามากไปกว่าเขตการค้าเสรี

ประชาชนในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปบางประเทศก็ยังคงมีความคลางแคลงใจและไม่เชื่อมั่นในการรวมตัวในยุโรป โดยเฉพาะในเรื่องผลประโยชน์ที่ตนได้รับจากการรวมตัวในภูมิภาค และการขยายสมาชิกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งนักวิเคราะห์บางคนเห็นว่า อาจจะเป็นภัยคุกคามและขีดความสามารถที่สหภาพยุโรปจะรองรับได้ ความรู้สึกไม่มั่นใจที่ประชาชนมีต่อสหภาพยุโรป ทำให้ความพยายามที่จะจัดทำรัฐธรรมนูญของยุโรปมีอันต้องล้มเลิกไป ภายหลังจากที่ประชาชนส่วนใหญ่ในฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ลงประชามติปฏิเสธการให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาการจัดทำรัฐธรรมนูญของยุโรป

ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เส้นทางสู่การรวมตัวในภูมิภาคยังอีกยาวไกล เพราะแม้จะมีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวร่วมกันอย่างกว้างๆ คือการจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่บางประเทศก็ยังคงมีความอ่อนไหวต่อเป้าหมายดังกล่าว ญี่ปุ่นซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ก่อนข้างที่จะระมัดระวังต่อแนวคิดการรวมตัวในภูมิภาค ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ทำให้ญี่ปุ่นไม่มีอิสระในการแสดงท่าทีหรือบทบาทที่แข็งขันในการรวมตัวในภูมิภาค การกดดันของสหรัฐฯ ทำให้ญี่ปุ่นต้องปฏิเสธแนวคิดการจัดตั้ง EAEG ของมาเลเซีย และจำต้องยอมล้มเลิกความพยายามของตนเองที่จะจัดตั้ง Asian Monetary Fund ความหวาดระแวงและหวั่นเกรงอิทธิพลของจีน ทำให้ญี่ปุ่นผลักดันอย่างเต็มที่ให้ประเทศนอกภูมิภาคที่เป็นพันธมิตรประชาธิปไตยของตน ได้แก่ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ รวมทั้งสหรัฐฯ ได้เข้าร่วมใน EAS แต่สหรัฐฯ ยังไม่สนใจที่จะเข้าร่วมในขั้นนี้

นอกจากญี่ปุ่นแล้ว สิงคโปร์และอินโดนีเซียก็มีความอ่อนไหวต่อการรวมตัวในภูมิภาค

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สิงคโปร์มีความกังวลต่ออิทธิพลของจีนที่กำลังเพิ่มขึ้น จึงต้องการดึงเอาอินเดียเข้ามาคานอิทธิพลของจีน อินโดนีเซียนอกจากจะกังวลอิทธิพลของจีนแล้ว ยังกังวลว่าการจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเบี่ยงเบนความสนใจของอาเซียนจากการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งมีอินโดนีเซียเป็นพี่เบิ้ม ดังนั้น จึงผลักดันให้ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ได้เข้าร่วมใน EAS ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะต้องการชะลอกระบวนการรวมตัวหรือเปลี่ยนแปลงทิศทางการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(5) ทักษะและท่าทีของประเทศภายนอกภูมิภาค

ในกระบวนการรวมตัวของยุโรป สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้ยุโรปสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้ ความเข้มแข็งของยุโรปยังมีความสำคัญต่อความมั่นคงของยุโรป ซึ่งต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียต ด้วยเหตุผลภายในและภายนอกดังกล่าว สหรัฐฯ จึงให้การสนับสนุนการรวมตัวในยุโรปอย่างเต็มที่

ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สหรัฐฯ มีท่าทีที่ค่อนข้างจะระมัดระวัง การคัดค้านแนวคิดการจัดตั้ง EAEG ของมาเลเซีย ในปี ค.ศ. 1990 และความพยายามของญี่ปุ่นที่จะจัดตั้ง Asian Monetary Fund ในปี ค.ศ. 1997 สะท้อนให้เห็นว่าสหรัฐฯ ไม่ต้องการเห็นการรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในลักษณะที่ปิดกั้นประเทศภายนอก ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่ออิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาค อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ กลับไม่ลังเลที่จะผลักดันการรวมตัวในภูมิภาคของตนเอง โดยการจัดตั้ง NAFTA ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มในลักษณะที่ปิดกั้น (exclusive) เพราะแม้แต่พันธมิตรที่ประเทศที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ เช่น ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เข้าร่วม

สหรัฐฯ สนับสนุน APEC ซึ่งมีสหรัฐฯ

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียง และประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ ในแปซิฟิกเป็นสมาชิก อย่างไรก็ตามก็มีความล้มเหลวของ APEC ในการเข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. 1997-1998 และความไม่สนใจใยดีของสหรัฐฯ ที่จะเข้ามาช่วยเหลือประเทศในภูมิภาคโดยตรง เหมือนเช่นในกรณีของวิกฤตการเงินในเม็กซิโกในปี ค.ศ 1994-1995 ทำให้สหรัฐฯ ต้องยอมให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงได้มีโอกาสร่วมมือกันภายใต้กรอบอาเซียน+3 โดยความร่วมมือดังกล่าวต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศในภูมิภาค และยังเป็นกรทำให้โอกาสจีนได้แสดงบทบาทอย่างเหมาะสมและรับผิดชอบในภูมิภาค

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่มีความพยายามที่จะจัดการประชุม EAS เพื่อยกระดับความร่วมมือในกลุ่มประเทศอาเซียน+3 ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น สหรัฐฯ กลับไม่ค่อยสบายใจ และต้องการเห็น EAS เป็นเวทีที่เปิดกว้างไม่จำกัดเฉพาะแต่ประเทศอาเซียน+3 เท่านั้น สหรัฐฯ แม้จะยังไม่สนใจที่จะเข้าร่วมในเวทีนี้ในขณะนี้ แต่ก็พอใจที่ประเทศพันธมิตรที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ ได้แก่ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมใน EAS และมีประเทศยักษ์ใหญ่อย่างอินเดีย เข้าร่วมด้วย ซึ่งทำให้สหรัฐฯ สบายใจได้ว่าจีนคงจะไม่สามารถครอบงำเวทีความร่วมมือนี้ได้ อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ ไม่ค่อยสบายใจ หากจะมีการรับรัสเซียเข้ามาร่วมด้วย การคัดค้านการเข้าร่วมใน EAS ของรัสเซียโดยสิงคโปร์และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯ ค่อนข้างจะสบายใจได้ในระดับหนึ่งและทำให้สหรัฐฯ ไม่ต้องเร่งรีบตัดสินใจเกี่ยวกับการเข้าร่วมใน EAS

เป็นที่น่าสังเกตว่า อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้ให้ความสนใจและแสดงความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงอย่างมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่ามากกว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเสียด้วยซ้ำ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์แม้จะยอมรับ

ว่าตนเองมิใช่ชาติเอเชีย แต่ก็ถือว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียง ทั้งสองประเทศซึ่งตั้งอยู่ในแปซิฟิกใต้จะไม่สนใจที่จะผลักดันการรวมตัวในภูมิภาคของตน แม้จะมีกรอบความร่วมมือ เช่น Pacific Island Forum (PIF) อยู่แล้ว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะออสเตรเลียไม่สนใจที่จะผลักดันการรวมตัวในแปซิฟิก ซึ่งประกอบด้วยประเทศหมู่เกาะเล็กๆ ที่ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

อินเดียก็เช่นกัน แม้ว่าเอเชียใต้จะมีกรอบความร่วมมือ ได้แก่ South Asian Association for Regional Cooperation (SAARR) อยู่แล้ว แต่อินเดียกลับสนใจที่จะมาร่วมวงไพบูลย์กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงมากกว่า จริงๆ แล้วอินเดียปรารถนาที่จะเห็นความร่วมมือในกรอบอาเซียน+4 (อาเซียน+3+อินเดีย) เพื่อเป็นเวทีความร่วมมือที่จะนำไปสู่การรวมตัวในเอเชีย แต่เมื่อไม่สามารถผลักดันให้เกิดเวทีความร่วมมือดังกล่าวได้ อินเดียก็ไม่ลังเลที่จะเข้าร่วมในเวทีอาเซียน+6 (EAS)

สำหรับอินเดีย หากความร่วมมือในเอเชียใต้ประสบผลสำเร็จก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าไม่สำเร็จก็ไม่เป็นปัญหา ทั้งนี้ เพราะอินเดียสนใจมองไปที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงมากกว่าตามนโยบาย “Look East Policy” โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประเทศสำคัญ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี โดยมีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียนเป็นสะพานที่จะเชื่อมไปสู่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ความสำคัญทางเศรษฐกิจของอินเดีย ประกอบกับความหวาดระแวงเงินของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงบางประเทศ ทำให้อินเดียเป็นที่ต้อนรับ สิงคโปร์และญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นอย่างมากที่จะดึงอินเดียเข้ามาคานอิทธิพลของจีน

ความสนใจของประเทศนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงต่อการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียง อาจมิใช่เพราะประเทศเหล่านี้ต้องการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียง แต่อาจเป็นเพราะไม่ต้องการตกขบวนรวมตัวในภูมิภาคที่กำลังจะ

ก้าวขึ้นมาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจโลก ออสเตรเลีย เป็นประเทศหนึ่งที่สนใจที่จะเข้ามามีบทบาทใน เอเชีย โดยผ่านกรอบความร่วมมือต่างๆ ในช่วงที่มีการจัดตั้ง Asia-Europe Meeting (ASEM) เมื่อปี ค.ศ. 1996 ออสเตรเลียพยายามอย่างมากที่จะได้ เข้าร่วมด้วยในฝ่ายของประเทศเอเชีย แต่ก็ไม่ ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น เมื่อมีความพยายามที่จะ จัดการประชุม EAS ออสเตรเลียจึงไม่รีรอที่จะขอ เข้าร่วมด้วย

สำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลักดันการเข้าร่วมของประเทศนอกภูมิภาค โดย อ้างความโปร่งใสและครอบคลุม (openness and inclusiveness) จริงๆ แล้ว น่าจะเป็นเพราะ ต้องการดึงเอาประเทศภายนอกเข้ามาเพื่อสนอง วัตถุประสงค์ทางการเมืองของตนเองมากกว่า ญี่ปุ่น สิงคโปร์และอินโดนีเซีย ซึ่งผลักดันให้อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้เข้าร่วมใน EAS โดย อ้างความโปร่งใสและครอบคลุม แต่กลับคัดค้านการ เข้าร่วมใน EAS ของรัสเซีย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า มูลเหตุของการดึงเอาประเทศนอกภูมิภาคเข้ามา ร่วมแท้จริงแล้วไม่น่าจะเป็นเรื่องของการขาดความ โปร่งใส แต่เป็นเรื่องของการขาดความไว้วางใจต่อกันเองมากกว่า

ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจที่ประเทศที่ หวั่นเกรงอิทธิพลของจีนจะพยายามผลักดันให้ EAS เป็นกลไกหลักในจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง ในขณะที่ประเทศในกลุ่มอาเซียน+3 ส่วนใหญ่ยัง สนับสนุนกรอบอาเซียน+3 มากกว่า ความจริงแล้ว การเปิดโอกาสให้ประเทศภายนอกได้เข้ามามีส่วน ร่วมในความร่วมมือในภูมิภาคเป็นสิ่งที่ดีและเป็น ประโยชน์ร่วมกัน แต่หากเป็นการดึงเอาประเทศใด ประเทศหนึ่งเข้ามาด้วยเหตุผลทางการเมืองก็เป็น เรื่องที่ไม่เหมาะสม เพราะจะเป็นการบั่นทอนความ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการรวมตัวในภูมิภาค

ความจริงแล้ว หากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงสามารถเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันที่จะส่งเสริมความร่วมมือ และการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมี วัตถุประสงค์หลัก คือ การเสริมสร้างความไว้วางใจกัน เพื่อที่ประเทศในภูมิภาคจะสามารถอยู่ ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์ ช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในยามที่มีปัญหา โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือเป็น ภาระของประเทศภายนอก ประเทศภายในภูมิภาค ก็ไม่ควรที่จะหวาดระแวงกันมากเกินไป ในทาง ตรงกันข้ามควรที่จะยินดีและให้การสนับสนุน เพราะ แม้แต่สหรัฐฯ เองก็ไม่ลังเลที่จะส่งเสริมการรวมตัว ทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของตนเอง

(6) ระดับของการรวมตัวทางเศรษฐกิจใน ภูมิภาค

ระดับของการรวมตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างจะมีรูปแบบที่ชัดเจน โดยเริ่มจากเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) สหภาพศุลกากร (Customs Union) ตลาดร่วม (Common Market) ประชาคม เศรษฐกิจ (Economic Community) และสหภาพ การเงิน (Monetary Union) การรวมตัวทาง เศรษฐกิจของยุโรปได้พัฒนามาโดยลำดับ โดยเริ่ม ต้นแบบก้าวกระโดดด้วยการจัดตั้งสหภาพศุลกากร ในปี ค.ศ. 1957 และก้าวถึงจุดสูงสุด คือ การเป็น สหภาพการเงินในปี ค.ศ. 1999

การก้าวขึ้นมาผงาดในเวทีเศรษฐกิจโลก ของจีนและอินเดียเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้อาเซียน ต้องหันมาทบทวนความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ ตน ทั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถแข่งขันการดึงดูดเงิน ลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศซึ่งมีแนวโน้มที่จะ ไหลไปจีนและอินเดียมากขึ้น แนวคิดการจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนจึงถูกเสนอขึ้นโดยสิงคโปร์ในปี ค.ศ. 2002 โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาอาเซียนให้ เป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 2003 แนวคิดดังกล่าวได้ถูกขยายเป็น ประชาคมอาเซียน ซึ่งตั้งอยู่บน 3 เสาหลัก คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมการเมือง และความมั่นคงอาเซียน และประชาคมสังคม-

วัฒนธรรมอาเซียน

อย่างไรก็ดี ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอาเซียน กล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) กับตลาดร่วม (Common Market) โดยมีการไหลเข้า-ออกของสินค้าและบริการได้อย่างเสรีตามหลักการของเขตการค้าเสรี และมีการเคลื่อนย้ายเสรีแรงงานฝีมือและเงินทุนได้อย่างเสรีมากขึ้น ซึ่งไม่ตรงกับหลักการของตลาดร่วมเท่าใดนัก นอกจากนี้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังข้ามขั้นตอนของการเป็นสหภาพศุลกากร ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมในอาเซียน

ในกรอบอาเซียน+3 แนวคิดการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก (East Asia Free Trade Area-EAFTA) ได้ถูกเสนอโดยกลุ่มวิสัยทัศน์เอเชียตะวันออกตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 และได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มศึกษาเอเชียตะวันออกในปี ค.ศ. 2002 ให้เป็นหนึ่งในมาตรการระยะยาว ต่อมาในปี ค.ศ. 2004 จีนได้เสนอผลักดันการจัดตั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และในปี ค.ศ. 2007 สาธารณรัฐเกาหลีได้ผลักดันให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ระยะที่ 2

การจัดตั้ง EAFTA จะเป็นพัฒนาการที่สำคัญสำหรับความร่วมมือและการรวมตัวในภูมิภาค การค้าภายในภูมิภาคประเทศเอเชียตะวันออกในปัจจุบันอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ประมาณร้อยละ 55 ในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งสูงกว่า NAFTA แต่ยังคงรองจากสหภาพยุโรป ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศในเอเชียตะวันออกมีการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจสูงมาก

อย่างไรก็ดี การจัดตั้ง EAFTA ยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร แม้จะได้มีการดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ถึงสองครั้งแล้ว ในขณะที่การเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีในกรอบอาเซียน+1 ระหว่างอาเซียนและประเทศ+3 แต่ละประเทศกลับก้าวหน้าอย่างมาก ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการแข่งขัน

กันเองระหว่างประเทศ+3 นอกจากนี้ ญี่ปุ่นกลับให้ความสนใจกับการผลักดันการเปิดเสรีในกรอบอาเซียน+6 มากกว่ากรอบอาเซียน+3 เนื่องจากเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้จากตลาดขนาดใหญ่ของอินเดียและทรัพยากรธรรมชาติอันมหาศาลของออสเตรเลีย

ความเป็นไปได้ของการรวมตัวในเอเชียตะวันออก

การรวมตัวในภูมิภาคเป็นอะไรมากกว่าเพียงแค่การรวมตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความไว้วางใจกันและความรู้สึกของการเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การรวมตัวในภูมิภาคอย่างแท้จริง และเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา อาเซียนใช้เวลานานถึง 36 ปีกว่าที่แนวคิดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนจะเกิดขึ้น และเป็นที่ยอมรับตามที่ระบุใน Bali Concord II ในปี ค.ศ. 2003

สำหรับกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ซึ่งเพิ่งจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อปีปลาย ค.ศ. 1997 ยังต้องใช้เวลานานพอสมควร แต่ก็ไม่ควรที่จะเร่งรัดเพราะอาจนำไปสู่ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจคาดหมายได้ ดังเช่นในกรณีของการจัดการประชุม EAS ซึ่งได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของความร่วมมือในเอเชียตะวันออกใน 2 ลักษณะ คือ (1) ความร่วมมือในเอเชียตะวันออกมิได้จำกัดอยู่เฉพาะแค่ประเทศอาเซียน+3 อีกต่อไป และ (2) ขอบเขตหรือคำนิยามของเอเชียตะวันออกอาจเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จะมีทั้ง “เอเชียตะวันออกทางภูมิศาสตร์” (Geo-graphical East Asia) ซึ่งประกอบด้วยประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ “เอเชียตะวันออกทางภูมิรัฐศาสตร์” (Geo-political East Asia) ซึ่งประกอบด้วยประเทศที่อยู่นอกเขตภูมิศาสตร์ แต่มีความเชื่อมโยงในทางการเมืองและเศรษฐกิจกับเอเชียตะวันออก ได้แก่ อินเดีย ออสเตรเลีย และ

นิวซีแลนด์ และประเทศอื่นๆ ที่จะเข้ามาร่วมในอนาคต

ในขั้นนี้ไม่สามารถบอกได้ว่า การเกิดขึ้นของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทางภูมิรัฐศาสตร์” จะทำให้ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทางภูมิรัฐศาสตร์” มีความชัดเจนมากขึ้นหรือลดน้อยลง จะทำให้อัตลักษณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชัดเจนขึ้นหรือเจือจางลง จะทำให้ประเทศในภูมิภาคมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน (a sense of we-feeling) มากขึ้นหรือน้อยลง

อย่างไรก็ดี จากประสบการณ์ของอาเซียนซึ่งประกอบด้วยประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง-การปกครอง สังคม-วัฒนธรรม ความรู้สึกของการเป็นกลุ่มเดียวกันและอัตลักษณ์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ค่อยๆ เกิดขึ้นจากการที่ประเทศสมาชิกได้มีโอกาสร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดภายหลังการจัดตั้งอาเซียนในปี ค.ศ. 1967 และการได้ปฏิสัมพันธ์กับประเทศนอกกลุ่มอาเซียน ผ่านกลไกความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในทศวรรษที่ 1970 กลไกดังกล่าวทำให้อาเซียนต้องประสานท่าทีกันอย่างใกล้ชิดและแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งทั้งหมดนี้ได้นำไปสู่คำขวัญของอาเซียนตามที่ระบุในกฎบัตรอาเซียนว่า “One Vision, One Identity, One Community”⁵

ในภูมิภาคใดก็ตามหากปราศจากซึ่งความเข้าใจและไว้วางใจกันแล้ว ก็เป็นการยากที่จะร่วมกันร่วมมือกัน และหากไม่สามารถที่จะร่วมมือกันได้ โอกาสที่จะมีการรวมตัวในภูมิภาคก็มีความเป็นไปได้น้อย จีน ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี มีความใกล้ชิดกันทางเชื้อชาติ ภาษา คติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มากกว่าประเทศในอาเซียน แต่ไม่สามารถที่จะร่วมมือกันเองได้ ต้องอาศัยอาเซียนเป็นตัวช่วยในการนำประเทศทั้ง 3 มาใกล้ชิดและร่วมมือกัน

การผลักดันให้ประเทศนอกกลุ่มได้เข้ามา

ร่วมในกรอบความร่วมมือและกระบวนการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะช่วยส่งเสริมความรู้สึกของการเป็นกลุ่มเดียวกันของประเทศในภูมิภาคและอาจช่วยให้อัตลักษณ์ร่วมของภูมิภาค (regional identity) ปรากฏชัดเจนนอกมา เหมือนเช่นตอนที่มีการจัดตั้ง ASEM ซึ่งทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีโอกาสประสานงานและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือในทางตรงข้ามอาจทำให้ความเป็นกลุ่มเป็นก้อนสลายหายไป ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาวิเคราะห์กันต่อไป

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากความใกล้ชิดและการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นแล้ว ความใกล้ชิดกันทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมร่วมสมัย ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะคนชั้นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีรสนิยมและวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความชื่นชอบในการ์ตูนญี่ปุ่น ละครและภาพยนตร์รักโรแมนติกของเกาหลี นิยายและภาพยนตร์กำลังภายในของจีน เป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ในกระบวนการรวมตัวในภูมิภาค และเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

คำว่า “community” อาจตีความหมายได้ใน 2 ลักษณะ คือ “ชุมชน” ของคนหรือประเทศที่มีความใกล้ชิดกัน หรือ “ประชาคม” ความร่วมมือระหว่างประเทศ “ชุมชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นสิ่งมีอยู่แล้วไม่จำเป็นที่ใครจะต้องเข้าไปดำเนินการจัดตั้งสำหรับ “ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในรูปของกรอบหรือองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไป โดยในขั้นนี้ ยังไม่มีใครสามารถบอกได้ว่า “ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” จะมึรูปร่างหน้าตาเป็นเช่นไร จะเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับประชาคมอาเซียน และจะประกอบด้วยประเทศใดบ้าง (จะมีเฉพาะคนผิวเหลืองเท่านั้น

⁵ เป็นคำขวัญที่มาเลเซียใช้ในช่วงที่เป็นเจ้าภาพจัดประชุมสุดยอดอาเซียนเมื่อปี ค.ศ. 2005 และต่อมาได้รับการผลักดันให้เป็นคำขวัญของอาเซียน

หรือจะมีทั้งคนผิวเหลืองและผิวขาวผสมกัน)

ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกมีกรอบหรือองค์กรความร่วมมือในระดับภูมิภาค ซึ่งเรียกตนเองว่า “Community” มากมายหลายแห่ง เช่น European Community (ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น European Union ในปัจจุบัน) Caribbean Community, Eurasian Economic Community, East African Community, Andean Community และ ASEAN Community ซึ่งแต่ละ “Community” ก็มีลักษณะที่แตกต่างกัน ตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมในแต่ละภูมิภาค ASEAN Community ซึ่งในภาษาไทยแปลว่า “ประชาคมอาเซียน” ก็มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งไม่เหมือนกับ “Community” ในภูมิภาคอื่นๆ ในปัจจุบันดูเหมือนว่า “Community” จะถูกใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นในเวทีความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งในแต่ละเวทีความร่วมมือก็มีความนัยที่แตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกับ “Economic Community” ในทฤษฎีว่าด้วยการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากทิศทางของการรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังไม่มีชัดเจนมากนัก ประกอบกับประเทศในภูมิภาคยังมีความไว้วางใจกันน้อย จึงมีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวไว้อย่างกว้างๆ ว่า “East Asian community” สาเหตุที่ใช้ “community” แทนที่จะเป็น “Community” ก็เพื่อที่จะบ่งบอกว่า ในขั้นนี้ “East Asian community” ยังเป็นเพียงเป้าหมายกว้างๆ ที่ยังมีได้มีการกำหนดชัดเจนว่า จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นเช่นไร ซึ่งแตกต่างกับ “ASEAN Community” ซึ่งได้มีการกำหนดชัดเจนแล้วว่า ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ “ASEAN Economic Community” “ASEAN Political-Security Community” และ “ASEAN Socio-Cultural Community” อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สามารถกล่าวได้ในขณะนี้ คือ

1. กลไกที่จะนำไปสู่การรวมตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีหลายกลไก แต่กลไกที่จะนำเหมาะสมที่สุดและมีความเป็นไปได้มากที่สุดขณะนี้ น่าจะได้แก่ กรอบอาเซียน+3 อย่างไรก็ตาม

อาเซียน+3 ก็ยังไม่ใช่กลไกที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะยังไม่ครอบคลุมทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ดี การที่จีนผลักดันให้อ่องกงได้มีส่วนร่วมในความร่วมมือด้านการเงินภายใต้มาตรการริเริ่มเชิงใหม่ ถือเป็นนิมิตหมายอันดีสำหรับความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หากความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไต้หวันพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ไต้หวันก็อาจจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอนาคตต่อไป

2. ความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (intra-regional cooperation) คงจะพัฒนาควบคู่ไปกับความร่วมมือที่ขยายครอบคลุมประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาค (trans-regional cooperation) กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 กับเวทีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (East Asia Summit-EAS) ควรจะพัฒนาควบคู่กันไปในลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้ง 2 ฝ่าย EAS ไม่น่าจะเข้ามาแทนที่กรอบอาเซียน+3 เพราะยังมีอีกหลายประเทศที่สนใจที่จะเข้าร่วมใน EAS ทิศทางและเป้าหมายของ EAS จึงน่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามประเทศที่จะเข้าร่วมในอนาคต

ชื่อการประชุม EAS ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต ซึ่งก็เคยมีกรณีตัวอย่างมาแล้ว เช่น BIMSTEC ซึ่งเมื่อเริ่มก่อตั้งเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1997 มีสมาชิก 4 ประเทศ ภายใต้ชื่อ Bangladesh-India-Sri Lanka-Thailand Economic Cooperation (BIST-EC) ต่อมาเมื่อมีการรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 BIST-EC ได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น Bangladesh-India-Myanmar-Sri Lanka-Thailand Economic Cooperation (BIMSTEC) และภายหลังที่เนปาลและภูฏานได้เข้าเป็นสมาชิกในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2003 ได้มีการเปลี่ยนชื่อกรอบความร่วมมือเป็น Bay of Bengal Initiative for

Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation โดยยังใช้ชื่อย่อเดิม คือ BIMSTEC

ในตอนแรกที่มีการพิจารณาเปิดรับประเทศนอกกลุ่มอาเซียน+3 เข้าร่วมใน EAS ก็มีความคิดที่จะเปลี่ยนชื่อการประชุม เนื่องจากเป้าหมายและประเทศที่จะเข้าร่วมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ไทยเป็นประเทศแรกที่เสนอให้มีการพิจารณาเปลี่ยนแปลงชื่อการประชุม EAS ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการที่เมืองเซบู ฟิลิปปินส์ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2005 สำนักเลขาธิการอาเซียนก็ได้ลองคิดชื่อสำรองไว้หลายชื่อเพื่อเตรียมที่จะเสนอ หากประเทศสมาชิกอาเซียนเห็นชอบกับการเปลี่ยนชื่อ เช่น ASEAN Regional Summit (ARS) อย่างไรก็ตามเนื่องจากเรื่องนี้ไม่เคยมีการหารืออย่างจริงจัง ประกอบกับชื่อเดิมมีความที่น่าสนใจมากกว่าจะใช้ชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน โดยเฉพาะสำหรับประเทศนอกภูมิภาค จึงมิได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อ

3. ความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีลักษณะที่ประกอบด้วยกรอบหรือกลไกความร่วมมือที่ซ้อนกันหลายชั้น ได้แก่ อาเซียน อาเซียน+1 อาเซียน+3 อาเซียน+6 (EAS) ARF โดยมีอาเซียนเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถพัฒนาควบคู่กันไปและเสริมสร้างซึ่งกันและกันได้ ประชาคมอาเซียนจะเป็นฐานรากสำคัญที่จะนำไปสู่ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ EAS จะเป็นเสมือนหน้าต่างในการปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาค

4. ความร่วมมือและกระบวนการรวมตัวในภูมิภาคมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาตามธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ และไม่สามารถเป็นไปอย่างที่เราใครคนใดคนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งปรารถนาที่จะให้เป็นได้ อาเซียนเริ่มต้นจาก 5 ประเทศ แล้วค่อยๆ ขยายเป็น 10 ประเทศ ซึ่งเดิมทีก็น่าจะครบตามที่ผู้ร่วมก่อตั้งอาเซียนปรารถนา แต่อยู่มาวันหนึ่งก็มีประเทศใหม่เกิดขึ้นจากการแยกตัวออกมา

จากอินโดนีเซีย คือติมอร์-เลสเต ซึ่งก็มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในกรณีของ EAS ก็เช่นเดียวกับ เดิมที่จะประกอบด้วยประเทศอาเซียน+3 แต่ได้มีการขยายเป็น 16 ประเทศ มาเลเซียซึ่งเป็นผู้ผลักดันการจัดประชุม EAS แม้จะไม่พอใจกับการขยายสมาชิก แต่ก็ต้องจำใจยอมรับ

อินโดนีเซียและสิงคโปร์แม้จะเป็นหัวหน้าผลักดันการขยายสมาชิก EAS เพื่อดึงอินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เข้ามาร่วม แต่ก็ไม่เห็นด้วยที่จะขยายรวมรัสเซียด้วย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ต่างก็มีแนวคิดการรวมตัวในภูมิภาคในใจของตนเอง และปรารถนาที่จะให้เป็นดังที่ใจตนต้องการ แต่ในที่สุดแล้ว ทุกประเทศก็จะพบว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา และไม่สามารถเป็นดังที่ใจต้องการ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุดำรงอยู่และดับสิ้นไปเมื่อเหตุนั้นดับไป

บทส่งท้าย

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้ภูมิภาคนี้มีโอกาสที่จะกลับมาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของโลกอีกครั้ง ภายหลังจากที่ได้สูญเสียบทบาทสำคัญดังกล่าวไปหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปในกลางศตวรรษที่ 18 ซึ่งทำให้ยุโรปสามารถก้าวขึ้นมาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของโลกในกลางศตวรรษที่ 19 ตามด้วยสหรัฐฯ ในต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา การรวมตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีความสำคัญไม่เฉพาะต่อประเทศในภูมิภาคนี้เท่านั้น แต่ยังคงมีความสำคัญต่อโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกในศตวรรษที่ 21 ด้วย

การบรรลุฉันทามติร่วมกันของประเทศอาเซียน+3 ในการจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพัฒนาการที่สำคัญในภูมิภาค แม้ว่าในขั้นนี้จะไม่สามารถบอกได้ว่า “ประชาคม

เอเชียตะวันออก” จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นเช่นไร จะเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรจากประชาคมอาเซียน และจะประกอบด้วยประเทศใดบ้าง แต่การมีเป้าหมายร่วมกันดังกล่าวอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ความร่วมมือในกรอบอาเซียน+3 มีเป้าหมายที่จะก้าวต่อไป

การรวมตัวในเอเชียตะวันออกเป็นกระบวนการซึ่งยังจะต้องดำเนินต่อไปอีกยาวนานกว่าจะบรรลุเป้าหมายระยะยาวที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศในภูมิภาคได้มีโอกาสร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดย่อมเป็นผลดีต่อการส่งเสริมความเข้าใจ อัน

ดีระหว่างกัน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการรวมตัวในภูมิภาค ทั้งนี้ ไม่ว่า “ประชาคมเอเชียตะวันออก” (East Asian Community) ในรูปขององค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ก็ตาม “ชุมชนเอเชียตะวันออก” (East Asian community) ในรูปของกลุ่มประเทศที่มีความใกล้ชิดกันทางเศรษฐกิจและสังคมได้เกิดขึ้นแล้วและจะดำรงอยู่ต่อไป トラบเท่าที่ประชาชนในภูมิภาคยังให้ความสนใจที่จะเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน และรัฐบาลของประเทศในภูมิภาคยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน.

“2009 Global Compact China-Japan-Korea Roundtables Conference”

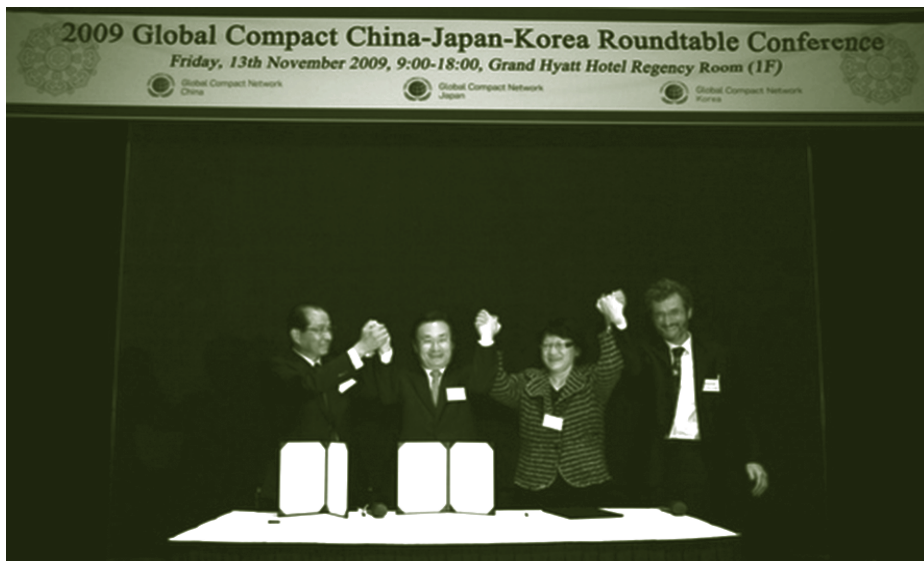
นุดประวีณ์ สมดี *

เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2009 ที่ผ่านมา ได้มีการจัดประชุม “2009 Global Compact China-Japan-Korea Roundtables Conference” ที่กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นการประชุมครั้งแรกของ 3 ประเทศที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่าย “Global Compact Local Networks” การประชุมดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสเพื่อความร่วมมืออย่างเป็นทางการระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความเข้มข้นมากขึ้นในเรื่อง CSR ระดับภูมิภาค

การประชุมนี้ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานใหญ่ของ “UN Global Compact” และมีผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นตัวแทนจากจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ จำนวน 40 คน นอกจากนี้ยังมี ผู้บริหารด้านธุรกิจ, ผู้เชี่ยวชาญด้าน CSR, เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำด้านสังคมที่เกี่ยวข้อง มากกว่า 200 คนจาก 3 ประเทศเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ ทั้ง 3 ประเทศได้ประกาศความร่วมมือในการจัดทำโครงการวิจัยร่วมอันเป็นการริเริ่มอย่างมีนัยสำคัญ

เกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อม, ด้านสังคม และด้านการจัดการขององค์กรธุรกิจ (Environmental, Social and Governance (ESG)) ในภูมิภาค ซึ่งโครงการวิจัยดังกล่าวจะถูกนำเสนอในการประชุมสุดยอดผู้นำ “Global Compact Leaders Summit” ในปี 2010 ระหว่างวันที่ 24-25 มิถุนายน ที่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และที่ประชุมได้มีความตกลงจะจัดประชุม “Global Compact China-Japan-Korea Roundtables Conference” ครั้งที่ 2 ในกลางปี 2010 ซึ่งเป็นความตกลงให้มีการจัดประชุมประจำปีที่มีความเป็นทางการมากขึ้น เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและเกิดความร่วมมือในการยกระดับแนวคิด CSR ในระดับภูมิภาค โดยนาย Georg Kell ผู้อำนวยการใหญ่ของ “UN Global Compact” มีความยินดีในข้อตกลงดังกล่าวที่ทั้ง 3 ประเทศจะช่วยกันแก้ไขและจัดการกับปัญหาของโลก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ, การพัฒนาสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ, การต่อต้านการคอร์รัปชัน และปัญหาเรื่องแรงงาน

* ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ที่มา : <http://www.unglobalcompact.kr/eng/51.php?ptype=view&idx=805&page=1&code=b51>

Corporate Social Responsibility คือ ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจต่อสังคม จาก “World Business Council for Sustainable Development” (WBCSD) ที่เป็นการรวมตัวขององค์กรธุรกิจจาก 170 แห่งทั่วโลกซึ่งมีนโยบายการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ควบคู่กับการดำเนินธุรกิจที่มุ่งแสวงหากำไร WBCSD ได้ให้คำนิยามความหมายของ CSR ว่าเป็น ความมุ่งหมายอย่างต่อเนื่องขององค์กรต่อการปฏิบัติตามพันธสัญญาในการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพร้อมไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานและครอบครัว ตลอดจนชุมชนและสังคม ในขณะที่ The European Commission ได้นิยามว่า CSR เป็นแนวคิดที่ผสมผสานความใส่ใจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ในกระบวนการดำเนินธุรกิจและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) ภายใต้อำนาจการกระทำด้วยความสมัครใจ โดยสรุป CSR เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจซึ่งจะขึ้นอยู่กับ การแสดงความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น

โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมต่อผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินธุรกิจ โดยผู้ที่มีส่วนได้เสียนี้สามารถเป็นไปได้ตั้งแต่ผู้ถือหุ้น พนักงาน ชุมชน ลูกค้า คู่ค้า ไปจนถึงสังคมส่วนรวม¹ (สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสิณี, 2550)

CSR นั้นมีมานานแล้วโดยอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของบริษัท แต่แนวคิด CSR เริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับโลกมากขึ้น เมื่อมีการประชุม “World Economic Forum ปี 1999” โดย Kofi Annan เลขาธิการองค์การสหประชาชาติในขณะนั้นได้เรียกร้องให้องค์กรธุรกิจทุกประเทศแสดงความรับผิดชอบต่อในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของโลกโดยได้เสนอบัญญัติ 9 ประการ ของ “UN Global Compact” ซึ่งมี 3 หมวด คือ หมวดสิทธิมนุษยชน, หมวดมาตรฐานด้านแรงงาน, และหมวดสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันได้เพิ่มหมวดที่ 4 คือ หมวดต่อต้านการคอร์รัปชัน และปัจจุบัน UN Global Compact มีสมาชิกกว่า 7,700 แห่งจาก 130 ประเทศทั่วโลก²

ประเด็นที่น่าสนใจในการประชุมข้างต้น คือ

¹ สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสิณี, วารสารสื่อพลัง, มกราคม - มีนาคม 2550 หน้า 6

² <http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/index.html>

เรื่องทิศทางในอนาคตของการกำหนดแบบแผนที่เป็น “มาตรฐาน” สำหรับการปฏิบัติตามแนวคิด CSR ระดับภูมิภาค หลังจากเกิดความร่วมมือกันของ 3 ประเทศ กล่าวคือ เดิมการกำหนดมาตรฐานดังกล่าวถูกกำหนดจากการตกลงร่วมกันของ “International Organization for Standardization” ที่ได้ร่างมาตรฐาน “ISO-Social Responsibility” ขึ้น แต่เมื่อได้มีความร่วมมือกันระหว่าง 3 ประเทศมหาอำนาจขั้วต้น เพื่อยกระดับแนวคิด CSR ในภูมิภาคแล้ว แนวโน้มการกำหนดแบบแผนที่เป็น “มาตรฐาน” ดังกล่าวจะถูกกำหนดโดยภูมิภาคมากขึ้น ดังที่นาย Chey Tae-won สมาชิกของคณะกรรมการผู้บริหาร UN Global Compact และประธาน SK Group ได้กล่าวในการ

จบการประชุมว่า “คุณค่าของเอเชียที่ถูกค้นพบขึ้นใหม่จะเป็นทางแก้ไขปัญหาของ CSR ในระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศได้”

นอกจากนี้ ที่ประชุมยังได้มีการบรรลุข้อตกลงเรื่องการยกระดับแนวคิด CSR ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย จึงเป็นที่น่าจับตามองว่าการกำหนดแบบแผนดังกล่าวจะเป็นการช่วงชิงพื้นที่ที่การนิยามความหมายของแบบแผนที่เป็น “มาตรฐาน” ในการปฏิบัติตามแนวคิด CSR ระหว่าง 2 ภูมิภาค คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่? ต้องติดตามดูกันต่อไป เพราะการช่วงชิงอำนาจในการกำหนดค่านิยมดังกล่าวเพิ่งจะเริ่มต้นขึ้นเท่านั้น.

The Ten Principles		
Human Rights	Principle 1	Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights; and
	Principle 2	make sure that they are not complicit in human rights abuses.
Labour Standards	Principle 3	Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
	Principle 4	the elimination of all forms of forced and compulsory labour;
	Principle 5	the effective abolition of child labour; and
	Principle 6	the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
Environment	Principle 7	Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges;
	Principle 8	undertake initiatives to promote greater environmental responsibility; and
	Principle 9	encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.
Anti-Corruption	Principle 10	Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.

ที่มา : <http://www.unglobalcompact.org/AbouttheGC/TheTENPrinciples/index.html>

ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายงานกิจกรรมประจำปีของ จีน, ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ต่อ UN Global Compact

หลังจากที่ได้มีข้อตกลงในการประชุม “II Annual Local Network” ที่ลอนดอนในเดือน พ.ย. 2004 โดยแต่ละเครือข่ายถูกคาดหวังว่าจะต้องมีการจัดเตรียมรายงานประจำปีเพื่ออธิบายถึงกิจกรรมและโครงการริเริ่มต่างๆ ต่อการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา ซึ่งรายงานประจำปีของทั้ง 3 ประเทศคือ จีน, ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ โดยสรุปมีดังนี้

รายงานประจำปีของจีน ในเรื่องการสนับสนุนแผนการ Guangcai ต่อที่ประชุม Global Compact ระหว่างปี 2006-2007

จีนได้สนับสนุนแผนการ Guangcai จากโครงการริเริ่มอย่างไม่เป็นทางการโดยนักลงทุนของจีนในปี 1994 เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจน นอกจากนี้ยังมีนักธุรกิจและประชาชนทั่วไปในภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้าในฮ่องกง, มาเก๊า และไต้หวัน ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ซึ่งแผนการ Guangcai มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาขั้นพื้นฐานและสร้างความยุติกันดีให้กับประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ยากจนในประเทศจีนโดยแนวคิดหลักที่เป็นที่รู้จักของโครงการคือ **“การไม่ละเลยทั้งทางด้านศีลธรรมและผลกำไร”**

แผนการ Guangcai ได้มีการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนหลายโครงการ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการเกษตร, การพัฒนาด้านนิเวศวิทยา, การพัฒนาด้านสาธารณสุข, การจัดให้มีการย้ายถิ่นของชาวนา, การพัฒนาเรื่องการจัดจ้างงาน, การให้บริการและสังคมสงเคราะห์ และการให้ความช่วยเหลือในระดับระหว่างประเทศ

เมื่อวันที่ 30 มิ.ย. 2006 แผนการ Guangcai ในระดับชาติ ได้เริ่มโครงการ 15,429

โครงการ โดยมีนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องทั้งจากจีนแผ่นดินใหญ่, ฮ่องกง, มาเก๊า และไต้หวัน จำนวน 19,982 ราย และมีจำนวนเงินสนับสนุนกว่า 124.713 พันล้านหยวน โดยมีคนจำนวน 3.7298 ล้านคนได้รับการฝึกอบรมและ 7.6981 ล้านคนสามารถเดินออกจากความยากจนได้

เมื่อช่วงสิ้นปี 2006 จีนได้รับการสนับสนุนในแผนการ Guangcai โดยได้รับเงินบริจาค 80 ล้านหยวน จากทั้งในและต่างประเทศ โดยจำนวนเงินที่นำมาบริจาคได้ถูกนำไปสร้างชนบทใหม่ในเขตพื้นที่ยากจน, ช่วยเหลือนักเรียนที่มาจากครอบครัวยากจน, สร้างโรงเรียนชั้นประถม และจัดให้มีการฝึกอบรมแก่ชาวนา

ในระดับระหว่างประเทศ จีนได้อุทิศความช่วยเหลือแก่ประเทศปากีสถานในการฟื้นฟูภายหลังจากประสบภัย ด้วยสิ่งของและเงิน มูลค่ากว่า 3.82 ล้านหยวน นอกจากนี้นักธุรกิจชาวจีนได้มีการเดินทางไปดูงานในประเทศแถบแอฟริกา เช่น แคมเมอรูน, เคนยา, แทนซาเนีย, คองโก เป็นต้น เพื่อดูงานในภาคเกษตรกรรม, โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ, โทรคมนาคม, ยารักษาโรค เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการลงนามในความตกลงหลายเรื่องที่ได้รับการตอบรับอย่างดีจากคนในประเทศนั้นๆ

จีนยังไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มาก่อน ซึ่งแผนการ Guangcai เป็นการพัฒนาใหม่หลังจาก 13 ปีของการพัฒนา และตามแผนการใหม่นี้จะนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชาติในการสร้างความสามัคคีและสร้างชนบทใหม่ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องความยากจนในที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นการดึงนักธุรกิจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแผนการให้มากขึ้นเพื่อเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

งานโดยหลักของจีนในอนาคตอันใกล้นี้ คือการสร้างชนบทใหม่อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์แก่ชาวนาจีน โดยโครงการดังกล่าวประกอบด้วย การให้การอบรมและฝึกฝนทักษะแก่ชาวนาในด้าน

ต่าง ๆ และการให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาในเขตพื้นที่ยากจนของจีน ส่วนในระดับระหว่างประเทศนั้น จีนได้รวบรวมนักธุรกิจเพื่อสำรวจประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะประเทศในแถบแอฟริกา โดยได้มีการสร้างความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีในด้านเศรษฐกิจ อันเป็นบทบาทของจีนในการแก้ปัญหาความยากจนระดับระหว่างประเทศ

รายงานกิจกรรมประจำปีของ Global Compact Japan Network (GCJN) ระหว่างปี 2006-2007 วัตถุประสงค์ของเครือข่าย

1. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูลในระหว่างสมาชิกของ GCJN
 - มีการจัดประชุมทั่วไป 3 ครั้งต่อปี เพื่ออธิบายถึงบัญญัติ 10 ประการ และ the Millennium Development Goals (MDGs) ต่อสมาชิก ซึ่งถ้ามีโอกาสก็จะมีการเชิญตัวแทนจาก UN ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะประชุมทั้งในญี่ปุ่นและต่างประเทศมาเป็นผู้บรรยายเพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้ถึงเรื่องดังกล่าวมากขึ้น
 - จัดให้มีการประชุมแบบเปิดเพื่อให้เกิดการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ Global Compact กับสมาชิกและบุคคลภายนอกที่สนใจ
 - นัดหมายให้สมาชิกที่เป็นคณะกรรมการในการจัดการประชุมได้ดำเนินการวางแผนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดให้มีการประชุมเพื่อการเรียนรู้และขยายเครือข่าย GCJN
2. สร้างประสิทธิภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่ายอื่น
 - นำเสนอข้อมูล GC และความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศ
3. ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลของเครือข่ายผ่านทางเว็บไซต์

ศูนย์รวมเครือข่าย

UNIC Tokyo เป็นสำนักเลขาธิการของ GCJN

การมีส่วนร่วมใน GC ของญี่ปุ่น

ในรายงานมีจำนวนสมาชิกเพิ่มจาก 37 ราย (สิ้นปี 2005) เป็น 56 ราย (8 ต.ค.2007) ซึ่งบริษัทที่เข้ามามีส่วนร่วมในปี 2006 มาจากกลุ่มที่หลากหลายโดยสมาชิก 56 ราย มี 48 รายเป็นบริษัทขนาดใหญ่, SMEs 7 ราย และ เมือง 1 ราย คือเมืองคาวาซากิ ซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่น (กระทรวงการต่างประเทศ, กองการวางแผนงานและบริหาร UN) มีฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์³

กิจกรรมในปี 2006

1. ต้นปี 2006 “Saisoku” (รายละเอียดของความตกลง) ได้บรรลุความตกลงของ GCJN ที่มาจากความเห็นชอบของผู้มีส่วนได้เสียในหลายส่วนไม่ว่าจะเป็น CSOs, สหภาพแรงงาน, สถาบันการศึกษา และส่วนอื่นๆ
2. Hiroyuki Uemura ประธานกรรมการของ Mitsui Suimitomo Insurance ถูกเสนอชื่อจากญี่ปุ่นให้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการใน GC และเขาก็ได้เป็นสมาชิกเมื่อเดือน เม.ย. 2006 และหลังจากการลาออกของเขาเมื่อเดือน ก.ค. 2007 Toshio Arima กรรมการและที่ปรึกษาของ Fuji Xerox ก็เข้ามาดำรงตำแหน่งแทน
3. เมื่อ 18 พ.ค. 2006 GCJN ได้มีโอกาสพบปะกับเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ คือ Kofi Annan ในระหว่างการเดินทางมาญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ และในการประชุมที่มี Charmine Koda (ผู้อำนวยการ UNIC) เป็นประธาน ได้รับความสนใจจากบริษัทหลัก 23 บริษัท และเมืองคาวาซากิ เข้าร่วมประชุม ในที่ประชุมได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับ Kofi Annan ซึ่งทำให้เกิดแรงกระตุ้นต่อ

³ 24 มี.ค. 2010 ประเทศญี่ปุ่นมีสมาชิกในเครือข่าย 108 ราย

เครือข่ายต่อบัญญัติ 10 ประการ และเรื่องอื่นๆ ของ UN นอกจากนี้ นาย Kofi ยังให้ความสำคัญกับประเด็น PRI (Principles for Responsible Investment) ด้วย

4. เมื่อวันที่ 7-8 มิ.ย. 2006 ได้มีการจัดประชุม “GC Network Focal Points Learning Workshop for the Asian region” ที่กรุงเทพฯ ซึ่งผู้ไปประชุมคือ Charmine Koda, เจ้าหน้าที่สารสนเทศ และ Odagiri จาก Mitsui & Co โดยในระหว่างการประชุม Koda ได้รับการเสนอชื่อเป็นหนึ่งในตัวแทนของ GC Asia เพื่อทำการนำเสนอของของกลุ่มที่ บาร์เซโลนา นอกจากนี้ Koda ยังได้ถูกเชิญให้พูดเกี่ยวกับ GC จากหอการค้าญี่ปุ่นในไทย ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากผู้บริหารของบริษัทต่างๆ เป็นจำนวนมาก

5. ช่วงกลางเดือน มิ.ย. 2006 การประชุมทั่วไปถูกจัดขึ้น ซึ่งการประชุมครั้งนี้มีหัวหน้าขององค์กรนิรโทษกรรมสากลในญี่ปุ่นได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน และหัวหน้าของ GRI (Global Reporting initiative) ได้อธิบายถึงรูปแบบใหม่ของ GRI และที่ประชุมยังได้รายงานเกี่ยวกับการประชุม GCJN กับ เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ และการประชุม “GC Network Focal Points Learning Workshop for the Asian region” ที่กรุงเทพฯ ด้วย

6. GC Academic Network ถูกจัดตั้งขึ้นในปี 2006

7. บริษัทที่มีส่วนร่วมได้เสนอทางปฏิบัติ 5 แนวทาง ซึ่งถูกเลือก 2 แนวทางเพื่อรวมไปในการนำเสนอเรื่อง “Global Compact and Asia” สำหรับการประชุม GC ที่บาร์เซโลนา โดยผู้ที่จะนำเสนองานคือ Charmine Koda นอกจากนี้ UNIC Tokyo ยังได้รับทุนจาก GCJN จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “The Global Compact Asia: Best Practices Booklet” ที่มีเนื้อหาครอบคลุมเครือข่ายในเอเชีย

ทั้งหมด และได้ถูกแจกจ่ายไปในที่ประชุมซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และได้ถูกตีพิมพ์อีกครั้งโดยได้รับทุนจาก GCJN เช่นเดิม จากการประชุมข้างต้น Koda ถูกคาดหวังจากสมาชิก GC Asia ให้เป็นตัวแทน GC Asia

8. ได้มีการเชิญตัวแทน, ข้าราชการระดับสูง มาบรรยายเพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับบัญญัติ 10 ประการ และ MDGs

9. สำนักเลขาธิการของเครือข่าย ได้มีการหาข้อมูลลงเว็บไซต์ และใส่ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกในเครือข่าย GCJN เพื่อจะได้สามารถแบ่งปันข้อมูลพื้นฐานระหว่างกันได้

แผนงานในอนาคต

- Toshio Arima หนึ่งในคณะกรรมการ GC ได้เริ่มบทบาทสำคัญในการหาหนทางที่จะกระตุ้นเครือข่ายให้มีกิจกรรม และเพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการการจัดประชุม ให้มีการสนับสนุนโครงการริเริ่มต่างๆ ในญี่ปุ่น ในขณะเดียวกัน Toshio Arima ก็ได้เป็นหัวหน้าในการเข้าหาบริษัทต่างๆ เพื่ออธิบายเกี่ยวกับ GC และเชิญชวนเข้ามาเป็นสมาชิกด้วยกัน

- ในปัจจุบัน สมาชิกโดยหลักคือ บริษัทต่างๆ โดยคาดหวังว่าในอนาคตจะดึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ มาร่วมในโครงการริเริ่มต่างๆ ด้วย

- ตัวอย่างทางปฏิบัติในหนังสือ “The Global Compact Asia: Best Practices Booklet” เช่น

- หลักประกันสำหรับโลกและโครงการปลูกป่าโกงกางทดแทน โดย Tokio Marin & Nichido Fire (GC ข้อที่ 7 และ 8)

- การสร้างระบบรวมตัวของกรีนซีเคิลในระดับระหว่างประเทศ โดย Fuji Xerox (GC ข้อ 7, 8 และ 9)

รายงานกิจกรรมประจำปีของ UN Global Compact Korea Network

UNGC Korea Network ได้เริ่มทดลองอย่างเป็นทางการ เมื่อ 17 ก.ย. 2007 มีสมาชิก 180 ราย⁴ ประกอบด้วย CEOs 70 ราย, นักธุรกิจ, ภาครัฐ, ภาคแรงงาน และภาคสังคม มารวมตัวกันดำเนินงานอย่างเป็นทางการของ UNGC Korea Network

ข้อตกลงของบริษัท

ข้อตกลงของบริษัท ใน UNGC Korea Network มีโครงสร้างไม่เหมือนกับข้อตกลงของบริษัททั่วไป กล่าวคือ ในส่วนบทนำได้กล่าวเน้นถึงลักษณะเฉพาะของเครือข่ายเกาหลีใต้ที่เป็นการรวมตัวกันระดับภายในประเทศเพื่อเชื่อมโยงกับ UN

กิจกรรม

กิจกรรมระยะกลางและระยะยาว เช่น

- การเพิ่มเติมความรู้ทั่วไปของ GC, เครือข่ายเกาหลีใต้ และการเพิ่มความเข้มแข็งในโครงสร้างพื้นฐานต่อเครือข่ายเกาหลีใต้
- การเพิ่มการมีส่วนร่วมของ GC กับเครือข่ายเกาหลีใต้
- วางหน้าที่ให้กลุ่มทำงาน ในกลุ่มพื้นฐานหลัก 4 อย่างในโครงการริเริ่ม GC
- เน้นการพัฒนา COP (Communication on Progress) และการฝึกฝนในโครงการริเริ่มต่างๆ เช่น COPs, PRI เป็นต้น
- เพิ่มความเข้มแข็งในด้านประชาสัมพันธ์ในทางวิชาการ, CSO และสื่อ
- เน้นความร่วมมือในการสร้างเครือข่าย กับ GCO, เครือข่ายในแต่ละประเทศ, เครือข่ายระดับภูมิภาค และองค์กรระหว่างประเทศ
- สร้างความมั่นคงด้านการศึกษาและโครงการเกี่ยวกับบทบาทอนาคตในการรวมตัวกันของเกาหลีใต้เพื่อโครงการริเริ่ม GC

การประเมินผลงานโดยภาพรวม

ถึงแม้ว่าโครงการริเริ่ม GC ได้ดำเนินงานมาในปี 2000 แต่เกาหลีใต้ก็ขาดการตระหนักรู้เรื่องราวดังกล่าว และสมาชิกที่มาจากเกาหลีใต้รายแรกได้ลงทะเบียนในเดือน ต.ค. 2005 นอกจากนี้ ก็ยังไม่มีเครือข่ายในประเทศที่จะสนับสนุนโครงการริเริ่มต่างๆ และจัดสรรแนะแนวทางที่เหมาะสมให้ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในอนาคต

จากการตระหนักถึงข้อจำกัดและความก้าวหน้าที่ชักช้านี้ ได้มีหลายกลุ่มได้ช่วยกระตุ้นในการสร้างโครงการริเริ่ม GC ในเกาหลีใต้ โดยมีกลุ่มเริ่มต้นสนับสนุนคือ UNDP ROK และองค์กรต่างๆ จนเมื่อ เดือน มี.ค. 2007 ได้มีการก่อตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจขึ้น โดยมีผู้มีส่วนร่วม 27 ราย ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วย UNDP ROK, กระทรวงการต่างประเทศและการค้า, นักธุรกิจ, สมาคมธุรกิจ, สถาบันการศึกษา, ภาคประชาสังคม และภาครัฐบาล โดยคณะทำงานเฉพาะกิจนี้ได้ประชุมกันอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อระดมสมองและตัดสินใจหาทางในการขยายโครงการริเริ่ม GC และวิธีการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในระดับเครือข่ายของแต่ละประเทศ และระดับภูมิภาค เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกภาคธุรกิจใน “Regional Meeting of Global Compact Network Focal Points; Asia” เดือน เม.ย. 2007 เพื่อแบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ ต่อมาได้มีการจัดเตรียมสำนักเลขาธิการ โดยความช่วยเหลือของ UNDP ROK และกระทรวงการต่างประเทศและการค้า เมื่อวันที่ 29 พ.ค 2007 ได้มีการจัดประชุม “Global Compact and Progress on the Preparations for Establishment of UNGC Korea Network” และปิดประชุมในเดือน ก.ค. 2007 นอกจากนี้สำนักเลขาธิการยังได้ประสานงานผู้มีส่วนร่วมระดับรัฐมนตรี, นักธุรกิจ 9 ราย

⁴ 10 มี.ค 2010 ประเทศเกาหลีใต้มีสมาชิกในเครือข่าย 170 ราย

และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ในการประชุมสุดยอดผู้นำ GC ปี 2007 และสำนักเลขาธิการได้มีความพยายามในการปรับปรุงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมในโครงการริเริ่มต่างๆ ซึ่งก็เป็นการแสดงถึงการตระหนักใน GC มากขึ้น

เมื่อ 17 ก.ย. 2007 UNGC Korea Network ก็ได้ฉลองการเริ่มต้นอย่างเป็นทางการ และได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อมีส่วนร่วมใน “Global Compact V Annual Local Networks Forum” มอนเทอร์เรย์ เม็กซิโก และได้มีการจัดประชุมคณะกรรมการอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อ 25 ต.ค. 2007

ที่มา

http://news.xinhuanet.com/english/2009-11/13/content_12450568.htm

<http://www.randstad.my/about-randstad/in-the-news/china-japan-and-south-korea-agree-to-regional-csr-plan.html>

<http://www.ungcjin.org>

<http://www.unglobalcompact.kr>

<http://www.unglobalcompact.org>

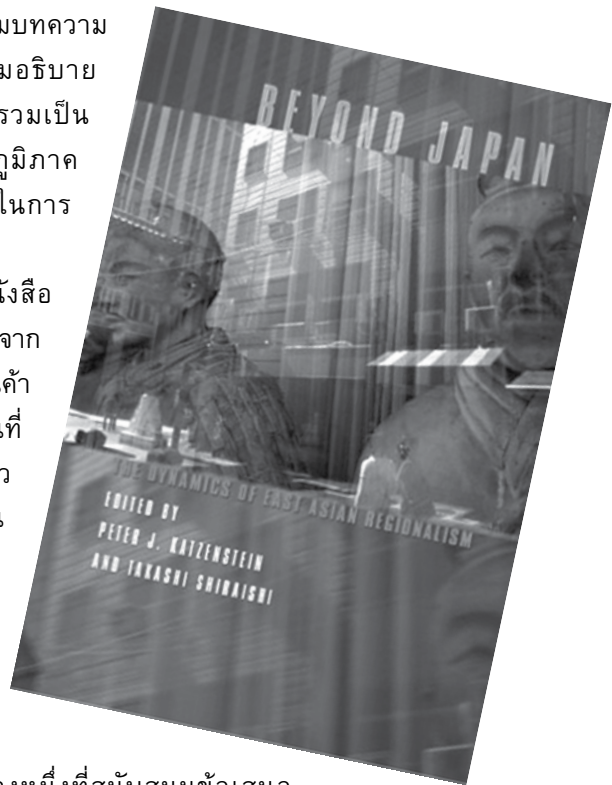
Beyond Japan: The Dynamics of East Asian Regionalism

เอกสิทธิ์ หนูนวกิติ *

Beyond Japan เป็นหนังสือรวมบทความจากนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งพยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการหลอมรวมเป็นภูมิภาคเดียวกันและกระบวนการเป็นภูมิภาคเดียวกัน โดยมีญี่ปุ่นเป็นตัวแสดงหลักในการวิเคราะห์

ประเด็นหลักที่น่าสนใจของหนังสือเล่มนี้คือ การอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวจากแรงผลักดันของ “ชนชั้นกลาง” ผู้บริโภคสินค้าและบริการ โดยแสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่ค่อนข้างชัดเจนว่า ชนชั้นกลางซึ่งเป็นตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐนั้นมีบทบาทอย่างมากในการหลอมรวมเป็นภูมิภาคเดียวกันของภูมิภาคเอเชีย

หนังสือเล่มนี้เสนอแนวคิดว่าการบริโภคของชนชั้นกลางมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการหลอมรวมเป็นภูมิภาคเดียวกัน หลักฐานอย่างหนึ่งที่สนับสนุนข้อเสนอดังกล่าวคือ รูปแบบและความต้องการบริโภคสินค้าและบริการของชาวญี่ปุ่นนำไปสู่การออกไปลงทุนและสร้างฐานการผลิตในต่างประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจีน ได้ช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศเหล่านั้น ความเจริญเติบโต

* ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ทางเศรษฐกิจยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และ ก่อให้เกิดชนชั้นกลางที่มีรูปแบบของวิถีชีวิตที่ คล้ายคลึงกันกระจายทั่วภูมิภาค และกลุ่มชนชั้น กลางเหล่านี้ ก็มีความต้องการบริโภคสินค้าและ บริการเช่นเดียวกับชาวญี่ปุ่น จึงเกิดการขยาย การลงทุน การค้า และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ กระจัดกระจายไปทั่วภูมิภาค การค้าการลงทุนที่ ขยายตัวเป็นโครงข่ายที่ซับซ้อนกระจายไปทั่ว ภูมิภาคนี้เอง ทำให้ภูมิภาคมีความเชื่อมโยงกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จึงนำไปสู่การหลอมรวมเป็น ภูมิภาคเดียวกัน ทั้งในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและ ที่เป็นทางการ

รูปแบบของการหลอมรวมเป็นภูมิภาค เดียวกันดังกล่าวทำให้เกิดคำถามขึ้นอย่างน้อยสอง คำถามคือ **ประการแรก** ในอดีตนั้นบทบาทการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจและรูปแบบการลงทุนของ ญี่ปุ่น เป็นตัวแบบสำคัญต่อกระบวนการดังกล่าว แต่ในศตวรรษใหม่นี้ปัญหาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและ สภาพแวดล้อมในบริบทของโลกได้เปลี่ยนแปลงไป อย่างมาก ตัวแบบญี่ปุ่นจะยังมีบทบาทสำคัญใน กระบวนการเป็นภูมิภาคเดียวกันต่อไปหรือไม่ **ประการที่สอง** แม้ว่ารัฐจะมีบทบาทและมีความ พยายามในกระบวนการสร้างความเป็นภูมิภาค เดียวกัน แต่ความคืบหน้าของกระบวนการดังกล่าว ที่เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐยังมีไม่มากนัก จึงเป็นคำถามว่าบทบาทของรัฐในเรื่องนี้ควรจะเป็น อย่างไร

นอกจากประเด็นคำถามแล้ว ยังมีประเด็น ที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการหลอมรวมเป็น ภูมิภาคเดียวกัน โดยเฉพาะในประเด็นด้านสิ่ง

แวดล้อมว่า การรวมเป็นภูมิภาคเดียวกันอาจส่งผล กระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ประเด็นที่น่าเป็นห่วง คือ จะเกิดวงจรการทำลายสิ่งแวดล้อมที่มีระยะห่าง ของประเทศต้นกำเนิดของปัญหาและประเทศที่เกิด ปัญหาจนทำให้อาจคาดไม่ถึงว่าต้นตอของ ปัญหาดังกล่าวใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเกิดชนชั้นกลาง ในประเทศต่างๆ ในเอเชียจะมีความคล้ายคลึงกัน ในเรื่องของการบริโภค แต่กระบวนการการพัฒนา ทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ นั้นมีความแตก ต่างกัน เช่น ในประเทศญี่ปุ่นการพัฒนาทาง เศรษฐกิจเกิดจากทุนภายในประเทศ ในประเทศ ไทยการพัฒนาทางเศรษฐกิจเกิดจากการพึ่งพาทุน จากต่างประเทศ เป็นต้น

ประเด็นเรื่องบทบาทของชนชั้นกลาง ปัญหาและผลกระทบที่กว้างขวางและลึกซึ้ง และ ประเด็นเรื่องพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ของประเทศต่างๆ ในเอเชีย จึงเป็นประเด็นที่ควร จะนำมาพิจารณาประกอบการดำเนินนโยบายต่อ กระบวนการเป็นภูมิภาคเดียวกัน เนื่องจากใน หนังสือได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ที่ได้ ประโยชน์มากที่สุดจากกระบวนการดังกล่าว คือ ชนชั้นกลาง ซึ่งการหลอมรวมเป็นภูมิภาคเดียวกัน จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคใน ชนชั้นดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ผลกระทบในแง่ ลบที่จะเกิดขึ้นนั้นจะเกิดขึ้นกับประชาชนในภาพ รวม อีกทั้งที่มาและพัฒนาการทางเศรษฐกิจของ แต่ละประเทศที่ไม่เหมือนกัน ทำให้ประโยชน์และ ปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาหลังจากการหลอมรวม เป็นภูมิภาคเดียวกันก็อาจจะไม่เหมือนกันด้วย.

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

เปิดรับ พิจารณาบทความ

เนื่องด้วยโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ได้ทำการปรับปรุงและเปลี่ยนรูปแบบจากจดหมายข่าวของโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น นับตั้งแต่ปี 2004 เป็นต้นมา เป็นวารสารกึ่งวิชาการเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น ภายใต้ชื่อว่า “Japan Watch Project” และเพื่อเป็นการเพิ่มแขนงที่หลากหลาย โครงการฯ จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้เปิดเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักเขียน บัณฑิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ได้มีพื้นที่ในการนำเสนอผลงานสู่สาธารณชน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและเสนอบทความ

1. ผลงานที่ถูksenองต้องเป็นชิ้นงานที่เขียนขึ้นเองและไม่มีปัญหาเรื่องลิขสิทธิ์
2. ผลงานที่ถูksenองต้องมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเทศญี่ปุ่น และหากมีเนื้อหาสะท้อนนัยต่อประเทศไทยจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ
3. ผู้ที่สนใจกรุณาส่งผลงานพร้อมด้วยระบุชื่อ นามสกุล และเบอร์โทรศัพท์/E-mail ที่สามารถติดต่อได้สะดวก และสำเนาบัตรประชาชน (เพื่อเป็นหลักฐานในการชำระค่าตอบแทน)
4. การส่งผลงาน อาจทำได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้
 - ทางไปรษณีย์ โดยระบุ ที่มุมซองว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project”
 - ทางโทรสาร โดยระบุที่หัวกระดาษว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project”
 - ทาง E-mail โดยระบุที่หัวเรื่องว่า “เสนอบทความ Japan Watch Project” (ดูรายละเอียดสถานที่ติดต่อได้ที่ปกหลัง)

■ คุณไพศาล ทรัพย์พาณิชย์กิจ

Counsellor
Department of ASEAN Affairs
Ministry of Foreign Affairs

■ ชาญวิทย์ เกษศิริ

พนักงานคดีปกครองปฏิบัติการ
สำนักวิจัยและวิชาการ
สำนักงานศาลปกครอง
Master of Art in Area Studies (Japanese Studies)
Tsukuba University, Japan
E-mail : snooker@rocketmail.com

เจ้าของ : โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)

ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริพร วัชรวิมล

กองบรรณาธิการ : เอกสิทธิ์ หุ่นกัทดี, นุตประวีณ์ สมดี, สรินทิพย์ นรินทร์ศิลป์

วัตถุประสงค์ : เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความและสาระความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่นแก่ผู้กำหนดนโยบาย ข้าราชการ และผู้ที่สนใจทั่วไป

สถานที่ติดต่อ : โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น ห้อง 608 ชั้น 6 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์/โทรสาร : 0-2221-2422
E-mail address : japanwatchproject@gmail.com

website : www.japanwatch.org

ออกแบบ : บริษัท สร้างสื่อ จำกัด 17/118 ซอยประดิพัทธ์ 1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400

The Other Side of the Sun

Source: <http://blogs.reuters.com/japan/tag/yukio-hatoyama>